

**Els canvis de la llengua d'ensenyament
en el sistema escolar soviètic durant el període
de Khrusxov: el cas de la República Autònoma Socialista
Soviètica Txuvaixa**

Hèctor Alòs i Font

Tutora: Paola Lo Cascio

Universitat de Barcelona i Universitat Oberta de Catalunya, 2020/21

Màster en Història Contemporània i Món Actual

El canvi de la llengua d'ensenyament en el sistema escolar soviètic durant el període de Khrusxov: el cas de la República Autònoma Socialista Soviètica Txuvaixa

Resum

La reforma educativa soviètica de 1958 contenia unes provisions lingüístiques que van suscitar reaccions i realitzacions diferents en les diverses repúbliques de l'URSS. A partir de materials d'arxius txuvaixos i de la premsa regional, s'estudia la implementació d'aquestes provisions a la RASS Txuvaixa de la RSFS Russa. El treball posa en evidència cert grau d'autonomia de les autoritats txuvaixes a l'hora de fer les seves tries, alhora que també una manera extremadament precipitada de portar-les a terme. La feble reacció de la intel·lectualitat txuvaixa mostra tant les conseqüències del terror estalinista com l'eficàcia dels mètodes més suaus utilitzats durant el període de Khrusxov contra la dissidència.

Paraules clau: Unió Soviètica, Txuvàixia, reforma educativa soviètica de 1958, política soviètica de les nacionalitats, política lingüística en l'ensenyament, centre-perifèria, intel·lectualitat, dissidència.

Changing the language of instruction in the Soviet school system during the Khrushchev period: the case of the Chuvash Autonomous Soviet Socialist Republic.

Abstract

The Soviet educational reform of 1958 contained linguistic provisions which provoked different reactions and enforcements among the republics of the USSR. The implementation of these provisions in the Chuvash ASSR of the Russian SFSR is studied on the basis of materials from Chuvash archives and the regional press. The research reveals a certain degree of autonomy of the Chuvash authorities in making their choices, but also an extremely hasty way of carrying them out. The weak reaction of the Chuvash intelligentsia shows both the consequences of Stalinist terror and the effectiveness of the softer methods used during the Khrushchev period against dissidence.

Keywords: Soviet Union, Chuvashia, 1958 Soviet educational reform, Soviet nationalities policy, language-in-education policy, centre-periphery, intelligentsia, dissidence.

Хрущев тапхӑрӑнчи совет школӑнче чӑлхене вӑрентес хутлӑхра пулӑнса иртнӗ улшӑнусем (Чӑваш АССРӑн тӗслӗхне тӑпе хурса)

Кӑскен

1958-мӑш султа советсен вӑрентӗ тытӑмӑнче вӑя кӑртнӗ ҫӑнӑлӑхсем чӑлхене вӑрентессине те витӑм кӑнӑ. Улшӑнусене СССР хутлӑхне кӑнӑ республикӑсенче тӑрлӑрен йышӑннӑ. Тӑпчевӑмӑрте ҫав тапхӑрта Чӑваш АССРӑнче пулса иртнӗ ӗҫе-хӑле сӑнлакан архив тата вырӑнти хаҫат-журнал материалне тӑпе хурса ҫырнӑ. Асӑрханӑ тӑрӑх, Чӑвашри влаҫ ҫыннисем тепӑр чухне вӑл е ку ӗҫе хӑйсен ирӑкӑпех васкавлӑ татса пама тӑрӑшнӑ. Чӑваш интеллигенцийӑн шухӑш-кӑмӑлӑ И. Сталин террорӑн витӑмне пула вӑйсӑррӑн палӑрнӑ. Ҫав вӑхӑтрах ку Н. Хрущев диссидентлӑха хирӑҫ кӑрешес тӑллевпе шеллевлӑрех мелсемпе усӑ курнипе те ҫыхӑннӑ.

Тӑп сӑмахсем: Совет Союзӑ, Чӑваш Ен, 1958-мӑш султа вӑрентӗ ӗҫӑнче пулса иртнӗ ҫӑнӑлӑх, совет тапхӑрӑнчи наци политики, чӑлхене вӑрентес ӗҫри политика, тӑп хулапа унӑн тулашӑ, интеллигенци, диссидентлӑх.

La șanġo de la instrulingvo en la sovetia lerneja sistemo dum la Ĥrușcova periodo: la kazo de la Ĉuvașa Soveta Socialisma Aŭtonoma Respubliko

Resumo

La sovetia edukreformo de 1958 enhavis lingvajn dispoziciojn, kiuj kaŭzis malsamajn reagojn kaj efektivigojn en la diversaj respublikoj de Sovet-Unio. Surbaze de materialoj el ĉuvaŝaj arkivoj kaj de la regiona gazetaro, oni studas la realigon de tiuj dispozicioj en la Ĉuvașa ASSR de la Rusia SFSR. La laboraĵo evidencigas ioman gradon de aŭtonomeco en la elektoj de la ĉuvaŝaj aŭtoritatoj, same kiel ilian ekstreme hastan manieron agi. La malvigla reago de la ĉuvaŝa intelektularo montras kaj la konsekvencojn de la stalina teroro kaj la efikon de la pli mildaj metodoj uzataj dum la Ĥrușcova periodo kontraŭ la disidentoj.

Ŝlosilvortoj: Sovet-Unio, Ĉuvaŝio, sovetia eduka reformo de 1958, sovetia nacieca politiko, lingva politiko en edukado, centro-periferio, intelektularo, disidentoj.

Índex

1 Introducció.....	5
2 Marc teòric i estat de la qüestió.....	6
3 Metodologia.....	10
4 Antecedents.....	13
4.1 Els txuvaixos i Txuvàixia.....	13
4.2 Distribució de la població.....	17
4.3 La llengua txuvaixa.....	19
4.4 La política soviètica de les nacionalitats i les llengües.....	20
4.5 El «desglaç» postestalinà.....	31
5 El canvi de llengua d'ensenyament a Txuvàixia (1960–1966).....	40
5.1 La reforma educativa de 1958 a l'URSS.....	40
5.1.1 Els aspectes no lingüístics de la reforma.....	40
5.1.2 L'aspecte lingüístic de la reforma.....	42
5.2 La reforma educativa de 1958 a Txuvàixia.....	51
5.2.1 L'aprovació del decret de juny de 1959 pel Soviet Suprem txuvaix.....	51
5.2.2 La implementació dels aspectes no lingüístics de la reforma.....	53
5.2.3 L'aspecte lingüístic de la reforma a Txuvàixia.....	55
5.2.3.1 Els informes sobre el baix nivell de rus i altres assignatures entre els alumnes.....	55
5.2.3.2 La decisió del canvi de llengua en la secundària.....	57
5.2.3.3 La voluntat dels pares.....	61
5.2.3.4 El nivell de rus dels mestres.....	63
5.2.3.5 La implementació del canvi.....	63
5.2.3.6 El canvi de llengua en la primària.....	71
5.2.3.7 Les reaccions.....	75
6 Conclusions.....	80
Llista de sigles i abreviacions.....	85
Transcripcions del rus i del txuvaix.....	85
Referències.....	86
Apèndix 1: Funcionament de l'Arxiu d'Història Contemporània i l'Arxiu Històric i problemes d'accés als documents.....	101
Apèndix 2: Històries d'escoles rurals de Txuvàixia i biografies de mestres consultades.....	105
Apèndix 3: Textos legals.....	108

1 Introducció

El present treball tracta sobre un tema poc conegut: la implementació a Txuvàixia, una petita regió de la República Socialista Federativa Soviètica Russa (RSFSR), de l'aspecte lingüístic d'una reforma educativa endegada per Nikita Khrusxov el 1958. L'element més publicitat de la reforma – la fusió entre escola i ensenyament professional – va ser revertit al cap de poc temps, per la qual cosa els llibres d'història no atorguen gaire importància a la iniciativa. Per exemple, un manual universitari sobre la història de Rússia en el segle XX en dos volums hi dedica mitja pàgina (Čurakov, Vdovin i Barsenkov 2015, p. 151). De la mateixa manera, l'extensa biografia de Khrusxov escrita per Taubman en parla en un paràgraf (Taubman 2005, p. 382) i poc més s'hi atura la que escrigué en quatre volums el fill del dirigent soviètic (Hrušëv 2017b, p. 285–286). En general, de la reforma, se'n dona la imatge d'una prova fallida més de Khrusxov, la qual tingué una vida molt curta excepte en el fet que l'educació obligatòria passà de set cursos a vuit. Si se'n subratlla l'intent de convertir l'ensenyament escolar en una mena d'ensenyança professional – experiment que només es va dur a efecte, com a norma per a totes les escoles, entre 1959 i 1964 –, poques vegades se'n menciona l'aspecte lingüístic que incorporà i que tingué efectes duradors: nombroses llengües que fins llavors s'utilitzaven en el sistema educatiu van ser bandejades, sigui plenament, o bé reduint-les a assignatures optatives o bé com a llengües d'instrucció en els primers cursos escolars d'escoles rurals. Aquest aspecte ha estat estudiat més pels lingüistes que per la historiografia, encara que fins i tot els primers tendeixen a atansar-se a períodes més convulsos de la història de l'URSS, com els anys vint i trenta.

Trobem, però, que aquest estudi de cas de la implementació d'una decisió de política lingüística en una determinada regió dona una visió més aprofundida sobre la política a la Unió Soviètica, i particularment a la RSFSR, durant el període de Khrusxov. Són d'especial interès els temes de la presa de decisions, les interrelacions entre les institucions centrals i regionals, així com entre les autoritats i els ciutadans. Aquestes qüestions s'han estudiat en el present treball fonamentalment a partir de documents d'arxiu i, en menor mesura, de publicacions en la premsa regional i obres d'història regional o local. L'estudi té també un rerefons d'actualitat, com assenyala un treball recent sobre un procés semblant al txuvaix, esdevingut a Baixkortostan a l'inici dels anys setanta, que denuncia com «avui dia, les escoles nacionals dels pobles de Rússia també estan a punt de desaparèixer»¹ (Sulejmanova i Hafizov 2018, p. 23). Per altra banda, la investigació també enllaça amb el fet que, observant la distribució dels parlants de txuvaix a la República de Txuvàixia per la

1 «На сегодняшний день национальные школы народов России также оказались на грани исчезновения» (per simplicitat, a les cites, canviem la majúscula o minúscula inicial de l'original pel que correspongui en el nostre text).

seva edat de naixement, a partir de les microdades del cens de població rus de 2010, s'ha assenyalat una intensificació de la substitució lingüística a partir de 1965, la qual cosa seria un resultat d'aquesta reforma educativa (Alòs i Font 2015d, p. 38–39).

En el treball, en primer lloc, es presenta un marc teòric i un estat de la qüestió, per passar seguidament als aspectes metodològics. A continuació es presenta el context: tant en l'espai (Txuvàixia i el txuvaixos), com en el tema (la política soviètica de les nacionalitats i les llengües) i el temps (el «desglaç» postestalinà). Amb les premisses posades, s'aborda el nus del subjecte: la reforma educativa de 1958 a l'URSS i la seva realització a Txuvàixia, particularment en l'aspecte del canvi de llengua d'ensenyament en l'escola secundària. Finalment, es presenten unes conclusions.

2 Marc teòric i estat de la qüestió

Aquest estudi s'emmarca dins dels treballs sobre la política de les nacionalitats i les llengües de l'URSS. Es tracta d'un dels temes més estudiats sobre la Unió Soviètica, especialment a partir que la perestroika i la glasnost van fer evident que no era ben bé cert que «el problema nacional està resolt plenament sobre la base de la política leninista, que es realitza de manera conseqüent – resolt de manera definitiva i irreversible»² (Soveta delegito 1984, p. 59). Recentment, però, l'historiador Jeremy Smith, autor d'una extensa col·lecció de treballs sobre qüestions de les nacionalitats a l'URSS, plantejava si es pot realment dir que hi va haver una política soviètica de les nacionalitats (Smith 2019).

La «política de les nacionalitats» (rus: *natsionálnaia polítika*, anglès: *nationalities* (o *nationality*) *policy*, francès: *politique des nationalités*) és un tema recurrent en qualsevol estudi de les minories nacionals de l'URSS. El Diccionari de Termes Sociolingüístics de l'Acadèmia Russa de Ciències la defineix com: «Activitat del poder estatal, d'un partit o d'un grup social per regular les relacions econòmiques, jurídiques, ideològiques, culturals i lingüístiques entre nacions, nacionalitats i grups ètnics. La política de les nacionalitats està relacionada amb la política lingüística, ja que la llengua és el mitjà més important d'identitat nacional»³ (Kožemâkina et al. 2006).

La política de les nacionalitats engloba tots els aspectes que toquen les nacionalitats: la seva definició (quines nacionalitats hi ha en un territori, quins grups constitueixen cadascuna d'elles), la

2 «La nacia problema estas plene solvita surbaze de la konsekvence realigata leninisma politiko, solvita definitive kaj senrevene.»

3 «Деятельность государственной власти, партии или общественной группы по регулированию экономических, правовых, идеологических, культурных и языковых отношений между нациями, народностями и этническими группами. Н[ациональная] п[олитика] связана с языковой политикой, поскольку язык является важнейшим средством национальной идентификации.»

seva organització o manca d'organització (administrativa, cultural; eventualment, també social i econòmica), i la seva perpetuació o assimilació. Així com, per al plantejament soviètic, la política lingüística és només un aspecte de la de les nacionalitats, en els textos de política lingüística «occidentals» les qüestions identitàries són considerades secundàries, quan no són directament evitades. Per exemple, en el clàssic manual universitari català sobre sociolingüística i política lingüística, l'«etnicitat i nacionalitat» es presenten com a «variables socials», anàlogament a la classe social, el sexe, la religió i l'edat (Boix i Fuster i Vila i Moreno 1998, p. 54–79). De cap manera la política lingüística s'expressa com un aspecte d'una política més general de les identitats.

En tot cas, un problema de la conceptualització d'una política soviètica de les nacionalitats és que els seus límits són imprecisos, i aquesta imprecisió afebleix el valor que se'n pugui extreure per explicar una sèrie de decisions en la *longue durée*. Com diu Smith (2019, p. 972), «there appear to be different versions of what the policy actual entailed; no clear official text of it after the early 1920s exists; and there is no chronology of different stages of policy development as there is in other major policy areas». En el terreny lingüístic, també Alpàtov (2000, p. 88) remarca que amb la desaparició del Comitè Central Pansoviètic per al Nou Alfabet (*Vsessoizuzni tsentralni komitet nóvogo alfavita*), el 1937, «mai més no hi va haver a l'URSS cap organisme que s'ocupés específicament de la política lingüística».⁴ Evidentment, la manca d'òrgans centrals de decisió en àrees específiques no implica que no es practiquessin polítiques lingüístiques o d'identitat, sinó que aquestes podien encórrer un major nombre d'inconsistències entre les accions empreses per diferents organismes.

La part més estudiada de la política soviètica de les nacionalitats i de les llengües és la dels anys vint i principis dels trenta, que suscita una particular admiració entre els lingüistes. Tanmateix, existeix un debat historiogràfic sobre les causes que van portar a l'elecció que es va fer de la política. Com es veurà més endavant, alguns autors posen l'accent en qüestions més ideològiques o inclús de la biografia de Lenin (Kreindler 1977), mentre que altres subratllen més raons pragmàtiques, fins i tot relacionades amb l'afermament del poder per part dels bolxevics durant la guerra civil (Service 2019), amb una gamma de posicions intermèdies (com Martin (2001) i McCauley (2008)).

Com en altres àrees de la política soviètica, la política de les nacionalitats patí canvis dràstics en la seva evolució. Especialment marcats i tràgics foren els que s'esdevingueren durant els anys trenta. En una primera aproximació de periodització, és lícit afirmar que durant la primera dècada i mitja del seu govern, els bolxevics emprengueren la promoció de les identitats i les llengües locals, mentre que després instauraren polítiques de russificació d'intensitat creixent, amb subperíodes que

4 «Больше в СССР никогда не было органа, специально занимающегося языковой политикой.»

corresponen, orientativament, als diferents lideratges del partit. Kreindler (1982), per exemple, defineix quatre etapes, associades, respectivament, a Lenin, Stalin, Khrushxov i Bréjnev. També Smith (2019, p. 982) remarca que «in an authoritarian system, the character and inclinations of the people at the very top, as well as the relations between them, can have a profound impact on what happens ‘down below’». Les raons de cadascun dels canvis d’etapa estan poc estudiats, amb l’excepció del primer, per al qual Martin (2001) és la referència obligada. Les causes de les giragoneses de l’etapa del «desglaç» no són clares i Smith (2019, p. 982) fins i tot afirma que «no clear explanation has been uncovered as yet of Khrushchev’s motives for this [=the linguistic] aspect of the [educational] reform». Aquests temes s’aborden més endavant en aquest treball, particularment en els apartats 4.4 («La política soviètica de les nacionalitats i les llengües») i 5.1.2 («L’aspecte lingüístic de la reforma»).

Una qüestió que aixeca Smith (2019) i que resulta particularment important en aquest treball és si, per a la política de les nacionalitats, hi havia només unes línies generals, fixades pel poder central, les quals eren subjectes a un cert estira-i-arrotonsa entre els òrgans centrals i republicans. Slezkine, en el seu famós article en què compara l’URSS amb un apartament comunitari, va una mica en aquesta línia, en mostrar com la política de nacionalitats en part evoluciona a conseqüència d’una certa dialèctica entre el centre i les repúbliques (Slezkine 1994). Smith proposa que, almenys després de la mort de Stalin, hi havia un marge relativament ampli de maniobra per part de les autoritats locals, tot i que aquestes no podien excedir determinats límits. El marge de maniobra podria, per exemple, dependre de si les autoritats locals aconseguien presentar-se com a «indispensable to maintaining order in the republic» (Smith 2019, p. 985). Aquesta qüestió, al seu torn, aixeca el tema de la interrelació entre les autoritats locals i la «societat civil» – en particular, la intel·lectualitat –, o, en el cas d’una reforma educativa, també amb el professorat i, eventualment, els pares i mares.

De tota manera, i malgrat tots els trasbalsos de la política soviètica, existeixen elements de continuïtat en el seu tractament de les identitats nacionals que li donen certa unitat i, alhora, contrasten fortament amb les polítiques contemporànies de, per exemple, Espanya i França. Slezkine (1994, p. 415), per exemple, subratlla la «chronic ethnophilia of the Soviet regime» per la seva inalterable èmfasi del caràcter plurinacional de la seva població, tant de portes enfora com de portes endins. Si les polítiques lingüístiques soviètiques es consideren regressives i assimiladores a partir de la segona meitat dels anys trenta, això es deu no només a què efectivament ho eren, sinó que, sobretot, divergien marcadament de les del període anterior. Com assenyala Alpàtov (2000, p. 100, 130–131), en comparació a les polítiques contemporànies de molts països occidentals, la impressió tendeix a ser una altra – sobretot, quan es fa abstracció de les minories soviètiques que

van patir la deportació fins als darrers anys de la perestroika.

La reforma educativa de 1958 ha estat estudiada de ben aviat, particularment amb el treball primigeni i encara de referència de Bilinsky (1962). Si aquest estudi es va poder basar en articles de premsa, les actes de les discussions al Soviet Suprem i les lleis aprovades en les diferents repúbliques de la Unió, les investigacions posteriors a la desintegració de l'URSS han tingut accés a materials d'arxiu. Els excel·lents treballs de Coumel (2006; 2014) sobre la reforma l'estudien gairebé amb tot detall, però tracten escadusserament la qüestió lingüística. En canvi, per a Smith (2017) aquesta n'és el tema central. L'autor analitza una gran quantitat de fons dels arxius soviètics centrals i d'algunes repúbliques federades, particularment Ucraïna, Azerbaidjan, Letònia i Estònia. Per la seva banda, Le Torrivellec (2010) i Nariàdkina (Narjadkina 2006) han estudiat el sistema educatiu a les RASS Baixkir i Mordoviana, respectivament, durant els anys quaranta, cinquanta i seixanta. En contrast amb el treball de Smith, on la resistència contra els aspectes lingüístics de la reforma és molt notable, la situació que aquests treballs posen en evidència és el d'una progressiva russificació de l'ensenyament a la RSFSR previ a la llei, per molt que el monolingüisme o quasi monolingüisme en la llengua local (o un plurilingüisme en dues o més llengües minoritzades) fos també àmpliament estès en els medis rurals.

Quant als treballs sobre l'ensenyament a Txuvàixia en aquest període, una tesi doctoral (Romanova 1999) i una tesi d'habilitació (Efimov 2004) l'estudien i una altra tesi doctoral recent se centra específicament sobre aquesta reforma a Txuvàixia (Lastočkin 2016). Cap d'aquests treballs, però, no aborda gaire l'aspecte lingüístic de la reforma. En particular, Romanova tracta el tema del pas al rus bàsicament passant llista a llibres apareguts en aquells anys sobre com ensenyar millor el rus als infants de llengua txuvaixa (Romanova 1999, p. 77–78). Efimov en fa una presentació molt sentida i adjectivada, recolzant-se amb un poc de literatura secundària, de manera ben diferent de la resta del seu treball, que conté un gran nombre de referències a materials d'arxiu (Efimov 2004, p. 325–330). Lastoçkin fa un estudi més concret, basant-se en documents del fons del ministeri d'educació txuvaix dipositats a l'Arxiu Històric de la República de Txuvàixia.⁵ Amb això presenta una cronologia de la implementació de la reforma, tanmateix transcriu acríticament avaluacions oficials de l'època i no s'interroga sobre les causes del canvi de llengua d'ensenyament ni les reaccions que suscità (Lastočkin 2016, p. 144–149). Sorpren, per exemple, que es refereixi a un informe del ministre Iegórov com «una avaluació equilibrada i objectiva»⁶ (Lastočkin 2016, p. 148) quan, anys

5 En aquest punt, el treball fa nou cites a fonts, vuit de les quals no s'han pogut localitzar a l'Arxiu Històric. Són referències a tres expedients en total: dos d'ells no existeixen i en el tercer, les referències són a pàgines inexistents. Segons la cap de la sala de lectura de l'arxiu, no hi ha hagut cap canvi de numeració en els inventaris en qüestió (converses mantingudes el 30.06.2021 i 02.07.2021). La tesi també conté errors en les cites bibliogràfiques.

6 «Взвешенную, объективную оценку».

després, Iegórov contradeia les seves afirmacions de l'època i es referia al «règim totalitari» que imperava (Egorov 1998, p. 55–56).

D'aquests estudis n'ergeix una cronologia bàsica. El 24 de desembre de 1958 el Sòviet Suprem de l'URSS aprovà una llei de reforma de l'ensenyament que, entre altres coses, donava la possibilitat als pares i mares de triar la llengua d'ensenyament dels seus infants. Aquesta llei va ser «localitzada» pel Sòviet Suprem de Txuvàixia en forma de decret,⁷ el 19 de juny següent, de manera que l'1 de setembre de 1959,⁸ i durant un període, en principi, de tres cursos escolars, es desplegava la llei a la república. El 26 de juliol de l'any següent, el buró del comitè regional txuvaix del PC⁹ i el consell de ministres de la RASS Txuvaixa aprovaven conjuntament un decret pel qual, a partir de l'1 de setembre, la llengua d'ensenyament de totes les assignatures a partir de cinquè curs (el primer curs de secundària) passaria a ser el rus en totes les escoles txuvaixes de la república, amb una transició de «dos o tres anys». La configuració lingüística descrita resultant correspon a l'observada a Txuvàixia a principi dels anys deu del s. XXI: bàsicament, una educació enterament en rus a les ciutats i caps de districte,¹⁰ i escoles rurals amb la primària en txuvaix o tàtar i la secundària en rus¹¹ (Alòs i Font 2015b; 2016b).

3 Metodologia

Aquest treball s'ha centrat, en una primera fase, en l'anàlisi de la literatura secundària per a continuació concentrar-se en l'estudi de fonts primàries consultables a Txuvàixia, on resideix l'autor de la investigació. La literatura secundària presenta adequadament el context: la història de l'Imperi Rus, de l'URSS i de Txuvàixia, la política lingüística i la política educativa soviètiques i la dècada entre la mort de Stalin (1953) i la caiguda de Khrusxov (1964). Com s'ha vist més amunt, els treballs sobre la reforma educativa de 1958 i, específicament, sobre la seva vessant lingüística, són més escassos, però de gran interès per a nosaltres.

En una segona fase, la investigació ha estudiat fonts primàries sobre la reforma educativa de 1958 a Txuvàixia i, molt particularment, les relacionades amb el seu aspecte lingüístic. La investigació s'ha

7 Els sòviets suprems (parlaments) de les quinze repúbliques de la Unió, com el de la RSFSR, promulgaven «lleis» (*zakoni*), tal com feia el sòviet suprem de la Unió, però els de les repúbliques autònomes promulgaven «decrets» (*postanovlénia*).

8 Els cursos escolars a l'URSS començaven el dia 1 de setembre, costum que es manté en diferents països postsoviètics.

9 D'ara endavant, ens hi referirem simplement com «el buró».

10 Excepte l'escola de Yelçëk, actualment el cap de districte més petit de Txuvàixia (2500 habitants segons el cens de 2010).

11 Tret de les escoles de les poblacions rurals més grans, que típicament van desenvolupar algun tipus de petita producció industrial a l'època soviètica. Per això van passar a ser considerades oficialment «assentaments de tipus urbà» (*possiolki gorodskogo tipa*) i, consegüentment, s'hi construïren alguns edificis d'apartaments (les famoses *khrusxovkes*, gairebé sempre de dos o tres pisos en aquestes localitats).

centrat, per una banda, en la presa de decisió del decret de 1960, per la qual cosa s'han analitzat, bàsicament, materials del període entre 1955 i 1960, i, per altre costat, en la implementació del canvi de llengua i les reaccions que va suscitar, cosa que ha portat a l'anàlisi de documents, sobretot, de 1960 a 1965, amb èmfasi especial en els tres primers anys escolars de la reforma.

El principal problema rau en el fet que gairebé només es disposa de fonts produïdes per organismes oficials o instàncies estretament controlades per aquests, tal com també esmenten algunes investigadores en aquest àmbit (Romanova 1999, p. 4; Narjadkina 2006, p. 7). Disposem d'informes més o menys abundants de diferents instàncies del partit comunista i del ministeri d'educació sobre aquesta qüestió. No tots els materials disponibles en els arxius estan desclassificats i hi ha documents que manquen, però el que es troba ens dona una visió relativament clara sobre la presa de decisió del canvi de llengua d'ensenyament per part de les autoritats, la manera en què es comunica (o no) la decisió a professors, pares, mares, alumnes i ciutadans en general, els plans (o manca de plans) per a la seva realització, el seguiment que es fa d'aquesta realització i com es tracten algunes reaccions contràries que es produeixen.

L'anàlisi de la premsa ha aportat poca informació addicional, ja que estava completament controlada pel partit: cada mes els dos principals diaris (*Kommunizm Yalavě* i *Sovétskaia Txuvàixia*), així com la ràdio i la televisió, demanaven el vistiplau al buró per a cadascun dels articles o programes que havien d'aparèixer que no fossin d'exclusiva actualitat.¹² També els redactors dels dos diaris participaven en les reunions més o menys setmanals del buró. En aquestes circumstàncies, cal interpretar més sovint els silencis que les escasses i molt filtrades opinions que hi apareixen (tot i que, com veurem, a vegades alguna nota lleugerament dissonant s'escapa de la partitura).

Intentant trobar relats menys oficials dels fets, hem provat d'accedir a la correspondència personal de diferents càrrecs intermedis i inferiors del partit, però se'ns n'ha denegat l'accés (vegeu l'Apèndix 1). Un dels poquíssims documents d'aquesta mena són dues cartes enviades per l'escriptor Semyon Elker al cap del PC a Txuvàixia, que són extensament criticades en la documentació del partit, però que no s'han conservat en els seus arxius o no hi són accessibles. Les lletres, però, poden trobar-se en un altre arxiu en què hi ha alguns documents del fons personal de l'escriptor,¹³ cosa que en permeté, anys després, la seva publicació parcial a la premsa (Elker 1988)

12 Només a finals de 1961 es van inaugurar els estudis de televisió a Xupaixkar i, la primavera següent, començaren les emissions en directe des de Moscou («Čeboksary: istoričeskij očerk» 2014, p. 363). En conseqüència, la influència de la televisió en la familiarització de la població amb el rus fou nul·la en els pobles de Txuvàixia de la primera meitat dels anys seixanta. Els relats sobre el coneixement del rus en els pobles mostra també que la influència de la ràdio en la seva adquisició va ser escassa.

13 ACIPTH, f. V, u. emm. 199, fulls 5–17; ACIPTH, f. V, u. emm. 199, fulls 18–22.

i, de forma més extensa però també incompleta, en un recull d'obres de l'autor (Elker 1994).¹⁴ Aquest exemple mostra que, per trobar relats de primera mà dels protagonistes dels fets, cal sobretot buscar textos publicats en períodes de major llibertat (tenint present, però, que sempre els relats personals, i encara més els fets a posteriori, tenen un biaix que cal tenir en compte).

A l'efecte de buscar relats sobre els fets escrits sense por a patir repressió, s'han analitzat una seixantena d'històries d'escoles rurals de Txuvàixia publicades a l'època postsoviètica, així com algunes biografies i autobiografies de mestres, però, malauradament, no han aportat gaire informació (la llista pot trobar-se a l'Apèndix 2).¹⁵ Més útil ha estat, en canvi, un llibre Dmitri Iegórov (Egorov 1998) que contrasta fortament amb alguns informes que signava quan va ser ministre d'educació del govern txuvaix entre 1961 i 1964. Han resultat infructuoses algunes consultes addicionals a articles de la premsa txuvaixa de l'any 1988 (excepte Elker 1988), quan els diaris a Txuvàixia van començar a publicar regularment polèmiques sobre qüestions lingüístiques i nacionals.

Per tant, per a la realització del treball s'han consultat, sobretot, els dos grans arxius històrics de Txuvàixia, dependents del ministeri de cultura de la república: l'Arxiu d'Història Contemporània (AHC) i l'Arxiu Històric (AH). El primer conté, bàsicament, l'arxiu dels diferents òrgans del Partit Comunista a Txuvàixia i organitzacions satèl·lit, com el Komsomol, mentre que el segon conté un espectre més ampli de documents, tant públics com privats, així com abraça un espai de temps d'alguns segles.

A l'AHC hem treballat sobretot en les actes de les reunions del buró i en documents del departament d'educació del partit, però també en alguns del d'ideologia¹⁶, el de «propaganda i agitació» i del KGB (fons P-1). Tanmateix, un nombre important de documents no estan desclassificats i, per consegüent, estan fora de l'abast dels investigadors (vegeu l'Apèndix 1). A l'AHC hem estat estudiant els fons del Ministeri d'Educació de Txuvàixia (fons 221), el de l'Institut Txuvaix de Formació Contínua del Professorat (fons 1350) i el del Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa (fons 1041). Ens hem centrat, sobretot, en el període entre 1958 i 1963, consultant ocasionalment també documents entre 1954 i 1966.

Un tercer arxiu al qual hem accedit és el de l'Institut Públic Txuvaix d'Humanitats (ACIPTH), antic Institut Txuvaix de Recerca, però només per a qüestions molt puntuals, com l'accés a dades del cens

14 Agraïm a Aleksei Leóntiev la referència al llibre, cosa que ens ha permès trobar les cartes a l'arxiu de l'Institut d'Humanitats.

15 Agraïm al Departament de la Literatura Nacional i Bibliografia de la Biblioteca Nacional de Txuvàixia la seva ajuda al llarg de tota aquesta investigació.

16 On, curiosament, es pot trobar, per exemple, les actes d'un seminari de mestres, celebrat el maig de 1963, sobre el pas a l'ensenyament en rus (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 505, fulls 158–167).

de 1959 i a l'original de les cartes de l'escriptor Semyon Elker de 1961.

Cal assenyalar que, per a les referències als documents arxivístics, es fa servir la que utilitzen els mateixos arxius per facilitar-ne la consulta. L'AHC i l'AH utilitzen un mateix sistema de tres nivells: fons (*fond*), inventari (*opis*) i expedient (*delo*). En canvi, el sistema de l'ACIPTH en té dos: fons i unitat d'emmagatzematge (*iedinitsa khranénia*). En aquestes referències, «full» remet a *list*.

4 Antecedents

4.1 Els txuvaixos i Txuvàixia

Els txuvaixos són d'un poble de llengua turquesa i majoritàriament cristià ortodox que viu, sobretot, al marge dret del Volga a la regió multiètnica del curs mitjà d'aquest riu. Xupaixkar, la capital de Txuvàixia, la regió on estan més concentrats, es troba a uns 650 km a l'est de Moscou, a mig camí entre la capital de Rússia i els Urals.

Figura 1: Mapa de les repúbliques de la Federació Russa l'any 2013. Txuvàixia (20) es troba a l'àrea multiètnica del Volga i el Kama, amb Mordòvia (14), Mari El (13), Tatarstan (17), Udmúrtia (21) i Baixkortostan (3).¹⁷

Els txuvaixos eren una de les poblacions animistes del kanat de Kazan. Després de la conquesta russa del kanat, el 1552, van mantenir una autonomia relativament àmplia. L'ocupació russa consegüent dels marges del Volga i dels seus principals afluents, van dificultar-los desenvolupar activitats comercials, cosa que va reforçar el caràcter agrícola de la seva societat, alhora que tampoc facilità el desenvolupament d'una forta estratificació social. Segons el cens de 1897, el 99 % dels

¹⁷ Font: «Repúbliques de Rússia enumerades», editat per Pmmollet, *Wikimedia Commons*.

txuvaixos vivien en poblacions rurals i el 98 % es dedicaven a l'agricultura (Kappeler 2019, p. 113; 2001, p. 400, 404, 405). L'administració russa es portava des d'un grapat de poblacions, que acollien també guarnicions militars. Durant el s. XIX el territori del que ara és Txuvàixia estava, a grans trets, dividit en tres districtes (*uiezd*) de la província (*gubérnia*) de Kazan, a més de parts del nord de la província de Simbirsk (l'actual Uliànovsk). Els tres caps de districte, que eren alhora les localitats més poblades, l'any 1897 tenien 2300 (Šěrpü/Tsivilsk), 2500 (Yetërne/Iadrin) i 4700 habitants (Xupaixkar/Txeboksari) – això per a una població total dels tres districtes de 450.000 habitants.

Un primer atac en tota regla contra l'autonomia txuvaixa va ser la campanya de cristianització forçada dels anys 1740–1755, que va tenir diferents repeticions fins al començament del segle següent (Kappeler 2019, p. 70–75). Arribaren capellans russos, que desconeixien el txuvaix, i els oficis es feien en eslau eclesiàstic, que els txuvaixos desconeixien encara més que el rus. Part de la població fugí cap a l'est i el sud, on encara un petit nombre practiquen la religió tradicional (Matveev 2017). Per a gran part de la resta, la cristianització fou superficial i portà a pràctiques religioses sincrètiques, però eliminà els antropònims d'origen txuvaix: des de llavors els txuvaixos porten prenom russos i tenen cognoms també russos, gairebé sempre patronímics.¹⁸

La conversió, però, no tragué els txuvaixos de la seva marginalització en la societat russa del moment. Van simplement passar de ser oficialment etiquetats com a «pagans» (*inoverni*) a «nous creients» (*novokresxónnie*). La figura de Spiridon Mikhàilov (1821–1861), el primer txuvaix que va escriure en un periòdic, resulta prou significativa de la situació a mitjan segle XIX. Aprengué a llegir i escriure en el cap del seu districte, malgrat l'oposició del seu pare, per a qui «llegir i escriure era cosa de russos i als txuvaixos no els portava res de bo». L'ensenyament el feu amb un instructor privat perquè refusaren d'admetre'l a l'escola pel seu origen. La previsió del pare va demostrar-se encertada. Discriminat per la seva etnicitat, Mikhàilov només va assolir places subalternes en l'administració de la localitat on havia estudiat, tot i esdevenir membre de diferents societats científiques i erudites russes (Kappeler 2019, p. 119–124).

En un ambient molt dominat per la qüestió polonesa, els debats que se succeïren a Rússia al llarg del s. XIX sobre la modernització del país giraven en gran part sobre si la unitat nacional s'havia de construir, a banda de sobre la figura del tsar, a partir de la religió ortodoxa o de la llengua russa (Hosking 2001, p. 333–335; Mastûgina, Perepelkin i Stel'mah 2013, p. 121–125; Kappeler 2001, p. 213–220). En aquest context, però, hi hagué a mitjan segle una onada de conversions a l'islam de

18 Noti's cognoms com «Iàkovlev» (< Iàkov), «Matveev» (< Matvei), etc. Això causa una relativa poca varietat en els cognoms txuvaixos: per exemple, en les referències d'aquest treball, n'hi ha a tres diferents «Iegórov» (< Iegor), i a raó de dos diferents «Aleksàndrov», «Andréiev(a)», «Ivanov» i «Mikhàilov», sense que hi hagi relació de parentiu coneguda entre ells.

«nous creients» tàtars i txuvaixos (Kappeler 2001, p. 262). Nikolai Ilinski (1822–1891), professor de la universitat de Kazan i fundador d'una organització missionera en terres de l'Imperi Rus, ideà la creació d'escoles que, partint d'un ensenyament inicial en les llengües de les minories nacionals, desembocava en una instrucció exclusivament en rus per tal de reforçar-ne la cristianització i la integració en la societat dominant.¹⁹ En el marc de les grans reformes d'Alexandre II, el programa va ser aprovat pel ministre d'educació amb la premissa que «l'objectiu final de l'educació de tots els no-russos (*inorodtsi*) (...) ha de ser la seva russificació i amalgamatge amb el poble rus». Aquest suport va permetre l'assignació de fons per a la construcció d'escoles (Kappeler 2001, p. 262).

Un deixeble d'Ilinski, Ivan Iàkovlev (1848–1930), creà un sistema d'escriptura per al txuvaix i fundà una escola txuvaixa a Simbirsk, que esdevingué l'escola normal, on es formaren prop d'un miler de futurs mestres d'escola. Va ser també traductor de nombrosos textos bíblics i religiosos. Amb el suport d'Ilià Uliànov, el pare de Lenin, que fou cap de la inspecció d'educació de Simbirsk (Kreindler 1977; 1979), fundà desenes d'escoles. El 1913 hi havia 426 escoles primàries txuvaixes, 27 «primàries superiors» i 10 secundàries, amb un 60 % de l'alumnat escolaritzat en centres del ministeri d'educació i la resta en establiments de l'església ortodoxa o de la Confraria. El grau d'escolarització dels txuvaixos s'havia igualat al dels russos, tot i que els nivells d'analfabetisme en el conjunt de la població seguien sent 2,5 vegades superiors als dels russos i tàtars (18 % dels txuvaixos i 4 % de les txuvaixes sabien llegir i escriure). El 1917, prop d'un centenar de txuvaixos havien acabat la universitat. El nombre de capellans txuvaixos també s'havia multiplicat, passant de 2 a 140 en menys de trenta anys, alhora que els futurs missioners russos que serien enviats a la regió del Volga aprenien les llengües locals (Egorov 1998, p. 27; Kappeler 2019, p. 116–118, 142). La publicació de llibres en txuvaix va créixer d'un total de 14 apareguts fins a 1871 a 725 en el període 1872–1917, dos terços dels quals eren religiosos (Fomin 2013, p. 111–113).

Tanmateix, igual que la generalització de l'educació, alguns dels seus efectes ràpidament van escapar als seus promotors. La proporció de llibres religiosos va començar a caure ostensiblement durant els primers anys del s. XX, mentre s'anava formant una incipient literatura nacional. Amb la liberalització de la censura, després de la revolució de 1905, es fundà a Kazan el primer diari en txuvaix, però les autoritats van tancar-lo l'any següent, en restablir-se l'autocràcia tsarista i no estar alineat amb les doctrines oficials. Del sistema creat per assimilar les minories nacionals i apuntalar l'autocràcia van sortir aquells que van encapçalar les reivindicacions dels txuvaixos a partir de

¹⁹ Aquest tipus d'ensenyança, anomenada *transicional*, és unànimement considerada assimilacionista segons la literatura actual sobre bilingüisme. Vg. per exemple: (Baker 2011, p. 206–220; Flores i Baetens Beardsmore 2015, p. 205–222).

1905, incloent-hi Gavril Aliúnov (1876–1921), socialista revolucionari i membre del comitè antibolxevic que dirigí Kazan els anys 1918 i 1919, i Danil Elmén (1885–1932), el futur cap del Partit Comunista a Txuvàixia i de la Província Autònoma Txuvaixa (Kappeler 2019, p. 130–138; Aleksandrov 2002, p. 138–171; Izorkin 2011).

A la presa del poder per part dels bolxevics seguí una reorganització territorial de l'estat segons criteris ètnics, concedint certa autonomia a les diferents minories. Segons la grandària del territori, el volum de la població i el suposat nivell de desenvolupament nacional, es creà una jerarquia d'unitats administratives nacionals: repúbliques de la Unió (*soiúznie*), repúbliques autònomes, regions (*óblasti*) autònomes, províncies (*ókrugui*) autònomes,²⁰ etc. Tot i això, el criteri ètnic no fou pas l'únic a ser tingut en compte, sinó també, sovint, hi tenien un paper la divisió organitzativa anterior, les vies de comunicació i la viabilitat econòmica, entre altres. La barreja de poblacions feia també que els límits fossin sovint discutibles.

Així, el 1920, es creà la Província Autònoma Txuvaixa, amb 11.600 km² i 740.000 habitants. El petit territori era ètnicament força homogeni (82 % txuvaixos, 11 % russos) i rural gairebé en la seva totalitat. La capital s'establí a la població més gran, Xupaixkar, amb 6.000 habitants. El 1925 es modificaren les fronteres de la província, que passà a ser una república autònoma de 18.300 km² i 894.000 habitants. Per donar-li una base industrial, s'hi afegí la ciutat d'Alàtir/Ràtor, amb 30.000 habitants, i comarques adjacents, com Porétskoie/Porétskoi, a l'extrem sud-oest, poblades per russos i, en molta menor mesura, mordovians. La capital, però, es mantingué a Xupaixkar. El cens de 1926 mostra 78 % de txuvaixos i 16,5 % de russos. El 95 % de la població era rural (Ivanov 2005, p. 205–213, 220; Klement'ev 2001a, p. 106–107; Ivanov i Klement'ev 2010, p. 114–124; «Čeboksary: istoričeskij očerk» 2014, p. 232). La nova delimitació territorial es manté amb canvis menors fins avui. Cal assenyalar que prop del 40 % dels txuvaixos van quedar fora de les fronteres de la república.

Geogràficament, hi havia una notable separació ètnica de la població. Les ciutats i els majors caps de districte eren els únics nuclis de població multiètnics. Els pobles, en canvi, eren gairebé sempre homogenis: txuvaixos, russos, tàtars o mordovians. Els russos, amb poques excepcions, estaven circumscrits a Xupaixkar, alguns caps de districte, l'àrea d'Alàtir/Ràtor-Porétskoie/Porétskoi i alguns pobles a la riba del Volga. En el sud-oest, txuvaixos i tàtars també vivien (i encara avui

20 Cabal (2016) utilitza «districtes autònoms» per als *avtonómnie óblasti* i «territoris autònoms» per als *avtonómnie ókrugui*. La profusió d'apel·lacions diferents de les demarcacions administratives de l'Imperi rus i de l'URSS compliquen molt la seva traducció a altres llengües. Utilitzem «regió» tant per als *uiezdi* d'abans de la revolució, com dels *óblasti* de després; «districte» per als *gubérnii* de l'Imperi i per als *raioni* soviètics; «província» per als *ókrugui* dependents directament d'una república; i «territori» per als *krai*. Agraïm a Ferran Güell, Miguel A. Julián, Nadia Kovaleva i Sebastià Moranta la discussió que hem tingut a l'entorn d'aquests termes.

viuen) gairebé sempre en pobles separats, però la convivència secular i la relativa proximitat de les llengües fa que, encara avui entre la gent gran o de mitjana edat, sigui comú que els tàtars parlin txuvaix i, en menor mesura, que els txuvaixos parlin tàtar. La conseqüència era que els contactes amb el rus de la gran majoria de la població rural txuvaixa eren escassos.

4.2 Distribució de la població

Les dades del cens de 1959 ens mostren certs canvis en relació amb la situació dels anys vint. L'arribada de treballadors d'altres regions, en part pel desplaçament de fàbriques de les regions occidentals de l'URSS a l'inici de la invasió nazi de 1941, havia fet baixar el percentatge de txuvaixos al 70 % de la població (Taula 1). Tot i això, seguien sent àmpliament majoritaris, cosa que no passava enlloc de les altres cinc RASS de l'àrea del Volga i el Kama, on els russos constituïen el grup nacional majoritari, excepte a la RASS Tàtara, i aplegaven, com a mínim, el 42 % de la població («Vsesoûznaâ perepis' naseleniâ 1959 goda. Nacional'nyj sostav...»).

Nacionalitat	Població total		Població rural		Població urbana	
	Nombre	Percentatge	Nombre	Percentatge	Nombre	Percentatge
Total	1.097.859	100%	835.585	100%	262.274	100%
Txuvaixos	770.351	70,2%	676.268	81,5%	94.083	35,1%
Russos	263.692	24,0%	114.409	13,8%	149.283	55,7%
Tàtars	31.357	2,9%	24.512	3,0%	6.845	2,6%
Mordovians	23.863	2,2%	17.945	2,2%	5.918	2,2%
Altres	8.596	0,8%	2.451	0,3%	6.145	2,3%

Taula 1: Distribució de la població de la RASS Txuvaixa per hàbitat i nacionalitat segons el cens de 1959²¹

En aquesta baixa pot haver-hi també un component d'assimilació causat pels matrimonis ètnicament mixtos. Aquest és, fins avui, el procés principal d'assimilació ètnica entre els txuvaixos de Txuvàixia, amb, llavors, prop d'un 95 % dels infants de rus i txuvaixa o txuvaix i russa que es declaraven russos (Alòs i Font 2015b, p. 164–190). Tanmateix, donada la separació física entre russos i txuvaixos en els pobles i la presència reduïda dels segons a les ciutats, aquest factor no podia ser gaire gran. El sistema soviètic d'inscriure les nacionalitats en els passaports interiors feia, a més, molt difícil que el fill o la filla de pares de la mateixa nacionalitat n'adoptés una altra.

Però si l'assimilació ètnica era molt limitada, no ho estava pas la lingüística. Els censos soviètics

21 Elaboració pròpia a partir de: ACIPTH, f. VII, u. emm. 96, fulls 96–109; ACIPTH, f. VII, u. emm. 97, fulls 15–19.

donen la informació de si la «llengua materna» (*rodnoi iazik*) correspon a la «llengua de la nacionalitat» (en la teoria soviètica de les nacionalitats, cada nacionalitat té una sola llengua pròpia). Les dades del cens de 1959 per a Txuvàixia indiquen que 2,5 % dels txuvaixos no tenen el txuvaix com a primera llengua, en particular 0,7 % dels txuvaixos rurals i 15,7 % dels urbans.²² Això mostra una transmissió intergeneracional del txuvaix més feble a les ciutats. La xifra dels qui no saben txuvaix és probablement encara més alta si tenim en compte la tendència, àmpliament estesa en les dècades posteriors, de persones que declaraven en el cens o a les enquestes el txuvaix com a primera llengua sense que el parlessin (Pimenov 1988, p. 83).²³ De tota manera, es tractaria només d'una part dels txuvaixos nascuts a Xupaixkar o fora de Txuvàixia, ja que el procés de substitució lingüística en l'àmbit rural és més recent (Alòs i Font 2015b; 2016b).

Amb el reforçament de l'administració i el procés d'industrialització, la població urbana guanyà pes. El cens de 1959 indica una puja fins al 24 % de la població urbana sobre la total.²⁴ La majoria dels habitants de les ciutats continuaven sent russos, però la proporció de txuvaixos s'havia incrementat fins al 35 % (taula 1). En els anys cinquanta Xupaixkar inicià un creixement accelerat. Entre 1956 i 1964 va passar de 82.000 a 167.000 habitants («Čeboksary: istoričeskij očerk» 2014, p. 345), la qual cosa va causar problemes de desbordament d'escoles i centres de salut per l'allau de nousvinguts.

Aquest repartiment de la població entre entorn urbà i rural ja dona una idea de la predominança de l'agricultura a la regió, la qual cosa confirmen les dades del cens: el 62,6 % de la població empleada treballava en el sector primari (62,0 % en kolkhozos), mentre que la indústria ocupava el 15,0 % i la construcció, el 3,7 %.²⁵

Convé també tenir en compte els nivells d'estudis de la població, ja que tenen relació amb les decisions polítiques sobre educació. Segons el cens de 1959, el 0,9 % de la població de Txuvàixia tenia estudis superiors finalitzats; el 8,1 % havia fet la secundària superior (deu anys d'escola); el 27,3 %, els set anys d'educació obligatòria i el 49,7 %, els quatre anys de primària.²⁶ Cal tenir en

22 Càlculs propis a partir de les dades del cens de 1959 dipositades a l'Arxiu de l'Institut d'Humanitats (ACIPTH, f. VII, u. emm. 96, fulls 89–109; ACIPTH, f. VII, u. emm. 97, fulls 15–19).

23 No s'ha d'interpretar que les persones enquestades responien (i responen) falsedats en aquesta pregunta del cens, sinó que hi ha hagut un gradual desplaçament del significat del terme «llengua materna» (*rodnoi iazik*) cap al que la sociolingüística catalana anomena «llengua d'identificació».

24 El concepte de «població urbana» és el donat pels censos, sense que hi hagi criteris estrictes en funció del nombre d'habitants. Les poblacions que rebien administrativament la categoria de «ciutat» i «assentament de tipus urbà» formaven la «població urbana» en les estadístiques. Així, per exemple, Pāvakassi (4700 hab.) i Värmar (2400 hab.) eren considerats poblacions urbanes («Vsesoūznaâ perepis' naseleniâ 1959 g. Čislennost' gorodskogo naseleniâ...»), mentre que Porétskoie/Porétskoi (5200 hab.) i Patäryel (3500 hab.), no («Vsesoūznaâ perepis' naseleniâ 1959 g. Čislennost' sel'skogo naseleniâ...»).

25 ACIPTH, f. VII, u. emm. 96, full 2.

26 Càlculs propis a partir de: ACIPTH, f. VII, u. emm. 96, full 1. El percentatge dels qui havien acabat la primària està inclòs en el dels qui havien acabat l'ensenyança obligatòria; el dels qui havien acabat l'ensenyança obligatòria, en

compte que el 62,6 % de la població tenia 18 anys o més.²⁷ El grau més gran d'urbanització de la població russa feia que el seu nivell educatiu mitjà superava el dels txuvaixos: per exemple, el 12,9 % dels russos havien acabat la secundària superior, mentre que només el 6,6 % dels txuvaixos ho havien fet.

4.3 La llengua txuvaixa

El txuvaix és un idioma de la família turquesa. Entre les llengües de la seva família és la més divergent en ser l'únic representant actual de la branca *ogur* o búlgara, que fou la primera en escindir-se del tronc fa entre 2000 i 2500 anys (Savelyev 2020, p. 448; Róna-Tas 2006, p. 68). Per això és escassa la seva intel·ligibilitat fins i tot amb el tàtar o el baixkir, les llengües turqueses de la seva àrea geogràfica.

Les diferències entre el txuvaix i el rus, una llengua de la família lingüística indoeuropea, són molt més considerables. Des del punt de vista de la fonologia, el txuvaix estàndard de principis del segle XX tenia vuit vocals (però no la *o*) i relativament poques consonants en comparació amb les llengües veïnes. En particular, el txuvaix no tenia oposició fonemàtica entre consonants sordes i sonores (entre *t* i *d*, *k* i *g*, *s* i *z*, etc.).²⁸ Tenia també una estructura sil·làbica força simple, amb molt poques possibilitats de dues consonants seguides i sense vocals contigües. Les vocals seguien regles d'harmonia vocàlica, que en delimitaven la variabilitat dins de les paraules. L'accent no era lliure, sinó que estava fixat a partir de l'estructura vocàlica de la paraula.²⁹ Quant a la morfologia, es tracta una llengua aglutinant, i, per tant, les paraules es construeixen a partir de nombrosos sufixos (no té prefixos), els quals es combinen segons regles molt regulars. Destaquem que no té gènere ni tampoc preposicions. La morfologia verbal és molt diferent de la indoeuropea, tant en els temps verbals i nombrosos participis i gerundis, com en l'ús d'afixos per indicar negació, potencialitat, etc. Quant a la sintaxi, l'ordre de les paraules és molt sovint diferent del de les llengües indoeuropees com el rus i el català, amb el verb al final de l'oració, les conjuncions de subordinació al final de les oracions subordinades i postposicions en comptes de preposicions. La majoria d'aquestes característiques són compartides per les altres llengües turqueses.

el dels qui havien acabat la secundària superior; el dels qui havien acabat la secundària superior, en els qui tenien un títol universitari.

27 ACIPTH, f. VII, u. emm. 97, fulls 1–3.

28 El castellà, per exemple, tampoc no té oposició fonemàtica entre [s] i [z], tot i que sí té el so sonor en mots com *desde*, *mismo* i *rasgo*. La manca d'oposició fonemàtica fa que no sigui fàcil per a molts castellanoparlants monolingües articular el so sonor en paraules catalanes com *casa*.

29 Les coercions de la llengua inicial quant a l'ús de determinats sons en determinats contextos sovint dificulten considerablement la pronunciació d'altres llengües. Per exemple, molts castellanoparlants inicials, sense contacte primerenc amb el català, tinguin problemes de pronunciar paraules com *estany* o *fam*. De la mateixa manera, l'accent fix del francès en l'última síl·laba dificulta als seus parlants inicials pronunciar en altres llengües paraules amb l'accent en altres posicions.

Aquest conjunt de trets fa el txuvaix una llengua molt diferent del rus. L'aprenentatge tant del rus pels txuvaixos com del txuvaix pels russos és difícil sense un intens contacte amb la llengua que no és materna. Al mateix temps, les grans diferències en el pla fonològic, i, sobretot, les restriccions fonològiques del txuvaix en comparació al rus, feien difícil l'assimilació sense modificacions substancials de nou lèxic rus o, en general, provinent de llengües de l'Europa occidental. Així, per exemple, la paraula russa *sotsializm* presentava com a mínim cinc problemes d'articulació per a un txuvaix monolingüe: 1) la vocal *o*; 2) el parell consonàntic *ts*; 3) les vocals contigües *i* i *a*; 4) la terminació amb dues consonants finals; 5) l'alternança de les vocals *a* i *i* en la mateixa paraula. L'assimilació espontània de la paraula (si no s'optés per un calc o per l'ús d'una paraula preexistent en la llengua) seria una cosa semblant a *sāsiyalisām* o *sāssiyalisām*.

Aquestes dificultats van esdevenir importantíssimes en l'època soviètica. Els profunds canvis en l'estructura de l'estat i en la configuració de la societat van produir una allau de neologismes. Si això per si sol ja va afectar molt notablement el rus, l'increment de les funcions socials del txuvaix i altres llengües en multiplicà l'impacte sobre elles. Si hi afegim un contacte cada vegada més intens amb el rus, en condicions de subordinació per al txuvaix, i la bilingüització creixent dels parlants del txuvaix, es pot imaginar que, en qualsevol circumstància, les repercussions sobre la llengua haguessin estat més que considerables. I això, al seu torn, havia de crear inquietuds i discussions en esferes intel·lectuals sobre la millor manera d'afrontar el trasbals.

Finalment, apuntem que els prop d'1,5 milions de txuvaixos en el conjunt de l'URSS, el 1959, feien que el txuvaix tingués més parlants que quatre de les llengües de les repúbliques de la Unió (estonià, tadjik, kirguís i turcman) i un nombre semblant als del letó (malgrat que els txuvaixos eren una mica més que els letons). Entre les llengües minoritàries de la RSFSR, era la tercera per nombre de parlants, darrere del tàtar i l'ucraïnès. De cap manera els intel·lectuals txuvaixos no es podien veure com un petit poble en un mar d'altres nacionalitats en el si de l'URSS.

4.4 La política soviètica de les nacionalitats i les llengües

A la Unió Soviètica, la política de les nacionalitats i les llengües va formar un dels senyals d'identitat i de propaganda del règim, tot i que, com ja hem avançat, va patir grans canvis al llarg dels prop de setanta anys de vida de l'URSS. Tan aviat com el 15 de novembre de 1917, la «Declaració dels drets dels pobles de Rússia»³⁰ va proclamar la «igualtat i sobirania» de tots els pobles de l'estat, els atorgava el dret d'autodeterminació, abolia tots els seus privilegis i limitacions i afirmava que totes les nacionalitats tenien llibertat per desenvolupar-se. Signaven la declaració el

30 Rússia perquè l'URSS com a tal no es constituí fins el 1922.

Comissari Popular sobre Afers de les Nacionalitats, Ióssif Stalin, i el President del Comitè de Comissaris Populars, Vladímir Lenin («Deklaraciâ prav narodov Rossii» 1957).

La causa d'aquest suport a les minories nacionals i a les seves llengües ha estat objecte de controvèrsia: fins a quin punt es tractava d'una sincera creença més o menys idealista o d'una posició pragmàtica per atreure parts molt importants de la població que en principi eren poc favorables als comunistes? Les preses de posició ben anteriors a la revolució per part de Lenin, així com les seves intervencions en favor de l'escolarització dels infants en la seva materna, en contra de l'oficialització del rus com a llengua oficial de l'URSS o la seva «aversió» contra el «xovinisme estatal» (*velikoderjavni xovinizm*) semblen indicar un convenciment sincer de Lenin, la qual cosa tampoc exclou necessàriament un càlcul polític (Crisp 1989, p. 23–25; Cabal Guarro 2016, p. 82 – el terme «aversió» és seu). S'ha assenyalat també la possible influència del seu pare, que, com hem dit més amunt, va tenir un paper fonamental en el desenvolupament de la xarxa d'escoles txuvaixes (Kreindler 1977).

Per la seva banda, Service assenyala la importància de guanyar-se les minories ètniques durant i just després de la Guerra Civil a les regions perifèriques, i notablement a Ucraïna. L'imperatiu en aquell moment era l'enfortiment de la capacitat de control del partit: «At any rate, the fundamental reality was that the entire RSFSR was subjected to highly centralized authority and that both the RSFSR and all other Soviet republics were ruled by the Politburo» (Service 2019, p. 116). Aquesta mena d'explicacions més pragmàtiques han estat emfasitzades per altres investigadors, que s'han basat, per exemple, en declaracions com les de Kalinin, que afirmà que «the aim of Soviet policy has always been to teach the people of the Kirghiz steppe, the small Uzbek cotton grower and the Turkmen gardener to accept the ideals of the Leningrad worker» (citat a: Crisp 1989, p. 24–25). D'una manera menys crua, assenyala Martin, «native cadres who “understood the way of life, customs, and habits of the local population” would make Soviet power seem indigenous rather than an external Russian imperial imposition» (Martin 2001, p. 12 – la cita és de Stalin). I encara, un tercer factor que podria concórrer amb els dos precedents, podria ser considerar que el rus acabaria inevitablement perdent la seva dominància en gran part de l'estat. Stalin, en una al·locució durant el X Congrés de PC, el 1921, va esmentar els processos de canvi de llengua dominant que havien tingut lloc en les últimes dècades en les ciutats d'Hongria i també a Riga en favor, respectivament, de l'hongarès i el letó, i vaticinà que el mateix succeiria a Ucraïna i Bielorússia (Alpatov 2000, p. 41; vg. també Martin 2001, p. 19).

En cap cas, però, el reforçament de les llengües i les identitats nacionals no era una finalitat per si mateixa per als dirigents soviètics, que preveïen a llarg termini una «fusió» (*sliànie*) dels pobles.

Però aquest estadi llunyà s'assoliria primer per una igualtat dels seus drets, cosa que portaria al seu progressiu «acostament» (*sbljénie*) a causa del grau més gran de contacte i confiança entre ells (Cabal Guarro 2019, p. 104).

La immediata guerra civil va demostrar els límits del suposat dret d'autodeterminació dels pobles de l'URSS (vg. tbé. Stalin 1921). Els intents dels dirigents comunistes georgians de tenir una major autonomia, formant una república soviètica pròpia, o els de Soltanğàliev de crear un partit comunista musulmà, marcadament anticolonial, i formar extenses repúbliques multinacionals al Volga, Caucas nord, Àsia central, etc. foren rebutjats (Vdovin, p. 30–31, 36–39). Amb la constitució de 1924, s'imposaren, en principi, les tesis d'una organització federal de l'estat, defensades per Lenin, però com McCauley (2008, p. 75–77) assenyala, amb Stalin a les regnes de l'estat, aquest federalisme es convertí en purament nominal, amb un poder cada vegada més centralitzat en mans del politburó.

Això no obstant, el govern bolxevic s'embarcà en un canvi radical de l'organització administrativa de l'estat, delimitant multitud de noves unitats territorials, de grandària molt diversa, per facilitar certa autonomia de les minories. És en aquest context que, com hem vist, es van definir les primeres fronteres de Txuvàixia el 1920, així com de la RASS baixkir (1919), la RASS tàtara (1920), la Regió Autònoma mari (1920), la Regió Autònoma udmurt (1920) i la Província Autònoma mordoviana (1928), per citar només les majors unitats territorials autònomes de l'àrea del Volga i el Kama. A aquest efecte, l'estat mobilitzà etnògrafs i lingüistes per establir quines llengües es parlaven al país, quins pobles hi vivien i en quines àrees. Aquestes delimitacions van ser a vegades controvertides en el cas de continus dialectals i d'identitats basades en la regió o la religió, però les identitats nacionals s'enfortiren progressivament amb el funcionament de les noves unitats territorials, polítiques basades en la distinció ètnica de la població i la fixació d'una nacionalitat en els passaports interiors (Slezkine 1994).

El fet és que l'estat soviètic va anar molt més enllà d'una mera declaració general d'intencions. En l'extens apartat sobre les qüestions de les nacionalitats de les resolucions del XII Congrés de PC, el 1923, es declarà que «una lluita decidida contra les restes del xovinisme rus és la primera de les tasques immediates del nostre partit»³¹ («Rezoljuciâ...» 1923, p. 36). Encara més: en el context de la Nova Política Econòmica que s'estava introduint, i adduint que la gran majoria de les minories nacionals no havien assolit un estadi de desenvolupament econòmic que els permetés avançar cap al socialisme de la mateixa manera que els russos, a causa de l'explotació «colonial» que havien patit,

31 «Решительная борьба с пережитками великорусского шовинизма является первой очередной задачей нашей партии.»

s'estipulava per a Ucraïna, Bielorússia, etc. l'«assignació de terres a les masses treballadores [d'aquestes repúbliques] a costa del fons estatal lliure»³² («Rezolúci...» 1923, p. 37).

És en aquest període en què es practicà la política d'«indigenització» (*korenizàtsia*, «arrelament»). En moltes de les noves unitats administratives, la llengua epònima esdevingué oficial (tot i que no es van definir llengües oficials ni per a l'URSS ni per a la RSFSR). La llengua s'ensenyava a les escoles i als funcionaris, alhora que s'establien quotes, segons el que ara anomenem discriminació positiva, per accedir a estudis i càrrecs per als membres de les minories nacionals, així com a membres de famílies obreres o pageses. D'aquesta manera, si el nombre de funcionaris txuvaixos en els òrgans de l'administració pública de Txuvàixia era de 40 % el 1924, aquests van passar a ser el 54 % el 1932, amb un total de 63 % de funcionaris amb coneixements de txuvaix (Petrov 1980, p. 28).

El 1922 el govern txuvaix establí la plena validesa i igualtat jurídica dels documents redactats en txuvaix i en decretà l'ús en l'administració, incloent-hi la justícia (Klement'ev 2001a, p. 108). Els problemes per implementar aquesta política eren múltiples: calien no només funcionaris que parlessin txuvaix, sinó també que sabessin escriure en un llenguatge administratiu que encara s'havia de bastir. A cuitacorrents es creà una base terminològica i de documents tipus (des d'una instància o una acta, fins a una sentència judicial, un decret o una llei), però les discussions sobre terminologia i ortografia s'allargarien durant una dècada.

Si les dificultats eren grans en l'àmbit txuvaix, els reptes ho eren molt més en el conjunt de l'URSS. A l'alba de la revolució, i deixant de banda Polònia i Finlàndia, menys de vint de les més de 150 llengües parlades a l'Imperi rus tenien escriptura (Alpatov 2000, p. 46). S'utilitzaven, bàsicament, sis alfabet: ciríl·lic, àrab, armeni, georgià, hebreu i mongol (Alpatov 2000, p. 65).³³ Calia crear ortografies i llengües estàndard per a les noves administracions i les escoles. Escripures com l'àrab i la mongola van ser considerades arcaïques i inadequades, la qual cosa portà, després de moltes discussions, a escollir l'alfabet llatí per a les noves ortografies de les llengües dels pobles de majoria musulmana i, aviat, també per a la majoria d'altres idiomes (Alpatov 2000, p. 69–70). La tria de l'alfabet llatí estava associada a la modernitat i a la «internacionalitat», però alhora era un signe que no s'anava cap a una russificació. De fet, es començaren a fer plans per què el rus també adoptés l'alfabet llatí (Alpatov 2000, p. 69–70).

Els treballs d'estandardització lingüística aconseguits durant els anys vint i trenta a l'URSS no tenen

32 «Наделение трудовых масс землей за счет свободного государственного фонда.»

33 També el llatí per als alemanys del Volga i el Bàltic, el grec per als grecs de la costa del Mar Negre i possiblement també el coreà.

parangó, o, en paraules de Slezkine (1994, p. 414), van ser «the most extravagant celebration of ethnic diversity that any state had ever financed». Segons Kreindler (1989, p. 10), el 1925 ja es publicaven llibres de text escolars en 25 idiomes, mentre que deu anys més tard n'hi havia en 104. En el curs 1938/39 s'ensenyava en més de 70 llengües a les escoles. Cabal (2013, p. 346) recull que el 1938 es publicaven diaris en 66 llengües. El 1936 el butlletí del Comitè Central Pansoviètic per al Nou Alfabet publicà que de les 102 nacionalitats llavors reconegudes a l'URSS, 90 ja tenien normes ortogràfiques per a les seves respectives llengües i 71 llengües utilitzaven l'alfabet llatí (Alpatov 2000, p. 74). Les noves llengües escrites eren també imprescindibles per erradicar l'analfabetisme, campanya en què les autoritats es van aplicar amb gran intensitat. A Txuvàixia, per exemple, on el 28,3 % de la població major de 8 anys sabia llegir i escriure el 1920, el 1940 les autoritats comptabilitzaven menys d'11.000 analfabets (Klement'ev 2001a, p. 121; 2001b, p. 189).

Al final dels anys vint, però, la direcció del partit va decidir acabar amb la NEP i iniciar una política de modernització accelerada mitjançant la mobilització de la gran majoria dels recursos de l'estat per posar en marxa una indústria pesant. Per assolir aquest objectiu s'establí un pla quinquennal draconianà de màxims, es col·lectivitzaren de les terres i es reprimiren dels *kulaks*. Hi ha diferents estimacions, però la historiografia actual calcula que de resultes d'aquest pla moriren de fam uns set milions de persones (Vdovin 2020, p. 162) i en foren deportades més de dos milions en tant que *kulaks* (Martin 2001, p. 326; Siegelbaum i Moch 2014, p. 292). La violència necessària per mantenir aquesta política va portar a intensificar el control sobre la ciutadania, entre altres mitjans, amb la distribució de passaports interiors, imprescindibles per canviar de residència (The Cold War 2021c). Per evitar l'emigració en massa a les ciutats a conseqüència de la col·lectivització i la fam, els membres dels nous kolkhozos i els sovkhozos no en van rebre, la qual cosa va limitar enormement la seva mobilitat (Werth 2019, p. 14, nota 2). Es va estendre entre els pagesos anomenar el partit comunista «segon servatge», amb un joc de paraules amb les inicials en rus (VKP, *Vsessoíúznaia kommunistítxeskaia pàrtia, vtoroie krepostnoie pravo*) (Šubin 2014b, min. 39:00).

Després de l'assassinat, el desembre de 1934, del secretari del PC a Leningrad, Serguei Kírov, s'inicià una onada de persecucions contra presumptes «elements antisoviètics». Així, el juny següent a Xupaixkar set estudiants van ser acusats de formar una organització fictícia d'aquesta mena, un dels quals fou executat. Per al conjunt de la Unió Soviètica, Ellman (2002) dona la xifra aproximativa de 4,25 milions de condemnats al gulag per al període 1934–1940 i entre 950.000 i 1,2 milions d'afusellats els anys 1937 i 1938, durant l'anomenat Gran Terror.³⁴ A aquestes xifres cal

34 Iefimov (Efimov 2009, p. 29–30) i Vdovin (2020, p. 190) donen xifres congruents però per a períodes més limitats.

sumar les deportacions de diferents minories nacionals que vivien en zones properes a les fronteres, la més nombrosa de les quals abans de 1940 foren 172.000 coreans, enviats a Kazakhstan i Uzbekistan (Vdovin 2020, p. 193). A Txuvàixia, generalment s'avalua que va haver-hi com a mínim 14.000 represaliats entre 1920 i 1953, però treballs més recents indiquen que en serien més (Klement'ev 2001b, p. 184; Efimov 2009, p. 29–32). A Txuvàixia el 1937 l'NKVD practicà 2856 detencions, 613 de les quals conclogueren en condemnes a mort (Klement'ev 2001b, p. 182–183). Els intel·lectuals patiren especialment aquesta repressió.

La política de nacionalitats i lingüística segueix aquesta mateixa pauta d'escalada de violència. Alhora, pateix un gir quasi copernicà que va deixar una empremta profunda durant la resta del període soviètic. En la historiografia sobre el període ha anat perdent força la idea d'un trencament abrupte durant els anys trenta amb el pas d'una política suposadament altruista de «discriminació positiva» a una emergència del nacionalisme rus (Cadiot 2010, p. 111–112; vg. també Smith 2017, p. 984). El procés va ser bastant progressiu, tot i que els fets se succeïren a gran velocitat. El cas de Txuvàixia il·lustra com no és rar trobar iniciatives emanades de les instàncies locals, que semblen buscar complaure les autoritats de Moscou, interpretant declaracions o decrets del poder central referides a casos concrets en altres repúbliques, sense que gairebé mai hi hagués consignes generals. Aquest efecte ajudaria a accelerar el procés de canvi. Per exemple, ja el 1928 els participants en un congrés sobre història local a Txuvàixia van ser acusats de tenir «un punt de vista nacionalista, kulak» (Klement'ev 2001b, p. 186; Koškin 2013, p. 6), quan començava a haver-hi els primers signes que el «xovinisme rus» ja no era la principal batalla de les autoritats en el terreny de les nacionalitats. Alhora, aquest és també un cas que mostra clarament com a categoria de «kulak» va utilitzar-se de manera extremadament elàstica i va servir per cobrir diferents operacions de repressió (Fitzpatrick 2000, p. 122–123).

El gener de 1930 el Politburó va donar un important avís en aquesta direcció, ordenant deixar de costat els treballs de conversió del rus a l'alfabet llatí (Vdovin 2020, p. 196). El pas és particularment important, ja que, com a mínim, posposava l'«acostament» entre les cultures en un moment en què la majoria de les llengües de l'URSS estaven en camí d'utilitzar l'alfabet llatí. La situació va passar a tot un altre nivell quan el 14 desembre de 1932 el Politburó promulgà un decret que assenyalava el procés d'ucraïnització com a culpable del «sabotatge» de la política de requisició de gra de les autoritats centrals, la qual va portar a la terrible fam de 1932 i 1933. El decret també va prohibir l'ensenyament obligatori de la llengua de les repúbliques a tots els ciutadans (Vdovin 2020, p. 199; Martin 2001, p. 282–307). L'any següent s'inicià una campanya contra Mykola

Per a una discussió, vg. p. ex. Werth (2019, p. 14)

Skrypnyk, el ministre d'educació ucraïnès i principal impulsor de les polítiques d'ucraïnització, que se suïcidà, alhora que «tens of thousands of putative Ukrainian nationalists were arrested for allegedly conspiring with the new Nazi leadership in Germany, as well as Pilsudski's Poland, to separate Ukraine from the Soviet Union» (Martin 2001, p. 327). A menor escala, les persecucions contra suposats elements anti-russos començaren en altres llocs, com a Àsia Central, per iniciatives locals amb el vistiplau de Moscou (Martin 2001, p. 358–361).

El 1934 Stalin, en el XVII Congrés del partit, va sancionar que entre el «nacionalisme rus» i el «nacionalisme local», el segon havia passat a ser el més perillós perquè s'havia deixat de combatre (Vdovin 2020, p. 199). Vdovin veu en aquest pas el punt d'inflexió en el canvi de rumb sobre la política de les nacionalitats, mentre que per a Martin el fet clau és el decret del 14 de desembre de 1932 (Martin 2001, p. 307). En tot cas, el tomb és en una cadena de fets entre finals dels anys vint a mitjan anys trenta que va anar escalant fins al 1937, en desencadenar-se el Gran Terror.

Aquell any, s'inicià una sagnant campanya contra el «nacionalisme burgès», la víctima més famosa de la qual fou el poeta udmurt Kuzebay Gerd (Vdovin 2020, p. 191–193; Toulouze 2016). La sensació creixent que l'URSS estava assetjada i la por a «quintes columnes» van propulsar les autoritats a tornar a fomentar un patriotisme que progressivament va anar prenent la forma d'un nacionalisme rus. Així, en un discurs, el febrer de 1931, Stalin declarà: «En el passat, no teníem ni podíem tenir pàtria. Però ara que hem enderrocat el capitalisme i el poder està amb nosaltres, amb la gent, tenim una pàtria i defensarem la seva independència»³⁵. L'octubre, en una carta a un diari, es referí a la «primacia russa» (*rússkoie pervenstvó*), presentant el proletariat rus (no pas «soviètic») com l'avantguarda del proletariat mundial (Vdovin 2020, p. 197).

El patriotisme anava lligat a la construcció d'un nou relat històric, cosa que passava per la definició d'un programa unificat d'ensenyament escolar d'història. El canvi de paradigma no esdevingué sense confrontacions a la cúpula: el juny de 1934 *Pravda* «elevava els conceptes de 'pàtria' i 'patriotisme' al rang dels més alts valors socials»³⁶, mentre que Bukharin encara parlava de Rússia com a «presó dels pobles» (*tiurmà naròdov*) (Vdovin 2020, p. 200). En el text final del llibre de text per a totes les escoles, publicat el 1937 i profusament modificat per Jdànov, que hi apareix com a coautor, les incorporacions d'Ucraïna o Geòrgia a l'Imperi rus es presentaven com a «mals menors» per a aquestes nacions, mentre que per a d'altres, com en el cas dels txuvaixos, s'insistia en una suposada decisió lliure, emanada dels mateixos pobles, d'unir-s'hi. Abans, el gener de 1936 *Pravda* victorejava la cultura russa com «la més progressista» i model per a tots els altres pobles soviètics,

35 «В прошлом у нас не было и не могло быть отечества. Но теперь, когда мы свергли капитализм, а власть у нас, у народа, – у нас есть отечество и мы будем отстаивать его независимость.»

36 «Возвела в ранг высших общественных ценностей понятия “Родина”, “патриотизм”».

i, el mes següent, exalçava el poble rus com a «primer entre iguals» (Martin 2001, p. 452). És també quan es va produir les pel·lícules *Pere Primer* (1937), *Alexandre Nevski* (1938) i *Minin i Pojarski* (1939), s'estrenà l'òpera *Ivan Suzanin* (1939), es publicaren les novel·les històriques sobre Demetri I de Moscou, *Pere el Gran* i *Suvórov*, es reivindicà *Kutúzov* com a heroi, etc. (Vdovin 2020, p. 204–206, 249–251). En aquest context, com diu Slezkine (1994, p. 448), va passar a titllar-se de «nacionalista burgès» qualsevol que podia considerar-se que mostrava una «insufficient admiration for Russia».

No sorprèn, doncs, que també els treballs de llatinització fossin condemnats. El maig de 1936 el Comitè Central els considerà una «desviació d'esqueres». El juny de 1937 el Comitè Central Pansoviètic per al Nou Alfabet va ser desmantellat i poc després la majoria dels seus dirigents foren assassinats. En els anys immediatament següents, totes les llengües *llatinitzades* van ser passades a l'alfabet ciríl·lic, excepte algunes amb pocs parlants, que van tornar a la categoria d'àgrafes i novament van ser excloses del sistema escolar. El principi d'ensenyament en la primera llengua cedia al de la viabilitat (*perspektívnost*). Els canvis en les llengües no van ser només ortogràfics, sinó que la terminologia va passar a adoptar les paraules russes, normalment sense cap adaptació ortogràfica, i les gramàtiques de les llengües van passar a explicar-se a partir del model de la llengua russa (Vdovin 2020, p. 202; Alpatov 2000, p. 88–91). Amb això quedava clar que l'«acostament» de les cultures s'havia convertit en un procés d'assimilació lingüística de les minories, sense arribar, però, a prohibir o denigrar explícitament l'ús de la gran majoria de llengües.

A Txuvàixia, la qüestió de l'adopció de nous termes es trobava al centre dels debats que tingueren lloc regularment al llarg dels anys vint i començament dels anys trenta. Però mentre que inicialment es tractava d'un debat entre experts (filòlegs, periodistes, escriptors), progressivament les autoritats van immiscir-s'hi. Així, el 1932 diferents intel·lectuals, entre els quals el filòleg Fiódor Timoféiev, van ser criticats pel seu ús de «paraules txuvaixes antigues, fora d'ús, en la seva pràctica literària». També el poeta Petăr Husankay va ser acusat de practicar una «obra kulakonacionalista» (*kulatsko-natsionalistítxek[oie] tvórtxestv[o]*) a causa d'un suposat llenguatge «fortament saturat de paraules orientals absolutament incomprensibles per a la massa lectora»³⁷ (citat a: Klement'ev 2001b, p. 186). Fins i tot el turcòleg Nikolai Aixmarin, autor del diccionari txuvaix més extens, amb 17 volums, va ser acusat de «pornografia». El 1935, el cap del partit comunista txuvaix en una conferència sobre terminologia va advocar per l'ús en txuvaix de paraules suposadament «internacionals» com 'kislrod' ('oxigen', en rus) (Klement'ev 2001b, p. 186). Conseqüentment, tot i que el txuvaix conservà una ortografia de base ciríl·lica, va anar russificant-se amb les reformes de 1926, 1933 i 1938, amb l'entrada progressiva de 16 lletres inexistents fins llavors en la llengua,

37 «Густо насыщенных восточными словами, совершенно непонятными для читающей массы».

però presents en els mots russos que s'anaven incorporant, alhora que s'eliminaren 4 lletres de les 25 de l'ortografia original i la lletra *e* passava a adoptar les regles de lectura del rus (Alòs i Font 2016a, p. 35–36). A partir de 1938, i amb la sanció del diccionari ortogràfic de 1939, el txuvaix estàndard va passar a anar incorporant milers de paraules russes escrites exactament igual que en rus i normativament pronunciades de la mateixa manera.

Però si la reforma ortogràfica de 1926 va fer-se després d'una llarga discussió, les dues següents ja s'esdevingueren sota una pressió política cada vegada més amenaçadora. Per exemple, P. I. Ivanov, redactor del diari *Kanaş*, el juny de 1937 en una conferència del partit sobre la qüestió lingüísticonacional, acusava els qui havien defensat escriure 'tiktatura', 'propakanta' i 'çentar' en comptes de 'diktatura', 'propaganda' i 'tsentr' de «nacionalistes burgesos, actuant de concert amb una banda d'assassins de la dreta trotskista»³⁸ (citad a: Klement'ev 2019, p. 127).

Amb aquesta pressió, el poeta Vassili Mitta va ser l'únic que es va negar a acceptar els canvis ortogràfics proposats en una conferència sobre ortografia i terminologia, el 1935 (Klement'ev 2019, p. 125–126). L'arrestaren el desembre de 1937 i fou condemnat a deu anys al gulag (Koşkin 2013, p. 135–166; Ūmart 2009). Va sobreviure. Arkadi Zólotov, president de la Unió d'Escriptors Txuvaixos, en canvi, sí que va seguir les directrius polítiques el 1935. Tant és així que en un article del mateix any es felicitava que l'adopció dos anys abans de les lletres *b*, *d* i *g*, «ha eliminat les dificultats que impediien la penetració d'internacionalismes en el txuvaix i ha creat condicions favorables per pronunciar correctament aquestes consonants sonores. Ara els txuvaixos no pronuncien 'polxevik', 'prikata', sinó 'bolxevik', 'brigada'. Tampoc no diuen en rus 'kórot Kor'ki', sinó 'górod Gor'kii', etc.»³⁹ (citad a: Gorşkov 1963, p. 139). Malgrat aquestes afirmacions sobre l'existència d'una única forma universal per a totes les llengües de pronunciar «correctament» determinades paraules (que correspon exactament a la del rus normatiu) i la suposada millora instantània en les capacitats articulatòries dels txuvaixos gràcies a un canvi ortogràfic, Zólotov va ser detingut el 1937 i condemnat a vuit anys al gulag, on morí el 1942 (Koşkin 2013, p. 39–44).

Que la fonètica era percebuda com una qüestió que preocupava les autoritats, ho mostra també el cas del filòleg Timofei Matvéiev, detingut el 1936 i condemnat a deu anys al gulag, on va morir el 1941. En la seva acusació hi figura que «en un congrés d'història local el 1928, defensà el principi de pronunciar el txuvaix de manera inculta»⁴⁰ (citad a: Koşkin 2013, p. 131) (és a dir, atenent la

38 «Буржуазных националистов, действующие заодно с троцкистско-правой бандой убийц.»

39 «Введение в чувашский алфавит звонких согласных устранило те трудности, которые мешали проникновению интернационализмов в чувашский язык, и создало благоприятные условия в правильном произношении этих звонких согласных. Теперь чувашки произносят не *польшевик*, *прикатă*, а *большевик*, *бригадă*. Также и в русской речи говорят не *корот Корьки*, а *город Горький* и т.д.»

40 «На краеведческом съезде в 1928 г. он проводил принцип малограмотного произношение в чувашском языке

fonètica del txuvaix i no la del rus). Matvéiev també se n'havia desdit en la conferència del 1935 (Petrov 1980, p. 169). Malauradament, no li serví. Tampoc ajudà gaire al també filòleg Fiódor Timoféiev redactar un reconeixement dels seus «errors polítics» en ser detingut el 1937 després que el comissari d'educació txuvaix l'acusés el mes de juny a *Kanaş* de «nacionalisme burgès» perquè en els seus manuals de gramàtica tots els termes gramaticals txuvaixos estaven creats a partir de la llengua mateixa, sense manlleus d'altres idiomes (Koşkin 2013, p. 226–229, reproduïx l'autocrítica de Matvéiev redactada a la presó). El comissari, però, va obviar el fet que Timoféiev seguia el mateix camí que el rus, que, en general, calca termes gramaticals llatins sense manllevar-los directament. Timoféiev també va ser condemnat a deu anys al gulag, on morí el 1941.

La repressió no s'aturà pas en acabar el gruix del Gran Terror el novembre de 1938, amb la substitució de Iéjov per Béria al capdavant de l'NKVD. Per exemple, l'escriptor Piotr Mitta, germà de Vassili, fou detingut el juny de 1941, uns dies després de l'atac alemany, i condemnat a deu anys. Morí al gulag el 1944 (Koşkin 2013, p. 167–171; Timukov i Mitta 2009). Els exemples de Vassili i Piotr Mitta, Arkadi Zólotov, Timofei Matvéiev i Fiódor Timoféiev il·lustren la purga que va abatere's sobre la intel·lectualitat. En paraules de l'escriptor Semyon Elker, nascut el 1894, després de 1938 «dels escriptors de més edat, només quedàvem Çaldun, Ivan Muçi i jo»⁴¹ (Elker 1994, p. 424). També tots els treballadors de l'Institut Txuvaix de Recerca van ser acomiadats el 1937 (Klement'ev 2001b, p. 196). Nos investigadors els substituïrien, presumiblement més amatents amb els designis del poder.

Al mateix temps, el febrer de 1936, a Txuvàixia es decretà que a les escoles de Txuvàixia les classes es farien en rus a partir de vuitè i també a setè per a matemàtiques, física i química (Dolgova 2020, p. 399).⁴² Això afectava llavors a molt pocs alumnes en alguns establiments de les poblacions més grans, per la qual cosa les implicacions immediates foren escasses. Alhora, en els anys trenta l'assignatura de txuvaix també va desaparèixer de les escoles en part de les regions de majoria russòfona (Penza, Saràtov, sud d'Uliànovsk i sud-est de Samara)⁴³ (Dolgova 2020). El mateix passava amb altres llengües minoritàries en gran part del territori «rus» de la RSFSR, i no només en l'àmbit escolar: per exemple, el 1940 ja no quedava a la RSFSR cap diari en una llengua minoritària, fora de les repúbliques o regions autònomes, quan n'havien arribat a sortir 29 el 1933 (Martin 2001, p. 403–414).

Cal assenyalar també que el mateix 1937 s'aprovà una nova constitució txuvaixa, en què deixava de definir-se cap llengua oficial a la república, com feia l'anterior de 1926. Matvei Mikhàilov, docent

заимствованных иноязычных слов.»

41 «Из пожилых писателей остались только Чалдун, Иван Мучи и я.»

42 Estranyament, Iefimov (Efimov 2004) no parla d'aquest decret, ni menciona cap moment precís en què les classes van passar a ser obligatòriament en rus a Txuvàixia a partir de vuitè.

43 Per simplicitat, utilitzem el nom actual de les ciutats i regions homònimes.

en una de les universitats de Xupaixkar i autor de diverses obres sobre bilingüisme al llarg de més de vint anys, explicava aquest fet en un dels seus manuals universitaris, ja en els anys de la perestroika:

Més tard, en relació amb la transformació socialista de l'economia de Txuvàixia, (...) l'eliminació de les restes de l'antiga alienació nacional, el reforçament de l'amistat i la confiança, la cooperació socialista i l'acostament [entre els pobles], no va haver-hi necessitat de declarar específicament una disposició sobre la llengua oficial⁴⁴ (Mihajlov 1989, p. 38).

Dit altrament, l'«acostament» entre els pobles havia fet innecessària una mesura legal que igualava dues llengües amb un pes polític i econòmic clarament desigual. L'autor passava per alt que aquest pas es donà el 1937, durant el Gran Terror, en què difícilment es pot parlar, com a mínim, de «reforçament de l'amistat i la confiança». El mateix Mikhàilov, en una col·lecció de classes magistrals llegides a la Universitat Pública de Txuvàixia, autèntic catecisme que havien de recitar en els exàmens els estudiants de filologia i periodisme, afirmava sense rubor que «és significatiu que molts pobles del nostre país, en els anys trenta, van adoptar voluntàriament el sistema alfabètic rus, com el més senzill pel seu esquema i el més adequat a l'estructura de les seves llengües»⁴⁵ (Mihajlov 1969, p. 102–103). Mikhàilov és un exemple entre molts de les conseqüències duradores del terror i la repressió entre els quadres acadèmics, a més del seu garbellament durant dècades per triar-ne els més dòcils.

L'atac alemany a la Unió Soviètica va exacerbar la russificació del patriotisme soviètic. Molt significativament, el 24 de maig de 1945 Stalin va dirigir el seu famós «brindis de la victòria» «a la salut del poble rus»⁴⁶. El poble rus va passar a ser repetidament assenyalat com a «elegit» (*ízbranni*), «superior» (*visxi*), «el germà gran i el més poderós de la família dels pobles soviètics» (*starxi i mogutxi brat v semié sovétskikh naródo*v) (Vdovin 2020, p. 398–399). Rutinàriament la paraula 'rus' (*russki*) va passar a ser acompanyada per l'adjectiu 'gran' (*veliki*), com mostra el Corpus Nacional de la Llengua Russa.⁴⁷ Alhora, però, en el vocabulari polític també va multiplicar-

44 «Позднее, в связи с социалистическим преобразованием народного хозяйства Чувашии, (...) устранением пережитков бывшей национальной отчужденности, укреплением дружбы и доверия, социалистического сотрудничества и сближения, отпала необходимость специально декларировать положение о государственном языке.»

45 «Показательно и то, что многие народы нашей страны еще в 30-е годы добровольно приняли русскую алфавитную систему, как наиболее простую по своим начертаниями и наиболее соответствующую строю их языка.»

46 «За здоровье русского народа.»

47 Распределение по годам (частота на миллион словоформ) в основном корпусе с 1900 по 1990: *velikij* na rasstoânii 1 ot *russkij* [Distribució per anys (freqüència per milió de paraules) en el corpus principal de 1900 a 1990: *veliki* (gran) a una distància d'1 de *russki* (rus)]. *Nacional'nyj korpus russkogo âzyka* [Corpus nacional de la llengua russa] [en línia], [2021]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a:

<https://processing.ruscorpora.ru/graphic.xml?>

[sort=gr_tagging&text=lexgramm&mycorp=&mode=main&nodia=1&lex1=](https://processing.ruscorpora.ru/graphic.xml?sort=gr_tagging&text=lexgramm&mycorp=&mode=main&nodia=1&lex1=)

se l'ús del terme 'poble soviètic' (*sovetski narod*, en singular)⁴⁸.

La traducció d'aquesta exacerbació del rus en les escoles, més enllà de l'ensenyament d'història i de certa concepció del patriotisme, va ser declarar-lo, el 1934, assignatura obligatòria a totes les escoles de la RSFSR a partir de segon curs, obligació que es va ampliar a tota l'URSS el 1938 (Le Torrivellec 2010, p. 232). A banda, però, del reforç de la importància de la llengua, l'efecte directe d'aquesta mesura en relació amb la millora del coneixement de l'idioma va resultar molt dubtós en àmplies regions rurals. Per exemple, el 1946 encara un terç de les escoles baixkirs de la RASS Baixkir no tenien encara classes de rus, tot i que el fet de no ensenyar rus s'havia emprat com a excusa per desencadenar una de les onades de repressió el 1937 (Le Torrivellec 2010, p. 232, 237). Quant a Txuvàixia, nombrosos informes d'inspecció (*RaiONO* i *GorONO*) i fins i tot actes de reunions de professors de finals dels anys cinquanta i principis dels anys seixanta advertien que un gran nombre de professors de primària de les escoles rurals tenien només coneixements elementals de rus, així com tampoc no eren gaire millors els de força professors de secundària. Aquesta qüestió, com veurem, es convertirà en un dels nusos del problema del pas de l'ensenyament al rus a Txuvàixia.

4.5 El «desglaç» postestalinà

Stalin morí el 5 de març de 1953 i immediatament els seus successors van marcar certes distàncies amb ell, encara que no de forma oberta. Malenkov, el nou president del consell de ministres, el dia 10 en un discurs públic ja va considerar «imprescindible acabar amb la política de culte a la personalitat».⁴⁹ El 21 es van aturar vint obres faraòniques que s'estaven construint amb forçats. El 27 es promulgà una amnistia que va alliberar més d'un milió de presos, la immensa majoria polítics. El gener de 1954 el nombre de presos polítics s'havia reduït a 475.000 i, dos anys després, a 114.000 (Vdovin 2020, p. 430–432, 439).

És també d'assenyalar que el maig i juny de 1953, per iniciativa de Béria, el comitè central va

[%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%B9&sem-mod1=sem&parent1=0&level1=0&parent2=0&level2=0&max2=1&min2=1&sem-mod2=sem&lex2=%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9&graphic_from_result=1&startyear=1900&endyear=1990&smoothing=3#toggle.](#)

48 Распределение по годам (частота на миллион словоформ) в основном корпусе с 1920 по 1990: *sovetskij, sg* на расстоянии 1 от *narod, sg* [Distribució per anys (freqüència per milió de paraules) en el corpus principal de 1920 a 1990: *sovetski* (soviètic), *sg* a una distància d'1 de *narod* (poble), *sg*]. *Nacional'nyj korpus russkogoazyka* [Corpus nacional de la llengua russa] [en línia], [2021]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: https://processing.ruscorpora.ru/graphic.xml?sort=gr_tagging&text=lexgramm&mycorp=&mode=main&nodia=1&lex1=%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9&gramm1=sg&sem-mod1=sem&parent1=0&level1=0&parent2=0&min2=1&max2=1&level2=0&sem-mod2=sem&lex2=%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4&gramm2=sg&graphic_from_result=1&startyear=1920&endyear=1990&smoothing=3

49 «Считаем обязательным прекратить политику культа личности» (citat a: Vdovin 2020, p. 431).

autoritzar a Ucraïna, Bielorússia, Lituània i Letònia a utilitzar les seves respectives llengües nacionals com a úniques llengües de l'administració. Els decrets facilitaven el trasllat a altres repúbliques de les persones que no dominessin els idiomes. La iniciativa va trobar una considerable oposició a Bielorússia, mentre que va fer el seu camí en d'altres (Čurakov, Vdovin i Barsenkov 2015, p. 161–162; Vdovin 2020, p. 433–434). En el mateix sentit, Béria també va impulsar iniciatives per ampliar l'ús de les llengües pròpies de les repúbliques a les universitats d'Ucraïna i Lituània, suposadament per lluitar contra la «propaganda burgesonacionalista» (Smith 2017, p. 987).

Els motius d'aquests canvis ràpids, promoguts per persones que havien estat col·laboradors estrets de l'anterior dirigent de l'estat, són diversos. Diferents autors posen l'accent en un o un altre. Segons Hosking (2001, p. 529), els camps de treball ja no resultaven econòmicament viables, a banda que s'hi havien produït vagues i revoltes armades, per la qual cosa representaven un perill (vg. també The Cold War 2021a). Per altra banda, com assenyala Taibo (2019, p. 263), «por primera vez en muchos años se registró en el sistema soviético una abierta competición entre personajes que se disputaban los apoyos institucionales, asumían la necesidad de desarrollar campañas de prensa en defensa de sus causas i planteaban proyectos políticos eventualmente diferentes». En aquest sentit, les iniciatives «lingüístiques» de Béria podien buscar ampliar el seu suport territorial. Xubin remarca la importància dels quadres del partit, que veien en l'eliminació de les arbitrietats de la cúpula no només una seguretat per a les seves pròpies vides, amenaçades per purgues repetitives fins a la mort de Stalin, sinó també un reforçament del seu poder. Aquests quadres van resultar fonamentals en el capgirament de l'intent de relleu de Khrusxov per part de la «vella guàrdia» del Presídiu, el juny de 1957 (Šubin 2014a, min. 19:30–21:00).

Així, la competició entre els diferents candidats a liderar l'URSS els portava tant a marcar diferències entre ells com amb Stalin. Alhora també els empenyia a canviar, en part, les prioritats de l'estat, del monocultiu de la indústria pesant cap a un cert desenvolupament de les indústries de béns de consum i la millora de les condicions de vida dels ciutadans. De retruc, el debat públic entre els membres de la cúpula del partit i de l'estat i l'intent d'aquests de guanyar-se l'opinió pública va comportar una certa obertura de la fèrria censura del règim. Per això, és prou significatiu que el període de 1953 a 1964 sigui conegut pel títol d'un relat d'Ilià Ehrenburg, publicat tot just el 1954, en què apareixen temes fins llavors prohibits, com el Gran Terror, el gulag, l'antisemitisme del règim i el «complot dels metges» de 1953: *El desglaç*.

Aquest procés d'obertura va tenir el seu punt culminant en el «discurs secret» de Khrusxov, el febrer de 1956. En aquell moment, Khrusxov, elegit primer secretari del Partit el setembre de 1953, ja era la figura central de la política soviètica, tot i que la direcció seguia sent bastant col·legiada.

L'observació de l'evolució de la premsa soviètica de l'època mostra com el seu nom, la seva foto i el text complet dels seus discursos apareixen de manera més i més freqüent. La seva intervenció en el XX Congrés esdevé un punt d'inflexió, mentre que la seva victòria de juny de 1957 sobre l'oposició i el seu nomenament com a president del consell de ministres, el març de 1958, marquen la seva incontestable ascensió al cim del poder de l'estat, la qual cosa va provocar un govern molt més personalista (Taubman 2005, p. 365).

Així, al final del XX Congrés del Partit Comunista, el 25 de febrer de 1956 Khrushxov, d'acord amb el Politburó, va pronunciar el seu famosíssim «discurs secret». No només hi denunciava el «culte a la personalitat», tal com n'era l'objectiu declarat, sinó que també denunciava Stalin com a perpetrador del Gran Terror dels anys 1937 i 1938 i en minimitzava el paper com a «generalíssim» durant la «Gran Guerra Patriòtica» (com els soviètics anomenaven – i els russos encara anomenen – la guerra entre l'Alemanya nazi i la Unió Soviètica). Molts comunistes no podien creure en aquell capgirament, que no acceptaren els partits Comunistes de la Xina, Albània, Corea del Nord i Romania (Čurakov, Vdovin i Barsenkov 2015, p. 132). En el nou relat oficial, Stalin era el responsable del Gran Terror, les deportacions de pobles i el culte a la personalitat; en canvi, no es posava en dubte que la col·lectivització i la industrialització del primer pla quinquennal no van ser sinó un èxit esclatant, malgrat els milions de morts i deportats que van comportar. El discurs de Khrushxov no va ser publicat a l'URSS fins al 1989, però sí que se n'encoratjà la discussió en les cèl·lules del partit i, després, en reunions de treballadors. I, justament, durant les discussions acalorades en les cèl·lules del partit, hi havia qui plantejava si potser Stalin no havia subvertit el règim, sinó que era la natura de l'estat soviètic la que havia permès que una figura com Stalin emergís (Service 2009, p. 340–341; Šubin 2014a). En particular, en una de les reunions a Xupaixkar un membre del partit preguntà: «Quina és la garantia que el culte a la personalitat no es repetirà al nostre país, si el dirigeixen les mateixes persones que abans?»⁵⁰ i en la conferència del partit del mes de desembre, es van demanar eleccions amb diversos candidats i, fins i tot, sense la tutela del PCUS, ja que «diuen que tenim democràcia, sembla»⁵¹ («Čeboksary: istoričeskij očerk» 2014, p. 335). Els dirigents del partit havien volgut deixar anar llast, però corrien el perill de quedar desbordats per un possible creixement de la contestació social (com anys després li succeí a Gorbaxov). El problema era encara més greu per als règims de l'Europa de l'Est perquè es posava en dubte la legitimitat dels suposats processos democràtics que havien conduït als comunistes al poder després de la guerra. No sorprenen, doncs, la virulència dels conflictes que van esclatar a

50 «Где гарантия, что культ личности не повторится в нашей стране, так как у руководства находятся те же лица, что и раньше?»

51 «Поговаривают о том, что у нас, дескать, демократия.»

Poznań i a Budapest aquell mateix any i que van demostrar sense embuts els límits de l'aperturisme del règim. Amb molta menor intensitat, els fets de Polònia i Hongria van tenir el seu reflex a l'URSS amb protestes estudiantils al final de 1956 (Coumel 2006, p. 179).

En el pla interior, una reacció de les autoritats a l'excés de contestació va ser la promulgació, el 19 de desembre de 1956, d'una llei perseguint «elements antisoviètics». El partit va deixar clar que hi havia uns límits infranquejables, com en una reunió del partit a Xupaixkar, el gener de 1957, on Isliukov, el primer secretari del buró regional del partit, avisà des de la tribuna: «Tothom ho hauria de recordar: jugar a la democràcia no ajudarà ningú»⁵² (Bojko i Haritonova 2009, p. 116).

El concepte que les autoritats tenien de la democràcia també queda clar amb les eleccions de març de 1958 al Soviet Suprem de l'URSS. Segons les dades oficials, el percentatge de participació a tota l'URSS va ser del 99,97 % i els candidats (únics) van ser aprovats amb un 99,57 % dels vots.⁵³ *Sovétskaia Txuvàixia*, encara sense que es donessin els resultats, ho anomenà en un titular de primera pàgina «grandiosa unanimitat del poble soviètic».⁵⁴ Kotkin (1997, p. 305) assenyala «the party's obsession with orthodoxy as well as the appearance of unanimity». Taubman (2005) fa befa de la suposada universal unanimitat de les decisions, repetint un cop i un altre «unanimous» i «unanimously», a vegades entre cometes i fins i tot amb l'afegit «of course» (p. 514). El relat de la unanimitat es considerava bàsic per a la legitimació de les accions del partit. Cert debat en els àmbits establerts i controlats per a l'efecte era acceptat per a qüestions de detall abans de la presa de decisió. Un cop presa, la unanimitat era la norma. El soviets suprem de la RSFSR copiava les lleis del soviets suprem de la Unió amb mínimes adaptacions, els de les RASS de Rússia copiaven les lleis de la RSFSR, les reunions de mestres declaraven el seu suport sense fissures a les últimes resolucions del govern i del partit, tot expressant el suport també unànime per part de la població, etc.

Malgrat això, el grau d'obertura, en comparació tant amb l'època de Stalin com amb la posterior de Bréjnev, va restar remarcable (tot i un reforçament de la política antireligiosa al final dels anys cinquanta i començament dels seixanta). En la literatura, en particular, això va portar a la mencionada publicació d'*El desglaç* d'Ehrenburg. Tanmateix, el 1957, Khrusxov declarà que «la finalitat social suprema de la literatura i l'art és elevar el poble en la lluita per assolir nous èxits en la construcció del comunisme»⁵⁵, cosa que portà a alt i baixos. Fou sonat l'escàndol de la publicació a Occident, aquell mateix 1957, de la novel·la de Borís Pasternak *Doctor Jivago*, de parts de la qual el seu autor no n'havia acceptat la censura. Igualment, *Vida i destí* de Grossman va ser segrestat el 1961 pel KGB i no

52 «Следует помнить всем: никакая игра в демократию никому не поможет.»

53 *Sovétskaia Txuvàixia*, 20.03.1956, p. 1.

54 «Великое единодушие советского народа» (*Sovétskaia Txuvàixia*, 18.03.1956, p. 1).

55 «Высшее общественное назначение литературы и искусства – поднимать народ на борьбы за новые успехи в строительства коммунизма.»

pogué ser publicat a l'URSS fins a la perestroika. En canvi, el 1962 Soljenitsin va poder publicar la seva novel·la *Un dia en la vida d'Ivan Deníssovix*, en què descrivia la vida d'un presoner del gulag.⁵⁶

A Txuvàixia, el nou ambient portà diferents escriptors i artistes a deixar de banda els cànons oficials, per la qual cosa reberen dures crítiques de la direcció del partit per les seves obres. Malgrat això, es formaren, com arreu de l'URSS, petits cercles al voltant d'alguns d'ells, com Guennadi Ayhi,⁵⁷ amb un caràcter renovador i crític, particularment a partir de 1958. Aquests grups, en què participaven estudiants van estar estretament controlats pel KGB. Es practicaren algunes detencions i, els anys 1959 i 1960, prop de 300 persones van haver de mantenir «converses» (*bessedi*) sobre les seves declaracions i actituds «inadequades» (*nepràvilnie*) (Bojko i Haritonova 2009, p. 118–121).

L'any 1956 i el XX Congrés van marcar també canvis fonamentals en la vida de desenes de milions de ciutadans soviètics. Si fins llavors s'havien alliberat molts presos polítics, només se n'havien rehabilitat 16.000, és a dir que la immensa majoria seguien tenint antecedents penals, amb les conseqüències que això comportava. Fins al 1962 el ritme de rehabilitacions es multiplicà fins a assolir 1,2 milions (Vdovin 2020, p. 439, 446).⁵⁸ A això cal sumar la rehabilitació de diferents pobles deportats abans i durant la Segona Guerra Mundial, amb el permís de tornar a les seves regions d'origen, així com la restauració de les repúbliques autònomes dels calmucs, karatxais i balkars, i txetxens i ingúixos, entre 1956 i 1957. En canvi, altres pobles, com els alemanys del Volga, els tàtars de Crimea i els turcs mesquets, van haver de romandre en les seves regions de deportació (Vdovin 2020, p. 467; Service 2009, p. 367–368).

Entre les millores socials, un pas important va ser una certa liberalització del sistema de passaports interiors a partir de 1958. Com s'ha dit més amunt, els membres dels kolkhozos no n'havien rebut en el moment de la seva instauració durant el primer pla quinquennal, cosa que els impedia el canvi de residència sense un permís especial. Ara era més fàcil de rebre passaports temporals, que facilitaven l'emigració cap a les ciutats. El 1964 els membres dels kolkhozos van començar també a rebre petites pensions de jubilació – pensions que el 1956 havien augmentat, mentre que l'edat de jubilació s'havia reduït. Els salaris van pujar, les hores de treball van baixar de 48 a 42 setmanals.

56 Sobre *Doctor Jivago* vg. Hrušëv (2017b, p. 286–310) i Taubman (2005, p. 385), sobre *Vida i Destí* vg. Ogryzko (2014a; 2014b) i sobre *Un dia en la vida d'Ivan Deníssovix* vg. Taubman (2005, p. 525–528).

57 El poeta i traductor Guennadi Ayhi (1934–2006) és, de llarg, l'escriptor txuvaix més premiat i traduït fora de l'antiga URSS. És l'autor d'antologies de la literatura txuvaixa en algunes llengües, entre les quals el francès (Aïgui i Robel 1996). El març de 1958, mentre estudiava a Moscou, fou expulsat del prestigiós institut de literatura Maksim Gorki i del Komsomol «per escriure un poemari hostil que soccava els fonaments del mètode del realisme socialista» («за написание враждебной книги стихов, подрывающей основы метода социалистического реализма») (Čuprinin 2003, p. 58). El desembre, a la conferència de l'organització del partit de Xupaixkar, el primer secretari del PCUS a la ciutat va criticar un llibre d'Ayhi pel seu «pessimisme» («Čeboksary: istoričeskij očerk» 2014, p. 345).

58 Service (2009, p. 345) dona la xifra d'«only some 7000» fins al 1956 i la molt sorprenent de «between eight and nine million people» uns mesos després.

Socialment, però, la petjada més duradora de la nova política social del règim va ser un programa mastodòntic de construcció d'habitatges. Si el 1955 el 82 % de la població urbana vivia en apartaments comunitaris, entre 1956 i 1960 es construïren apartaments familiars per a gairebé 54 milions de persones, és a dir, quasi la meitat de la població urbana.⁵⁹ L'estretor en què vivien en les ciutats queda palesa amb una dada aportada pel primer secretari del PCUS txuvaix en un discurs davant la 29a conferència regional del partit, el gener de 1960: de mitjana, cada habitant urbà disposava llavors de 5 metres quadrats d'habitatge.⁶⁰ Aquesta revolució va donar impuls, al seu torn, a un enorme increment de la demanda de mobles i electrodomèstics, que, en part, va ser atès per les autoritats (Vdovin 2020, p. 467–470).

Al costat, però, d'aquestes transformacions liberalitzadores, coexistien decisions arbitràries, voluntaristes i, a vegades, desastroses – tot en un marc d'intensa experimentació i mobilització de la societat. Khrusxov ha esdevingut famós, entre altres coses, per algunes de les seves iniciatives agrícoles, com l'explotació d'extensíssimes noves àrees semiàrides, sobretot al Kazakhstan, i l'intent d'impulsió de la producció massiva de blat de moro (Vdovin 2020, p. 462–463; Taubman 2005, p. 262–263, 266–267, 372–374). Aquestes campanyes anaven seguides per grans campanyes per mobilitzar la població a través de la premsa i l'estructura del partit, alhora d'obligacions i coercions sobre kolkhozos i individus (sobre la campanya de les «Terres Verges», vg. McCauley 1976; Werth 2019, p. 335–348). La *kukurozomania* («dèria del blat de moro») és molt visible tant en la premsa,⁶¹ com en les cultures que van plantar els escolars durant la reforma educativa. El 1957, Khrusxov va llançar la proclama que en «pocs anys» l'URSS podria igualar la producció de carn dels Estats Units. Amic dels reptes, va assegurar que era possible arribar, el 1960, a igualar-ne la producció per càpita i el 1975, la total. El desafiament era colossal perquè això implicava més que triplicar la producció, però es basava en suposar que un creixement envejable entre 1953 i 1956 seria perpetu (Taubman 2005, p. 305). Aquell any començà una gran campanya de mobilització, que podem seguir per les pàgines de la premsa. Per exemple, el 8 de gener de 1958 *Sovétskaia Txuvàixia* delectava els seus lectors amb les millors munyidores de Txuvàixia, kolkhoz a kolkhoz, informació que continuava els dies 15, 18, 21, etc. Al llarg d'aquestes edicions es va publicar el rànquing de les 200 millors munyidores de la república, amb fotos de les més destacades. Després van seguir les millors porcateres, per tornar altra vegada al final de març amb les munyidores. La mobilització de la població, però no va aportar els fruits esperats i només el 1983 l'URSS va igualar la producció de carn dels Estats Units de 1956 (Vdovin 2020, p. 463). Al contrari, els canvis i les males collites

59 Taubman (2005, p. 382) parla de 108 milions de persones que es traslladaren a viure a apartaments entre 1956 i 1965.

60 АНCRT, ф. Р-1, inv. 26, exp. 1064, full 57.

61 Per exemple, en la notícia de primera pàgina de *Sovétskaia Txuvàixia* del 3 d'octubre de 1958 titulada «El blat de moro és carn, llet i mantega» («Кукуруза – это мясо, молоко, масло»), entre moltíssimes altres del mateix diari.

provocaren inflació, escassetesa de productes – en contradicció amb les promeses dels dirigents – i, cap a 1962, un fort descontentament de la població. Una protesta a la ciutat de Novotxerkassk fou reprimida a trets amb el resultat de 23 manifestants morts (Vdovin 2020, p. 449–450; Service 2009, p. 363–364; The Cold War 2021b).

L'experimentació que es féu en molts àmbits durant aquests anys és més que remarcable. Com a exemples, citem l'organització dels ministeris econòmics i de la distribució administrativa. Segons relata Vdovin (2020, p. 443), el març de 1953, els 24 ministeris econòmics s'agruparen en 11, tot i que part d'ells van tornar a constituir-se entre el final de l'any i el començament del següent. El 1954, van passar a ser 25 i el 1956, 29. El 1957 una nova reforma va regionalitzar considerablement la presa de decisions de la producció, mantenint una planificació centralitzada, amb la creació dels *sovnarkhozos* (consells econòmics regionals). En el cas de Txuvàixia, el nou organisme controlava prop de dos terços de la producció industrial. Sumat amb les empreses que depenien del govern txuvaix, la gran majoria de la indústria txuvaixa passava a dirigir-se des de Xupaixkar (Basmancev et al. 2019, p. 334–335). Al nivell de l'URSS, els ministeris van passar a ser 10, i 15 més «conjunts» amb cadascuna de les repúbliques de la Unió. Els *sovnarkhozos*, però, van desfer-se el 1964.

Aquesta mena de canvis continus també es donaven al nivell de les repúbliques. En el cas de Txuvàixia, de 30 districtes, el 1956 se'n passà a 26 i el 1959, a 21. El 1962, seguint directives de Moscou, l'organització territorial passà a ser dividida en 2 districtes industrials i 9 districtes agraris. El 1964 aquests últims van passar a ser 10, però, l'any següent es desfeu la diferenciació entres districtes industrials i agraris i es definiren 18 districtes (Klement'ev 2009).

Per assolir les noves fites i mobilitzar la població, Khrusxov convocà dos congressos del partit després del sonat XX congrés, el febrer de 1956, amb el discurs secret. El XXI congrés, extraordinari, va celebrar-se el gener de 1959. L'objectiu va ser el de tancar abans d'hora el sisè pla quinquennal, que havia de finalitzar el 1960, i iniciar un septenni, de 1959 a 1965, que havia de suposar un enorme pas endavant econòmic, millorant els grans resultats dels anys cinquanta. Suposadament, l'URSS esdevindria el 1965 la primera economia mundial (Vdovin 2020, p. 448).

Les necessitats de canviar la planificació econòmica no van permetre enllestir abans del congrés un nou programa del partit, que havia de substituir el vigent, aprovat el 1919. Tanmateix, ja en el XXI Congrés, Khrusxov va declarar que «havent construït una societat socialista, el poble soviètic ha entrat en una nova fase de desenvolupament històric, quan el socialisme es transforma en comunisme»⁶² («Vneočerednoj XXI s'ezd...» 1959, p. 93). El nou programa, doncs, havia d'orientar

62 «Построив социалистическое общество, советский народ вступил в новую полосу исторического развития, когда социализм перерастает в коммунизм.»

la construcció del comunisme.

Una primera versió ja va estar enllestida a la tardor de 1958, però va tenir diferents revisions fins a esdevenir el text que va presentar-se al XXII Congrés, l'octubre de 1961, on va ser aprovat (Taubman 2005, p. 509–511). En el capítol sobre les «relacions nacionals», el programa declarava:

L'extensa construcció comunista significa una nova etapa en el desenvolupament de les relacions nacionals a l'URSS, caracteritzada per un acostament més gran de les nacions i l'assoliment de la seva completa unitat. (...)

Amb la victòria del comunisme a l'URSS, hi haurà un acostament encara més gran de les nacions, creixerà la seva unitat econòmica i ideològica i es desenvoluparan trets comunistes comuns en la seva imatge espiritual. Tanmateix, la difuminació de les diferències nacionals, especialment les lingüístiques, és un procés força més llarg que la de les fronteres de classe.⁶³ («XXII s"ezd... T. III» 1962, p. 312–313)

El programa, doncs, seguia assenyalant encara el camí de l'«acostament». La «fusió» sembla que ara es dividia en dues fases: la «completa unitat» de les nacions es considerava assolible relativament aviat,⁶⁴ quedant la plena assimilació lingüística com un procés més llarg. Tanmateix, Khrusxov durant el procés de redacció havia fins i tot proposat d'introduir que a l'URSS «hi ha una consolidació de les nacionalitats, unificades en una sola nació comunista»⁶⁵ (citat a: Vdovin 2020, p. 515). També va ser prou clar en el seu discurs davant del congrés:

No es pot deixar d'assenyalar la creixent aspiració dels pobles no russos a dominar la llengua russa, que de fet s'ha convertit en la segona llengua materna per als pobles de l'URSS, un mitjà de comunicació entre les nacionalitats i d'apropament de cada nació i nacionalitat als èxits culturals de tots els pobles de l'URSS i de la cultura mundial. El procés d'estudi voluntari de la llengua russa té un impacte positiu en el desenvolupament de la cooperació entre els pobles.

Al nostre país està en marxa un procés d'acostament de les nacions i la seva homogeneïtat social augmenta. En el transcurs de l'extensa construcció del comunisme, s'assolirà la unitat completa de les nacions. Però fins i tot després que s'hagi construït el comunisme en gran manera, serà prematur declarar la fusió de les nacions. Lenin, com se sap, va assenyalat que les diferències entre estats i entre nacions seguiran existint molt després de la victòria del socialisme a tots els països. Hi ha, per descomptat, gent que es queixa que es difuminen les diferències nacionals. Nosaltres els responem: els comunistes no preservaran ni perpetuaran les diferències nacionals. Donarem suport al procés objectiu d'apropament cada vegada més estret de les nacions i les nacionalitats que tindrà lloc durant la construcció del comunisme sobre la base de la voluntarietat i la democràcia. Cal

63 «Развернутое коммунистическое строительство означает новый этап в развитии национальных отношений в СССР, характеризующийся дальнейшим сближением наций и достижением их полного единства. (...)

С победой коммунизма в СССР произойдет еще большее сближение наций, возрастет их экономическая и идейная общность, разовьются общие коммунистические черты их духовного облика. Однако стирание национальных различий, в особенности языковых различий, — значительно более длительный процесс, чем стирание классовых граней.»

64 El «decret» (*postanovlénie*) del Congrés finalitzava amb la següent declaració: «El partit proclama solemnement: l'actual generació de ciutadans soviètics viurà sota el comunisme!» («Партия торжественно провозглашает: нынешнее поколение советских людей будет жить при коммунизме!») («XXII s"ezd... T. III» 1962, p. 227).

65 «Идет консолидация единых национальностей в единую коммунистическую нацию».

intensificar l'educació de les masses en l'esperit de l'internacionalisme proletari i del patriotisme soviètic. Fins i tot les manifestacions més petites de vestigis nacionalistes han de ser erradicades amb tota la intransigència bolxevic.

L'amistat entre els pobles de l'URSS és el nostre major èxit. Guardem-la com la nineta dels ulls!⁶⁶ («XXII s'ezd... T. I» 1962, p. 217)

En aquesta peça trobem diferents expressions soviètiques fetitxes relacionades amb la política de les nacionalitats i de les llengües: l'«amistat entre els pobles de l'URSS», l'«aproximació» de les nacionalitats, la «difuminació» de les seves diferències, la «voluntarietat» i l'«objectivitat» (és a dir, l'ineluctabilitat) d'aquests processos. Entre les expressions típiques de l'època falta només la referència al rus com a «llengua de relació entre les nacionalitats» (*iazik mejnatsionàlnogo obsxénia*), que llavors començava a proliferar (Gorenburg 2006), però aquí Khrusxov no en va tenir prou i feu un pas més, considerant el rus com a «segona llengua materna» de les minories nacionals. Òbviament, els propagandistes del règim van immediatament adoptar l'expressió, com Matvei Mikhàilov, que va justificar aquesta apel·lació en el seu ja referit manual universitari (Mihajlov 1969, p. 105). Assenyalem que, més recentment, per a Alpàtov (2000, p. 132), la formulació «representava una mena de compromís entre la necessitat de satisfer el requisit d'una comprensió mútua i la consideració, almenys parcial, de la necessitat d'una identitat».⁶⁷

En resum, la situació política i social en el moment de la reforma educativa era la d'una certa obertura del règim, tot i que mantenia un control rígid de la població. Aquesta liberalització limitada va dur-lo a reforçar la propaganda i a practicar una política de grans iniciatives i declaracions espectaculars per tal d'aconseguir la mobilització de la població. Els canvis continus que aquestes pràctiques implicaven suposaven, però, un estrès evident per a funcionaris i empreses.

En aquest marc propagandístic, la declaració de l'assoliment d'una nova etapa històrica, amb el pas

66 «Нельзя не отметить растущее стремление нерусских народов к овладению русским языком, который стал фактически вторым родным языком для народов СССР, средством их межнационального общения, приобщения каждой нации и народности к культурным достижениям всех народов СССР и к мировой культуре. Происходящий в жизни процесс добровольного изучения русского языка имеет положительное значение для развития межнационального сотрудничества.

В нашей стране идет процесс сближения наций, усиливается их социальная однородность. В ходе развернутого строительства коммунизма будет достигнуто полное единство наций. Но и после того, как коммунизм в основном будет построен, преждевременно будет декларировать о слиянии наций. Ленин, как известно, указывал, что государственные и национальные различия будут существовать еще долго после победы социализма во всех странах. Встречаются, конечно, и такие люди, которые сетуют по поводу того, что стираются национальные различия. Мы им отвечаем: коммунисты не будут консервировать и увековечивать национальные различия. Мы будем поддерживать объективный процесс все более тесного сближения наций и народностей, происходящий в условиях коммунистического строительства на базе добровольности и демократизма. Необходимо усиливать воспитание масс в духе пролетарского интернационализма и советского патриотизма. Следует со всей большевистской непримиримостью искоренять даже малейшие проявления националистических пережитков.

Дружба народов СССР — это наше величайшее завоевание. Будем беречь ее как зеницу ока!»

67 «Представляла собой некоторой компромисс между необходимостью удовлетворения потребности взаимопонимания и хотя бы частным учетом потребности идентичности.»

de la construcció d'un estat socialista a la d'una societat comunista, va associar-se a un reforçament de l'«acostament» entre els pobles de l'URSS que, de manera prou òbvia, resultava l'inici de la «fusió» predita per Lenin. Això, de fet, significava un gir als primers anys del «desglaç», quan s'havia reforçat l'autonomia de les repúbliques, en particular en l'aspecte lingüístic, alhora que entrava en una certa contradicció amb la regionalització de l'economia que s'estava posant en marxa.

És en aquest marc que es realitzà una trencadora reforma educativa.

5 El canvi de llengua d'ensenyament a Txuvàixia (1960–1966)

5.1 La reforma educativa de 1958 a l'URSS

5.1.1 Els aspectes no lingüístics de la reforma

Segons Coumel (2006, p. 174–180), la reforma educativa de 1958 sorgeix, bàsicament, per dues raons: la previsió d'una crisi de mà d'obra en determinats sectors econòmics clau i la constatació que la reforma de l'ensenyament dels anys quaranta (i, sobretot, la introducció de taxes per a l'educació secundària no obligatòria i universitària) havien bandejat obrers i camperols de l'educació superior.

En efecte, la insuficiència de mà d'obra era, per una banda, el resultat de l'arribada en l'edat laboral d'un «buit» en la piràmide demogràfica corresponent als nascuts entre els anys 1941 i 1945. Per altra banda, les liberalitzacions endegades després de la mort de Stalin havien fet disminuir molt les possibilitats del règim de disposar al seu grat del treball de milions de ciutadans a través del gulag i el sistema de Reserves de Mà d'Obra⁶⁸. La mà d'obra deixava d'estar per força allà on el règim preveia en els seus plans quinquennals. Nariàdkina afegeix que «amb el creixement de l'ensenyament secundari, del 1954 al 1957 més de 2,5 milions de nous batxillers no van entrar a les escoles superiors o d'ensenyament professional. Tots aquests joves havien de començar a treballar a la indústria o a l'agricultura. Però sense haver rebut una educació laboral adequada, no van poder encaixar ràpidament en una professió»⁶⁹ (Nariàdkina 2006, p. 116).

Tant per a Coumel com per a Nariàdkina, les autoritats sentien una forta necessitat d'orientar

68 Les Reserves de Mà d'Obra (*gossudàrstvennikh trudovikh rezérvakh*) era un sistema de treball en gran part obligatori per a joves entre 14 i 17 anys, enviats sovint en feines on mancava la mà d'obra, com les mines. Estava gestionat per un ministeri específic. S'inicià el 1940 i arribà a comptar amb prop d'un milió de conscrits cada any, tot i que en els darrers anys de l'estalinisme baixà fins als 300.000. La seva obligatorietat fou suprimida amb les reformes liberalitzadores postestalinianes (Filtzer 2002, p. 34–39).

69 «В связи с ростом среднего образования с 1954 по 1957 гг. из числа окончивших среднюю школу не поступили в высшие и средние специальные учебные заведения свыше 2,5 миллиона человек. Вся эта молодежь должна была влиться в промышленность и сельское хозяйство. Но не получив соответствующего трудового воспитания, она не могла быстро определиться профессионально.»

ràpidament el jovent cap a un ensenyament professional per assolir els forts increments de producció que es proposaven. Segons Coumel, però, la principal preocupació dels nous dirigents, almenys fins a 1957, era eminentment ideològica: l'ensenyament superior havia quedat en gran part reservat als plançons del grup dirigent, en contra de les aspiracions igualitàries dels bolxevics: el 1956, els fills i filles de funcionaris, que representaven l'11 % de la població, acaparaven el 57,5 % dels nous estudiants de les universitats (Coumel 2006, p. 179). Segons ell:

Désormais, tout se passe comme si les dirigeants des années 1950, Hruščev le premier, ressentaient une véritable nostalgie pour le temps où les travailleurs avaient la possibilité de faire des études et de gravir les échelons de la hiérarchie sociale et politique sans quitter l'usine, comme cela avait été le cas pour la plupart d'entre eux dans les années 1920 et 1930. (...) S'il n'est plus question d'avoir une approche ouvertement « de classe » quant à l'admission dans les établissements d'enseignement supérieur, puisque officiellement les antagonismes entre classes n'existent plus depuis la Constitution de 1936, tout porte à croire que le souhait de privilégier l'entrée des jeunes ayant une expérience « d'au moins deux ans dans la production » est une façon déguisée de réintroduire une discrimination positive en faveur des groupes qui incarnent le prolétariat authentique. (Coumel 2006, p. 177–178)

Així, l'aspecte essencial de la reforma va passar a ser, sota l'eslògan de l'«enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida», la incorporació en el programa escolar d'assignatures preparant per a l'ensenyament professional i d'un nombre creixent d'hores de «formació laboral», de «feina socialment útil» i de treball en fàbriques o kolkhozos (sistema educatiu anomenat «politècnic» a l'URSS). A aquest efecte, l'ensenyament obligatori, que era de set anys a la majoria de la Unió Soviètica, passava a vuit anys i els estudis secundaris «complets» passaven de deu a onze cursos. D'aquesta manera, l'ensenyament escolar passava a estar dividit en 4 cursos de primària (a partir, normalment, dels set anys), 4 cursos de secundària obligatòria i 3 cursos de secundària superior. La reforma també impulsava la creació d'una extensa xarxa d'internats i reforçava les escoles nocturnes per als treballadors.

De tota manera, des d'una primera versió, aprovada pel presídium del comitè central del PCUS el juny de 1958, el projecte va ser significativament modificat per l'aparell del partit. El 21 de setembre el *Pravda* publicava un memoràndum de Khrusxov al comitè central sobre la reforma⁷⁰ i el 14 de novembre unes «tesis» del comitè central i del consell de ministres sobre l'educació⁷¹. En la versió final, ja no calia fer els tres últims anys de secundària mentre es treballava, ni era imprescindible haver treballat dos anys «en la producció» per poder accedir a la universitat, tot i que es mantenia plenament l'anomenat «ensenyament politècnic», lligant l'escola amb la fàbrica o

⁷⁰ Reproduïdes íntegrament a *Kommunizm Yalavě i Sovétskaia Txuvàixia* el dia 24 (en traducció al txuvaix en el primer).

⁷¹ Reproduïdes íntegrament a *Kommunizm Yalavě i Sovétskaia Txuvàixia* el dia 18 (en traducció al txuvaix en el primer).
Convé assenyalar que en tots dos ocupaven tres pàgines senceres de les quatre dels diaris.

la granja (Coumel 2006, esp. p. 185–189 per al calendari de les consultes i versions entre juny i novembre). Després d'un període d'unes setmanes que es va obrir perquè les Tesis fossin «debatudes» per la societat, el 24 de desembre el Soviet Suprem aprovava la reforma educativa. En els següents mesos els soviets suprems de les repúbliques de la Unió i les autònomes incorporaven la llei a la seva legislació i l'1 de setembre de 1959 començava a aplicar-se.

La reforma es va tirar endavant en un moment de saturació de les escoles: més de la meitat de les escoles de Rússia havien de treballar en dos torns, i a vegades en tres, per poder acollir l'alumnat.⁷² Aquesta saturació es devia, segons fons oficials, tant a les destruccions de la guerra, que encara no s'havien pogut cobrir, com també a un fort increment del nombre d'alumnes en els tres darrers cursos de la secundària (Coumel 2014, p. 90).⁷³ És d'assenyalar també que el 1949 s'establí l'ensenyament obligatori de 7 anys (Stepanov 1959, p. 180; Egorov 1998, p. 52, 54), amb l'increment d'alumnes que comporta tota mesura d'aquest tipus. Almenys a Txuvàixia, però de ben segur no només, cal també tenir en compte la intensíssima emigració del camp a la ciutat que s'endegà en aquesta època, la qual cosa va exacerbar la saturació de les escoles a les ciutats durant molts anys. Per exemple, el nombre d'alumnes a les tres principals poblacions de Txuvàixia es va duplicar entre el curs 1958/59 i el curs 1963/64.⁷⁴ Està clar que l'increment d'un any més d'escolarització obligatòria, afegit al promogut increment en el nombre d'alumnes de la secundària superior havien d'agreuja encara més el problema de la saturació de les aules. És més, l'aparició de moltes noves assignatures polítècniques implicava que pràcticament totes les escoles havien de construir tallers i laboratoris de forma immediata, convertint la manca d'aules en un enorme trencaclosques per a les autoritats de les repúbliques.

5.1.2 L'aspecte lingüístic de la reforma

La dinovena Tesi fou el nus de l'aspecte lingüístic de la llei. Reconeixent d'entrada que «l'ensenyament a l'escola soviètica es fa en la llengua materna», permetia exactament el contrari:

S'hauria de plantejar la possibilitat de donar als pares el dret d'enviar els seus fills a una escola on s'utilitzi l'idioma que ells escullin. Si un nen va a una escola on l'ensenyament es fa en la llengua d'una de les repúbliques autònomes o de la Unió, pot aprendre el rus si vol. I a l'inrevés, si un nen va a una escola russa, pot, si vol, estudiar la llengua d'una de les repúbliques autònomes o de la Unió. Lògicament, aquest pas només podrà tenir lloc si

72 El 52 % de les escoles en el curs 1956/57 feien dos o tres torns, mentre que en el 1950/51 n'eren el 40 % (Coumel 2014, p. 90).

73 En el cas de Txuvàixia, s'havia passat de menys de 13.000 alumnes en els tres cursos de la secundària superior, el curs 1950/51, a 30.000 en el curs 1955/56 (Efimov 2004, p. 297; Stepanov 1959, p. 182).

74 En el curs 1958/1958 les escoles de Xupaixkar, Alàtir/Ràtor i Kanaş tenien 18.129 alumnes (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1973, fulls 2–5), mentre que en el curs 1963/64 en tenien 36.871 (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 446, fulls 6, 8, 10, 12). El nombre total d'alumnes de 1r a 11è curs va passar de 162.869 a 210.731 (un increment del 23 %). En només cinc anys aquestes escoles van passar d'acollir l'11 % de l'alumnat de la república al 17 %.

hi ha un nombre suficient de nens per formar grups en què l'ensenyament es faci en un idioma determinat.⁷⁵

Mantenint la ficció de la igualtat de tots els idiomes, es pretenia que el rus era tan elegible com qualsevol altra llengua. En realitat, era evident que la seva indiscutible importància social i econòmica, exacerbada per la política lingüística i la propagada oficial, feia que molt pocs progenitors preferissin que els seus infants no l'estudiessin. En canvi, anunciant-lo com a facultatiu, convertia en opcional l'ensenyament de la llengua pròpia de la república per a tothom – cosa que anava molt més enllà que el fet de deixar als pares i mares elegir la llengua d'educació dels seus infants. És més: en els plans d'estudis cap altra assignatura no era optativa. Cap pare o mare no podia triar si els infants estudiaven química, dibuix o una llengua estrangera, per posar alguns exemples; però la llengua de la república sí passava a ser facultativa.

Segons Jeremy Smith (2017, p. 983), aquest punt «was inserted into the theses at a late stage in the drafting process». Per a ell, no estan clares les causes exactes de la seva incorporació. En la nostra opinió, sembla raonable suposar que la necessitat sentida per Khrushxov i part de les autoritats d'una major mobilització de la societat per tal de continuar incrementant la producció i la productivitat els portés a augmentar la promoció del rus com a «llengua de relació entre les nacionalitats». Una llengua comuna facilitava la mobilitat de la població, no només d'una regió a una altra, sinó sovint també del camp a les ciutats. Ideològicament, l'opció era la correcta si la teoria leninista preveia que s'arribaria a la fusió dels pobles i que es tractava de «donar suport al procés objectiu d'apropament cada vegada més estret de les nacions i les nacionalitats, que tindrà lloc durant la construcció del comunisme». Justament, la primera de les Tesis justificava la reforma educativa per «una enorme acceleració del ritme de la construcció del comunisme» des del XX congrés del PCUS, és a dir, dos anys abans.⁷⁶

Abans d'aparèixer les Tesis, però, com hem vist, el projecte va passar algunes fases de revisió, una de les quals fou la recollida d'opinions de les autoritats de les repúbliques de la Unió i autònomes, primer per escrit i després en una reunió entre el 31 de juliol i el 2 d'agost. De l'anàlisi de fons

75 «Следует изучить вопрос о том, чтобы предоставить право родителям решать, в школу с каким языком обучения отдавать своих детей. Если ребенок будет учиться в школе, где преподавание ведется на языке одной из союзных или автономных республик, то он по желанию может изучать и русский язык. И, наоборот, если ребенок будет учиться в русской школе, он может по желанию изучать язык одной из союзных или автономных республик» (*Sovétskaia Txuvàixia*, 18.11.1958, p. 2). Vegeu el text complet de la Tesi 19 a l'Apèndix 3.

76 «En els anys que han transcorregut des de l'històric XX Congrés del PCUS, la societat soviètica ha fet un altre gran pas endavant en el camí d'una transició gradual del socialisme al comunisme. Aquests són anys d'una enorme acceleració del ritme de construcció del comunisme (...).» («За годы, истекшие после исторического XX съезда КПСС, советское общество сделало новый крупный шаг вперед по пути постепенного перехода от социализма к коммунизму. Это – годы огромного ускорения темпов коммунистического строительства (...).»)

documentals, Smith mostra que «Azerbaijan, Latvia, Estonia, Georgia, and Armenia all remained firmly committed to three compulsory languages and a 9-year school system in their republics, while Belarus, Ukraine, Lithuania, and Kazakhstan all expressed some opposition to Article 19». Anàlogament, també les repúbliques autònomes de la RSFSR de Iacútia, Ossètia del Nord, Txetxènia-Ingúixia, Kabardino-Balkària, Calmúquia i Buriàtia donaven suport a l'escolarització obligatòria de nou anys per a les escoles nacionals de les seves repúbliques – opinió que havia estat també defensada pel ministre d'educació de la RSFSR (Smith 2017, p. 991–992). En el cas de les repúbliques de la Unió, l'any addicional havia d'assegurar que tots els infants escolaritzats sabessin tant el rus com la llengua pròpia de la república al final de l'escolaritat, mentre que en el cas de les repúbliques autònomes l'objectiu era d'assegurar el bon domini de les dues llengües per part dels membres de la minoria nacional, però no necessàriament dels russos. Aquestes dues opcions van ser defensades pel president de l'Acadèmia de Ciències Pedagògiques de la RSFSR durant el discurs d'apertura de la discussió de la llei al Soviet Suprem de l'URSS, que proposà que les repúbliques triessin si l'estudi de la llengua pròpia havia de ser obligatòria per a tots els escolars o només per als de la nacionalitat «titular» (Bilinsky 1962, p. 140). Diputats d'Armènia, Geòrgia, Azerbaidjan, Belarús, Ucraïna, Lituània, Letònia i Estònia defensaren l'obligatorietat per a tots els escolars de l'estudi de la llengua de la república (Bilinsky 1962, p. 144).

Cal tenir en compte que Geòrgia, Armènia i Azerbaidjan declaraven en les seves constitucions, respectivament, el georgià, l'armeni i l'àzeri com les llengües oficials de les seves repúbliques. En el cas d'Azerbaidjan, aquesta declaració va produir-se per un canvi constitucional introduït el 1956 a l'escalf de l'apertura postestaliniana (Smith 2017, p. 998). Quant a les repúbliques bàltiques, la reforma escolar reduïa un any l'escolaritat (que, per a ells passava de 9 a 8 anys, en comptes de 7 a 8). Alhora, augmentava les hores de rus a costa de les de les altres llengües i permetia a qui volgués no estudiar en absolut letó, estonià, etc.⁷⁷ Algunes d'aquestes repúbliques aprofitaren el període de debat públic de novembre i desembre perquè apareguessin a la premsa i els fossin enviades nombroses cartes en suport de les seves tesis. També feren sentir les seves opinions en el *Pravda*. Per exemple, el primer secretari de Geòrgia, en un article el 2 de desembre, afirmava que l'ensenyament obligatori de la llengua de la república «tindrà, sens dubte, un paper important i positiu en l'educació internacionalista de la nova generació»⁷⁸ (Mžavanadze 1958, p. 3). Per la seva

⁷⁷ Segons Zakharova (2010, p. 212, n. 19), ja s'havien adoptat mesures en aquest sentit el maig de 1955: «suite à un dispositif adopté par le Conseil de ministres de l'URSS et signé par Boulganine, (...) dans les républiques de l'Union, les enfants étaient dispensés de l'apprentissage de la langue et la nation titulaire à la condition que cette langue ne soit pas leur langue maternelle et que l'enseignement dans leur école ne se déroulait pas dans cette langue».

⁷⁸ «Безусловно, сыграет большую положительную роль в интернациональном воспитании подрастающего поколения.»

banda, el dia 22, dos escriptors ucraïnesos defensaven que l'ensenyament obligatori del rus i l'ucraïnès a Ucraïna «correspondria als principis de la política de les nacionalitats de Lenin. Per tant, seria realment democràtic»⁷⁹ (Rylskij i Bažan 1958).

Malgrat això, la llei del 24 de desembre va incorporar totes les Tesis perquè suposadament «van rebre un suport universal durant el debat nacional».⁸⁰ Tanmateix, és d'assenyalar que aquesta referència es troba únicament en el preàmbul. Segons Bilinsky, això es deu a l'oposició que havia desvetllat la qüestió lingüística. Sent rigorosos amb els procediments legals, això fa discutible que aquesta llei fixi de forma imperativa qualsevol cosa en relació amb els idiomes. En canvi, totes i cadascuna de les lleis aprovades en les repúbliques de la Unió sí que van incorporar articles específics sobre les llengües d'instrucció (Bilinsky 1962, p. 144–145).

Tanmateix, Letònia i Azerbaidjan van mantenir una oposició frontal a la llei i no n'incorporaren elements essencials a la seva legislació. Els secretaris respectius del partit van ser substituïts l'estiu en gran part a causa d'aquest refús i les lleis inicialment aprovades en els parlaments respectius van ser esmenades. Altres repúbliques, com Estònia, Ucraïna i Belarús, van adoptar formes d'oposició més subtils, declarant el seu suport total al text de la llei, però no adoptant-ne algunes de les seves provisions. Estònia, per exemple, mantingué que la llengua d'educació dels infants era la seva materna, afegint una pomposa referència a la importància de la llengua russa i a la fraternal ajuda del gran poble rus (Smith 2017, p. 994–999; Bilinsky 1962, p. 146–148).

El Soviet Suprem de la RSFSR va aprovar la seva versió de la reforma educativa el 16 d'abril, incorporant-hi el doble principi de dret a decidir la llengua d'instrucció i de la possibilitat, o no, d'aprendre el rus o la llengua pròpia de la república, segons la Tesi 19.⁸¹ A banda dels factors socials, prèviament discutits, el fet que els plans d'estudis de la RSFSR només preveïen l'opció d'estudiar el rus convertien la possibilitat en una figura retòrica.

Amb la supeditació a la llei de la RSFSR, la capacitat de maniobra de les repúbliques autònomes de Rússia era molt menor que la de les repúbliques de la Unió. Igualment de reduïdes eren les seves competències per definir els programes escolars. El 1954, el ministeri d'educació rus va estandarditzar encara més el nombre d'hores per a cada assignatura i curs, tot i mantenir un marge per a les escoles «nacionals».⁸² Justament, en una reunió a Moscou per fixar aquests horaris, el

79 «(...) будет отвечать принципам ленинской национальной политики. Следовательно, будет и по-настоящему демократическим.»

80 «Получившие всеобщую поддержку в ходе всенародного обсуждения.»

81 Vegeu el text de l'article a l'Apèndix 3.

82 Com a «escoles nacionals» s'entenia les que, si més no en principi, tenien una llengua minoritària com a vehicular, mentre que les «escoles russes» feien tot el seu ensenyament en rus. Amb el temps, a Rússia moltes «escoles nacionals» (o «classes nacionals» en escoles amb grups «nacionals» i «russos») van adoptar el rus com a llengua d'instrucció, mantenint algunes classes de llengua i/o cultura nacional.

responsable de les escoles nacionals del ministeri d'educació rus va fer la proposta de mantenir l'ensenyament de les «llengües maternes» més enllà de setè, la qual van rebutjar els ministres txuvaix i udmurt (Le Torrivellec 2010, p. 240). Però, en paral·lel als processos uniformitzadors des del centre, algunes de les repúbliques ja havien iniciat o aprofundit el procés de russificació del seu ensenyament. Senyal d'això era que el 1953 només la RASS tàtara, entre totes les repúbliques autònomes de la RSFSR, mantenia l'ensenyament en tàtar de primer a desè curs en algunes escoles (Gallànova 2013a, p. 408). O, mirat des d'un altre costat, de les prop de 12.500 escoles nacionals de la RSFSR, la quarta part ja eren bilingües (Efimov 2004, p. 327). Iefimov anomena aquest procés «resurrecció del tipus d'escoles bilingües d'abans de la revolució».⁸³ D'altra banda, el procés es pot veure també en el fet que el programa escolar de les escoles txuvaixes de 1951 ja atorgava més hores lectives a l'assignatura de rus que a la de txuvaix.⁸⁴

El fet és que el recent increment de l'èxode rural feia augmentar la pressió dels pares i mares per què el sistema educatiu de les seves repúbliques realment ensenyés als seus infants a parlar i escriure en rus. Com explica Gal·liànova, «la generació adulta de les ciutats, la majoria de la qual havia viscut en pobles fins feia poc i que havia experimentat dificultats considerables a causa del seu mal domini del rus, volia protegir els seus fills d'aquests problemes»⁸⁵ (Gallànova 2013a, p. 415). Aquest sentiment també devia estar bastant estès entre la població rural que ara veia l'emigració cap a les ciutats com una possibilitat ben real per a ells o els seus infants.

Fos per la pressió dels pares i mares – «des de baix» –, per la voluntat de les autoritats – «des de dalt» – o per la combinació de totes dues, el cas més extrem de pas al rus com a llengua d'educació és el de Carèlia, on aquest es va fer, a correu i des del primer curs, el 1954. Quatre anys més tard, l'abril de 1958, les autoritats van decretar que l'ensenyament del finès (considerat llavors com la forma escrita del carelià) passava a ser facultatiu. «Le Conseil des ministres de Carélie (...) explique la nécessité d'une telle mesure en invoquant l'opinion des parents, la surcharge en travail des enfants, et la prédominance et la supériorité de la culture russe sur la culture carélienne» (Zakharova 2010, p. 221). L'any següent, les classes de finès van passar a ser extracurriculars. Zakharova (2010, p. 225) remarca que el decret carelià d'abril de 1958 és, en part, idèntic, paraula per paraula, a les Tesis de Khrusxov de novembre, la qual cosa podria indicar que el cas carelià va servir de model o d'experiment.

En el cas de Txuvàixia, sabem d'algunes escoles rurals en què s'havien començat a fer classes en

83 «Возрождается дореволюционный тип русско-национальных школ.»

84 АНРТ, ф. 221, inv. 29, exp. 669а, full 42.

85 «Взрослое поколение городов, большинство из которых составляли недавние селяне, испытывавшие немалые трудности из-за плохого знания русского языка, хотели оградить своих детей от подобных проблем.»

rus abans de vuitè i, fins i tot, a la primària. Un dels casos que més crida l'atenció és el del poble de Patäryel, cap de districte de 3500 habitants, en què set dels deu grups de primària feien classes en rus, en el curs 1959/60, tot i que gairebé tots els alumnes eren txuvaixos.⁸⁶ El fet que en el curs 1956/57 les dues classes de primer van començar l'ensenyament en rus indica que el procés de reemplaçament de la llengua vehicular de l'ensenyament estava agafant força en les escoles, tot i que no sabem quan va començar a produir-se. Segons la nova directora, la direcció anterior es va oposar a què totes dues classes fossin «russes», la qual cosa fa suposar que la pressió va venir dels pares i mares i va trobar suport de part del professorat.⁸⁷ Lògicament, aquest canvi havia estat consentit per la inspecció. En una de les escoles d'una població, més gran, Kuslavkka (9300 habitants), més de la meitat dels alumnes txuvaixos estaven estudiant en rus des de primer en el curs escolar 1960/61.⁸⁸ Tanmateix, aquests canvis de llengua eren molt lluny de ser la norma i, almenys de vegades, no eren aprovats pel ministeri, com comentava un participant en una reunió de directors d'escola, el març de 1959.⁸⁹ O també el cas individual d'un pare txuvaix que a l'inici del curs 1959/60 demanà que el seu fill rebés les classes en rus. La petició va ser denegada per la inspecció, tot i que a l'escola hi havia infants russos i txuvaixos i classes russes i txuvaixes.⁹⁰

Una altra cosa va ser que, una vegada les autoritats centrals van legislar el dret dels pares i mares a escollir la llengua d'educació dels infants, a totes les repúbliques autònomes de la RSFSR s'incrementà en gran manera el seu ús. La nova legislació legitimava la «pressió des de baix», així com les iniciatives dels governs de les repúbliques orientades a millorar el coneixement del rus per part de les noves generacions. Tampoc és descartable, com a factor afegit, que algunes autoritats locals percebessin que el pas al rus podria satisfer Moscou i anessin més enllà d'allò que se'ls requeria. En tot cas, l'adopció en algunes repúbliques del rus com a única llengua d'instrucció per a totes les escoles sense excepció, per a tots els cursos o a partir d'algun determinat, no es pot explicar sense una decisió política en l'àmbit de la república.

Així, a Kabardino-Balkària, que havia defensat l'ensenyament obligatori de nou anys per afavorir les llengües de la república, 115 escoles van començar a ensenyar en rus des de primer curs, el 1960. El mateix va succeir al Daguestan, també al Caucas, on es va deixar d'ensenyar en algunes llengües, com l'agul, el rutul i el tsakhur, en favor del rus, alhora que aquest va passar a ser la

86 En els petits caps de districte, encara que gairebé arreu hi hagués una població txuvaixa en proporcions abassegadores, hi vivia sempre població russa a causa d'alguns organismes que s'hi implantaven, com jutjats i centres de salut.

87 Segons la nova directora, els nens van aprendre a llegir i escriure en rus, tot i que el txuvaix va seguir utilitzant-se a les classes. Els alumnes no van començar a parlar en rus fins a la segona meitat del segon curs i, a quart, ja eren capaços de contestar a preguntes i explicar alguna cosa (AHRT, f. 1350, inv. 2, exp. 271, fulls 38–39).

88 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 264a, p. 46.

89 AHRT, f. 1350, inv. 2, exp. 271, full 24.

90 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 1013, full 119.

llengua d'instrucció en les escoles «multinacionals» (Kajmarazov 2017). A Kalmíquia, immediatament a continuació del retorn després de la deportació, el 1958 el kalmik va tornar a utilitzar-se com a llengua d'ensenyament en les classes de primària en algunes escoles. El seu ús, però, va suprimir-se el 1964 (Baranova 2013, p. 79). A Udmúrtia, ja hi havia un debilitament de l'ús de l'udmurt com a llengua d'instrucció quan, el 1956, un informe del govern de la república advertia sobre els mals resultats en rus. Amb la reforma de 1958, en teoria s'implementà un sistema molt semblant al txuvaix (amb el quart curs ja de transició cap al rus), però que el 1962 va ser modificat per introduir l'ús del rus com a llengua d'instrucció des del primer a les escoles udmurts (Vasil'eva i Voroncov 2013). A Mordòvia, el decret del Soviet Suprem de la república del 12 de juny de 1959 va causar que les escoles nacionals mordovianes iniciessin el seu pas al rus a partir del cinquè curs el següent 1 de setembre. Però, alhora, deu escoles de caps de districte van fer el canvi des del primer curs i altres escoles, des del tercer i quart. En el curs 1963/64, tots els alumnes de secundària i l'11 % dels de primària de les escoles nacionals estudiaven en rus, mentre que en el curs 1964/65 l'alumnat de primària amb el rus com a llengua d'instrucció s'havia duplicat (Narjadkina 2006, p. 149–151). A la RASS Mari, el decret del Soviet Suprem de la república del 16 de juny de 1959 també va causar la desaparició de l'ensenyament en mari a partir de cinquè curs (Mihajlov 2020).⁹¹

Tanmateix, seria incorrecte pretendre que totes les repúbliques autònomes de Rússia dirigents i intel·lectuals estaven ja en un procés d'acceptar qualsevol imposició vinguda de la capital. Tan aviat com el 1950, es noten símptomes de descontentament. Així, aprofitant la publicació de l'assaig «El marxisme i els problemes de la lingüística» (Stalin 1950), on Stalin va condemnar les doctrines del lingüista Nikolai Marr, el filòsof sakhà Avksenti Mordínov va criticar l'ortografia russificada del sakhà i altres moltes llengües, titllant-les de «marristes». Dos anys més tard, però, a la principal revista de lingüística, el conegut turcòleg Nikolai Baskàkov va tancar la porta a tot allunyament de les ortografies d'aquests idiomes a les del rus (Mordinov 1950; Baskakov 1952; Alòs i Font 2016a, p. 37–38).

Amb el «desplaç» els signes d'insatisfacció es van fer una mica més visibles. El cas més destacat entre les repúbliques autònomes, va ser el de la RASS Tàtara. Després del XX Congrés, part de la intel·lectualitat va començar aixecar qüestions com ara la situació del tàtar a les escoles i el seu ús en l'administració i l'espai públic. Es demanà també l'elevació de la república autònoma a república de la Unió. El 1957, el nou primer secretari del comitè regional del partit va requerir un

91 Agraïm a Nadejda Fedoséieva la referència del llibre. Segons Alpàtov (2000, p. 103), malgrat que a principis dels anys cinquanta hi havia 61 escoles secundàries, «cap al final dels anys cinquanta ja no hi havia escoles secundàries maris» («к концу 50-х гг. марийских семилетних и средних школ уже не было»). El procés no sembla haver estat tan fulminant.

estudi de la situació lingüística. Aquest desembocà, el maig de l'any següent, en l'adopció d'un paquet de mesures orientades, entre altres, a millorar l'ensenyament en tàtar i a incentivar-lo. La situació es va girar el 1960 quan, primer, s'aturaren els treballs de terminologia i de reforma de l'ortografia, a continuació es van derogar les mesures adoptades el 1958 i, a la fi, l'octubre, es substituï el primer secretari del partit a la república (Gallâмова 2013a, p. 413–417; 2013b). El nou primer secretari, Fikrät Tabiev, va ocupar el càrrec fins al 1979, quan els seus bons serveis li van valdre el nomenament com a ambaixador a l'Afganistan.

També a la RASS komi, les conseqüències de l'impacte lingüístic del desglaç van ser curiosament controlades per les autoritats centrals. S'hi va fer una important conferència, el 1960, per discutir sobre el komi estàndard i la possibilitat de substituir part del lèxic rus introduït durant el període estalinista. Tanmateix, el KGB no va permetre de participar-hi al principal lingüista komi, Vasili Litkin, sobre el qual encara pesava una antiga pena de desterrament (Cypanov 2015).

De fet, la república que va anar més enllà en la reversió dels canvis introduïts en la llengua local durant els anys trenta va ser Txuvàixia.

Un dels primers signes de descontentament a la república va ser un article del lingüista Mikhaïl Fedótov a *Kommunizm Yalavě*,⁹² l'abril de 1956, sobre l'ortografia del txuvaix, però sobretot mostrant un sentiment de greuge pel seu arraconament (Fedotov 1956). L'article va merèixer una discussió al buró, el juny, en què es decidí amonestar el redactor del diari i encarregar-li la redacció i publicació d'un article de signe contrari. S'advertí també el departament encarregat de la censura del mateix comitè regional del partit, però, alhora, es va demanar l'estudi de mesures per millorar l'ensenyament del txuvaix.⁹³ Se sobreentenia, és clar, que les mesures només podien ser superficials, donat el context polític.

La queixa de Fedótov no fou oblidada per tothom, com mostra un informe del cap local del KGB dirigit al buró, amb data de gener de 1961, en què titllava l'article de «demagògic». L'informe afegia també que «el juliol de 1956, en una conversa amb amics propers, Fedótov va dir que “fins que no tinguem una llibertat de premsa real, la qüestió nacional no es resoldrà correctament, ni s'aplicaran correctament les disposicions sobre el desenvolupament del txuvaix”».⁹⁴ Malgrat tot, Fedótov continuà la seva destacada carrera acadèmica (Egorov 2011), mostra que els temps havien canviat, encara que es mantenia una vigilància estreta de les opinions.

92 El diari *Kanaş* (en txuvaix, «soviet») va passar, el 1937, a anomenar-se *Çävaş kommuni* («comuna txuvaixa») i *Kommunizm Yalavě* («bandera comunista»), el 1952.

93 АНCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 25, fulls 135–136.

94 «В июле 1956 года в беседе со своими близкими друзьями ФЕДОТОВ говорил, что “... пока у нас не будет действительной свободы печати, не будет правильно решен национальный вопрос, а также правильная реализация положения о развития чувашского языка”» (АНCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 14, fulls 68–69).

La reforma ortogràfica tingué els seus principals defensors a l'Institut Txuvaix de Recerca. L'objectiu era el d'apropar l'ortografia dels mots introduïts després de la revolució a la de les paraules prèviament existents en la llengua. La reforma, però, no tornava en absolut a l'ortografia dels anys vint. Paraules com «*literatura*» i «*progress*», escrites igual que en rus des de finals dels anys trenta, passaven a escriure's «*literatură*» i «*progres*» (però no pas, per exemple, «*littăřattură*» i «*păřăkăras*»). Per raons que no estan encara investigades, el buró donà el vistiplau a la reforma i, en la reunió de l'11 de novembre de 1958 decidí que l'Institut enllestís la seva proposta i la fes arribar a la redacció de *Kommunizm Yalavě* per a la seva publicació. A continuació s'havia de convocar a mestres de primària i de secundària, escriptors, periodistes, correctors i editors per discutir «àmpliament» la proposta i presentar al buró les conclusions abans de l'1 de gener de 1959.⁹⁵ El cas mostra la forma tecnocràtica i expeditiva de comandament del buró (típica del règim soviètic). Les discussions, lògicament, es van allargar, però el 1961 fou oficialment adoptada la nova ortografia.

La reforma, però, trobà una forta oposició entre alguns intel·lectuals i mestres. En els documents d'arxiu, són nombroses les queixes en reunions i conferències, en presència de membres del buró o d'alts càrrec del ministeri d'educació, tant abans com després de la seva aprovació. La reforma s'esdevenia en un moment en què el rus s'havia convertit en un punt central dels esforços educatius, en què entre els anys 1961 i 1963 la majoria dels mestres rurals van haver de passar un o dos anys de reciclatge de rus, en què rebien inspeccions a les seves classes i es mirava amb tot detall quins eren els resultats dels seus alumnes. A això s'hi afegien més de dues dècades de propaganda que l'ortografia del txuvaix havia de supeditar-se a la del rus tant perquè era l'única forma «correcta» d'escriure els mots com perquè així s'ajudava a la gent a escriure bé en rus (que era el que realment importava). Ara, a classe de txuvaix ensenyaven els alumnes a escriure «*literatură*» i «*progres*», i a la de rus, «*literatura*» i «*progress*». Com havia dit Khrusxov en el XXII Congrés: «A casa nostra no hi ha cap mena d'obstacles per al desenvolupament de les llengües nacionals. Però el seu desenvolupament no ha de conduir al reforçament de les barreres nacionals, sinó a l'acostament de les nacions»⁹⁶ («XXII s"ezd... T. I» 1962, p. 217). La reforma anava completament a contracorrent i, finalment, va ser revertida el 1966 (Andreev 1966; 1973).

De fet, les autoritats txuvaixes no només van donar suport a la reforma ortogràfica, sinó que en altres decisions mostraven el seu pragmatisme en qüestions lingüístiques, la qual cosa de vegades afavoria el txuvaix. Per exemple, el novembre de 1959, el buró va aprovar l'eliminació de l'edició en rus del periòdic del districte de Yěpreś, fins llavors publicat en rus i en txuvaix. Les raons

95 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 537, full 15.

96 «У нас нет никаких тормозов для развития национальных языков. Но их развитие должно вести не к усилению национальных перегородок, а к сближению наций.»

adduïdes van ser la reducció de costos, que el 75 % de la població del districte era txuvaixa i que «només» prop del 10 % dels subscriptors no dominaven el txuvaix.⁹⁷

En resum, totes les repúbliques de la Unió i, encara més, les autònomes s'havien de plegar a la Tesi 19. A Txuvàixia i arreu de, com a mínim, la RSFSR, existia una pressió «des de baix» de molts pares i mares perquè els seus infants dominessin el rus. Hi havia intel·lectuals compromesos amb el txuvaix, sense anar més enllà de determinats límits establerts, i unes autoritats regionals que els donaven cert suport, però sense de cap manera associar-s'hi com s'havia esdevingut a la veïna RASS Tàtara. En aquestes circumstàncies, com va gestionar direcció regional del partit la implementació de la reforma?

5.2 La reforma educativa de 1958 a Txuvàixia

5.2.1 L'aprovació del decret de juny de 1959 pel Soviet Suprem txuvaix

A partir dels arxius txuvaixos, en sabem poc de la participació de les autoritats locals en el procés de consultes previ a l'aplicació de la llei de 1958. Tanmateix, de les actes de la 27a conferència regional del partit, el gener de 1958, ens mostren que la «politecnització»⁹⁸ i la «connexió entre l'escola i la vida»⁹⁹ ja formaven part del vocabulari polític. També és significatiu que el primer article de l'any 1958 en què a *Sovétskaia Txuvàixia* s'aborda l'ensenyament, és només del 5 d'abril i està dedicat a la necessitat d'enfortir les relacions entre les escoles i els kolkhozos (Ivanov 1958).

No hem pogut trobar cap document respecte a la reunió que es va fer a Moscou entre el 31 de juliol i el 2 d'agost d'aquell any, en la qual, sens dubte, hi va participar una delegació txuvaixa, presumiblement amb la participació del ministre d'educació. A mitjans d'agost, Moscou envià un nou esborrany de proposta. La resposta es discutí en la reunió de buró del 10 de setembre. En cap de les 26 reunions anteriors de l'any del buró mai no havia sortit el tema educatiu, i clarament sorgeix només en reacció a una petició de Comitè Central, no pas per iniciativa pròpia. La resposta, signada pel primer secretari Isliukov, va ser enterament positiva, sense cap reserva. En particular s'hi subscribia que «almenys el 60 o 70 % dels estudiants han de ser fills de treballadors industrials o dels kolkhozos».¹⁰⁰ No s'hi feia cap comentari sobre la qüestió lingüística.¹⁰¹

Després de la convocatòria del «debat nacional», el 25 de novembre, el buró, amb el seu estil expeditiu característic, va ordenar a totes les organitzacions de districte (unes trenta) que es

97 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 808, full 144.

98 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 519, full 29.

99 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 519, full 30.

100 «В составе студентов не менее 60–70 % должны быть дети рабочих и колхозников.»

101 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 535, fulls 164–167. La cita és del full 166.

reunissin, escriguessin les seves observacions i les hi transmetessin abans del 3 de desembre.¹⁰² No hem trobat als arxius, però, ni aquestes observacions, ni la resposta enviada al Comitè Central.

En la 28a conferència regional del partit, el 12 de desembre, Isliukov curiosament no esmentà el tema de l'ensenyament.¹⁰³ L'únic que ho feu va ser el president del consell de ministres, que es va referir breument al pressupost dedicat a la construcció d'escoles.¹⁰⁴

Mentrestant, tant a *Kommunizm Yalavě* com a *Sovétskaia Txuvàixia* van aparèixer regularment articles o resums de cartes donant suport a les Tesis. Alguna carta es permetia, de passada, demanar una pujada salarial per als professors. Gairebé no s'hi feien referències a la qüestió del txuvaix i, quan n'hi ha, són indirectes, sense que la qüestió de la seva elegibilitat es mencioni.

En la primera meitat de 1959, el tema educatiu es va mantenir absent de les discussions del buró i aparegué només una vegada, el maig, per discutir els plans d'estudis.¹⁰⁵

D'aquesta manera, aparentment sense gaire discussió, el 19 de juny el Soviet Suprem txuvaix va aprovar el decret que regulava la reforma educativa a la república. L'article 12 deia:

[El Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa decreta:]

D'acord amb la llei «Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional a l'URSS», dur a terme l'ensenyament a l'escola en la llengua materna dels alumnes, i concedir als pares el dret de decidir la llengua d'ensenyament dels fills.

El Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa atorga una gran importància a l'estudi a les escoles txuvaixes¹⁰⁶ de la llengua russa, que és un poderós mitjà de comunicació entre les nacionalitats, reforça l'amistat entre els pobles de l'URSS i els apropa a la ciència i la cultura avançades, i considera que una de les tasques més importants del Ministeri d'Educació de la RASS Txuvaixa i dels seus òrgans locals és la millora constant de la qualitat de l'ensenyament del rus a les escoles txuvaixes.

Preservar la tradició establerta d'ensenyar en llengua russa en els cursos de secundària superior de les escoles txuvaixes.

Concedir al Ministeri d'Educació de la RASS Txuvaixa el dret de decidir, a petició de pares i alumnes, en cada cas individual, les qüestions del pas a una instrucció en rus en els cursos de secundària de les escoles txuvaixes.

Millorar l'ensenyament de la llengua materna en les escoles txuvaixes. L'estudi del txuvaix a les escoles amb ensenyament en rus o en una altra llengua s'ha de dur a terme a petició de pares i alumnes.

En els cursos superiors (de novè a onzè) de les escoles secundàries de la República, organitzar l'estudi d'una llengua estrangera. A les escoles secundàries bàsiques, les

102 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 537, fulls 57–58.

103 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 521, fulls 5–38.

104 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 521, full 69.

105 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 804, full 132.

106 Convé assenyalar que els textos legals txuvaixos i les accions del ministeri d'educació txuvaix no afectaven, en principi, les escoles tàtares i mordovianes de la república, el programa educatiu de les quals depenia de les autoritats de les respectives repúbliques. Igualment, en teoria, el programa de les escoles txuvaixes fora de la república depenia del ministeri d'educació txuvaix.

llengües estrangeres s'estudiaran de manera facultativa.¹⁰⁷

L'aprovació parlamentària va ser absolutament plàcida.¹⁰⁸ El ministre d'educació, Piotr Kapitónov, va tocar breument la qüestió lingüística, sobretot per emfasitzar la importància de la llengua russa. En particular, va afirmar que «la tasca més important dels professors de l'educació pública és seguir millorant en tots els aspectes l'estudi de la llengua i la literatura russes a les escoles txuvaixes».¹⁰⁹ Quant a les llengües d'ensenyament, va declarar:

L'ensenyament secundari s'impartirà en la llengua materna. Tanmateix, en algunes escoles, en funció de l'existència de condicions específiques i a petició dels pares, serà convenient que l'ensenyament de les assignatures de ciències en els cursos superiors passi a fer-se en rus.¹¹⁰

Cap de les disset intervencions posteriors no va mencionar la qüestió lingüística. Dues diputades, en canvi, van remarcar les dificultats que ja patien algunes escoles urbanes que havien començat a fer ensenyament «politàcnic» a l'hora de realitzar les pràctiques en empreses.¹¹¹

5.2.2 La implementació dels aspectes no lingüístics de la reforma

Seguint la mateixa tònica, la qüestió lingüística no va ser en absolut la principal preocupació de les autoritats txuvaixes quant a la posada en marxa de la reforma. Per fer front a l'increment d'un any d'instrucció i a la «politecnització», calia construir a cuitacorrents més escoles, dotar les existents

107 «В соответствии с Законом «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в РСФСР» обучение в школе проводить на родном языке учащихся, родителям предоставлять право решать в школу с каким языком обучения определять своих детей.

Верховный совет Чувашской АССР придает большое значение изучению в чувашских школах русского языка, являющегося могучим средством межнационального общения, укрепления дружбы народов СССР, приобщения их к передовой науке и культуре, и считает одной из важнейших задач Министерства просвещения Чувашской АССР и его местных органов неуклонное повышение качества преподавания русского языка в чувашских школах.

Сохранить установившуюся традицию обучения в старших классах чувашских полных средних школа на русском языке.

Предоставить Министерству просвещения Чувашской АССР право решать по желанию родителей и учащихся в каждом отдельном случае вопросы перевода обучения на русский язык в старших классах чувашской восьмилетней школе.

Улучить преподавание родного языка в чувашских школах. Изучение чувашского языка в школах с русским или иным языком обучения проводить по желанию родителей и учащихся.

В старших (IX-XI) классах средних школ республики организовать изучение одного из иностранных языков.

В восьмилетних школах изучение иностранных языков вести в факультативном порядке.» (*Sovétskaia Txuvàixia*, 23.06.1959, p. 2)

108 АНРТ, f. 1041, inv. 6, exp. 451, fulls 1–213.

109 «Всемерное дальнейшее улучшение изучения русского языка и литературы в чувашских школах является важнейшей задачей учителей народного образования» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1013, fulls 29–30).

110 «Обучение в восьмилетней школе будет проходить на родном языке. Однако, в отдельных школах, исходя из наличия конкретных условий, и, по желанию родителей, преподавание предметов математического цикла в старших классах постепенно целесообразно переводить на русский язык» (АНРТ, f. 1041, inv. 6, exp. 451, full 23; АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1013, fulls 30–31).

111 АНРТ, f. 1041, inv. 6, exp. 451, fulls 83, 97. Ja hi havia a Txuvàixia set escoles que experimentalment seguien el nou programa (АНРТ, f. 1041, inv. 6, exp. 451, full 178).

de tallers i laboratoris, i cloure acords entre escoles i empreses. Alhora, calia formar nombrosos nous docents i organitzar cursos de reciclatge per a molts d'altres amb escassa o nul·la preparació per a l'ensenyament professional. El termini per completar la transició al nou sistema educatiu va fixar-se en tres anys. Per acabar-ho d'adobar, a tot això s'hi afegia una política d'«optimització» que reduïa el nombre d'escoles rurals agrupant els alumnes en centres més grans. En particular, des de 1959 a 1964 es passà de 906 a 827 escoles, amb una reducció de 102 escoles primàries i un increment de 26 escoles secundàries superiors (Egorov 1967, p. 99; Efimov 2009, p. 312–313; Romanova 1999, p. 15–16).

Tot plegat, a més a més, s'havia de fer amb un pressupost reduïdíssim. El resultat va ser «demanar» a fàbriques i kolkhozos que assumissin el gruix de la tasca constructora. Segons les xifres oficials, entre 1959 i 1965 les empreses van bastir escoles amb una capacitat 98.000 places, a més de tallers, menjadors i sales d'esport per als col·legis preexistents, així com residències per a mestres i, a vegades, alumnes. La petita Txuvàixia fins i tot va guanyar el primer lloc en la «competició socialista de les repúbliques autònomes, territoris i regions de la RSFSR» de l'any 1961 per a la construcció d'escoles (Efimov 2009, p. 314–315).¹¹² Tanmateix, el ministre reconeixia en un informe d'agost de 1962 que seguia havent-hi una manca greu de tallers i laboratoris per a l'ensenyament polítècnic.¹¹³ I això quan, teòricament, ja s'havia conclòs la transició al nou sistema d'ensenyament.

Aquesta càrrega de feina, però, també requeia en part sobre les escoles, és a dir, sobre professors i alumnes. Per exemple, en un document de «compromisos mutus socialistes» (*vzaímnie sotsialistíxeskie obiazàtelstva*) entre kolkhozos i escoles del districte de Yěpreś (43.000 habitants) per a la construcció de 1950 places escolars abans del 15 d'agost, signat el novembre de 1959, preveia no només que les escoles donessin menjar una vegada al dia als treballadors (un total de «40 quintars de productes fariners, 30 tones de verdures, 50 tones de productes carnis i làctics»), sinó també:

6. Les escoles del districte tindran cura de 800 caps de boví, 15.000 caps d'aviram, 40 porcs i 370 xais (...)

7. Les escoles es comprometen a cultivar en els camps dels kolkhozos 200 hectàrees de blat de moro, 100 hectàrees de patates, 30 hectàrees de llegums, 5 hectàrees de cultius industrials (...), i aconseguir un rendiment per hectàrea de 700 quintars per al blat de moro, 150 quintars per a les patates i 200 quintars per als llegums.

Es prepararan i portaran als kolkhozos 4150 tones de fem, 54,5 tones de cendra i 30,1 tones de fem d'aviram.

Per dur a terme aquests treballs, es crearan 60 camps de treball i recreació escolars, 30

112 En el període 1959–1961, segons dades oficials, es construïren 357 escoles amb un total de 51.629 places, de les quals 323 escoles amb 40.379 places havien estat construïdes per «iniciativa» de fàbriques i kolkhozos (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 366, full 172). Atenent el nombre total d'escoles, és molt probable que en les xifres de la «construcció» d'escoles s'incloguin les «renovacions completes» (*kapitálnie remonti*), entre elles les ampliacions.

113 «Очень остро стоит вопрос о размещении учебно-материальной базе производительного обучения» (АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 420, full 37).

brigades escolars i 50 equips.¹¹⁴

A aquests treballs extraordinaris de construcció, se sumaven els sobrevinguts per la «politecnització». Com explicava la directora d'una escola del districte de Värnar en una reunió de directors, el març de 1960, el kolkhoz local els deixava terres només si cultivaven 50 hectàrees de blat de moro amb un rendiment per hectàrea de 900 quintars. «És una xifra enorme», es queixava, però no tenien alternativa.¹¹⁵ De fet, en els nombrosos llibres sobre la història de les escoles rurals, el record sobre les feines del camp i l'engreix d'animals en aquest període no és infreqüent. En un, per exemple es visualitza l'impacte de la «politecnització»: «El 1957 es van criar 67 conills. El 1958 se'n va augmentar el nombre a 107. El 1959 es preveia augmentar-los fins a 500»¹¹⁶ (Volkov 2005, p. 45). O sobre una altra escola, s'explica que, per la nova llei d'ensenyament, el director va decidir que l'escola augmentés el nombre de conills que ja tenia a 1000: 500 a cura del col·legi mateix, 300 dels alumnes i 200 dels mestres. Aquell any l'escola tenia 520 alumnes i 27 mestres (Andreeva i Tihonov 2012, p. 36). Un informe (*spravka*) del ministeri d'educació sobre l'aplicació de la reforma educativa al final del curs 1961/62, recull els resultats de la «participació de les escoles en els treballs agrícoles»: transport de 68.980 tones de fem als camps dels kolkhozos i sovkhozos; cultiu per part dels alumnes de 4875 hectàrees de blat de moro, amb una producció mitjana de 800 quintars per hectàrea; cultiu de 1984 hectàrees de patates i de 716 hectàrees de remolatxa sucrera; engreix de 3983 porcs, 4334 vedells, 11.788 conills i 210.440 caps d'aviram.¹¹⁷ Alumnes i professorat contribuïen, doncs, de manera no negligible a l'increment de la producció agrícola i ramadera. Això, però, es feia a costa d'una càrrega de treball considerable sobre mestres i alumnes, a la qual aviat se n'afegiria una de nova.

5.2.3 L'aspecte lingüístic de la reforma a Txuvàixia

5.2.3.1 Els informes sobre el baix nivell de rus i altres assignatures entre els alumnes

Durant els anys cinquanta, el baix nivell que assolien els alumnes va anar guanyant notorietat. Per exemple, en la reunió del buró del 7 d'agost de 1956 es va tractar d'avaluar-ne les causes. Segons

114 «6. Школы района берут шефство по уходу за 800 гол. молодняка крупного рогатого скота, 15 000 гол. птиц, 40 гол. свиней и 370 гол ягнят (...).

7. Школы обязуются вырастить на колхозных полях 200 га кукурузу, 100 га картофеля, 30 га овощей, 5 га технических культур..., добиться получения урожайности с 1 га кукурузы 700 центнеров, картофеля — 150 центнеров, овощей — 200 центнеров.

Заготовить и вывезти на колхозные поля 4150 тонн навоза, 54,5 тонн золы, 30,1 тонн птичьего помета.

Для проведения этих работ создадут 60 ученических лагерей труда и отдыха, 30 ученических бригад, 50 звеньев.» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1195, fulls 2-3)

115 «Это громадная цифра» (АНРТ, f. 1350, inv. 2, exp. 271, full 34).

116 «В 1957 годы выращено 67 кроликов. В 1958 количество кроликов довели до 107. К 1959 г. планировалось довести до 500.»

117 АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 366, full 62; АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 420, full 32.

les xifres presentades, els suspesos a final de curs a les escoles van ser al voltant d'un 20 %, però a cinquè i a vuitè les xifres eren encara pitjors. Com a assignatures més problemàtiques s'apuntà al rus i a les matemàtiques i com a districtes més fluixos es van citar Alàtir/Ràtor, Porétskoie/Porétskoi i Kanaş. Cal recordar que els dos primers són els únics districtes de majoria russa, però no es feia cap diferència entre els problemes amb el rus per als qui el tenien com a primera llengua i els qui no. En particular, causaven preocupació els problemes del pas del setè al vuitè, tant per l'elevat nombre de suspesos com, sobretot, perquè «no es compleix el pla econòmic nacional d'admissió al vuitè curs», cosa que clarament resultava un problema per als funcionaris.¹¹⁸ Les mesures adoptades foren reforçar la connexió entre els professors de quart i cinquè, així com entre els de setè i vuitè, i, especialment:

Tenint en compte que la transició al rus en el vuitè curs en totes les assignatures és un dels motius del baix rendiment acadèmic al vuitè grau de les escoles txuvaixes, es prendran mesures per garantir una transició gradual al rus.¹¹⁹

El document no assenyala si aquesta gradualitat es faria en els cursos anteriors o si (també) afectaria la secundària superior, però el context polític fa pensar en què la idea era la d'una ampliació de l'ús del rus en els cursos inferiors, més que no la del txuvaix en els superiors. El document, per cert, és també un cas claríssim de la supeditació dels òrgans executius de l'estat als del partit: el partit reprovava l'actuació del ministre d'educació (anomenat personalment) i li dictava què havia de fer el ministeri. En tot cas, d'aquesta «transició gradual» al rus no se'n té més notícia fins que, dos anys més tard, la reforma de Khrusxov va tornar a posar el tema educatiu en l'ordre del dia dels polítics txuvaixos. Aquests, però, van seguir citant Porétskoie/Porétskoi (amb menys del 2 % de població txuvaixa en el districte) com a exemple de mals resultats acadèmics, entre ells el mateix ministre d'educació, que va assenyalar dues escoles – totes dues d'aquest districte – quan defensava el decret de juny de 1960 davant el Soviet Suprem.¹²⁰ Dos mesos després, citava en un discurs els alumnes de la ciutat d'Alàtir/Ràtor (tampoc sense població txuvaixa) com a exemple de bons resultats de rus.¹²¹

Malgrat aquestes repetides confusions sobre si els mals resultats de rus eren de l'alumnat rus, txuvaix o de tots dos, van anar apareixent de forma intermitent senyals que el problema era més aviat dels segons. L'agost de 1958 el filòleg Nikolai Reziukov analitzava a *Sovétskaia Txuvàixia* els problemes dels alumnes txuvaixos amb el rus. Segons l'autor, bàsicament s'equivocaven en tot allò en què es podien equivocar: en la diferenciació entre consonants sordes i sonores, en la reducció vocàlica, en l'accent

118 «Не выполняется народнохозяйственный план приема в восьмые классы» (АНСРТ, ф. P-1, inv. 26, exp. 27, full 15).

119 «Учитывая, что переход обучения с VIII класса на русский язык по всем предметам является одной из причин низкой успеваемости в восьмых классах чувашских школ, будут приняты меры для обеспечения постепенного перехода на русский язык обучения» (АНСРТ, ф. P-1, inv. 26, exp. 27, full 17).

120 АНСРТ, ф. P-1, inv. 26, exp. 1013, full 32.

121 АНСРТ, ф. P-1, inv. 26, exp. 1013, full 86.

en la paraula, en el gènere, en les declinacions, en les preposicions, en la diferència entre verbs perfectius i imperfectius, en la sintaxi, etc. Remarcava també el vocabulari rus molt limitat dels alumnes. L'autor conclouïa que «encara hi ha moltes mancances en el treball dels professors de rus a les escoles txuvaixes»¹²² (Rezûkov 1958). Poc després, apareixia en el mateix diari un article sobre aquest tema escrit pel cap del departament de rus de l'Institut de Formació Contínua del Professorat (IFCP). Novament, apuntava als professors de rus de les escoles rurals txuvaixes, afirmant que el problema raïa en una falta de preparació dels mestres que no ensenyaven l'idioma com a segona llengua amb els mètodes que s'esqueien (Otačkin 1958). Otačkin tornaria uns mesos després en el mateix diari amb les mateixes idees i amb frases tan estereotipades com imprescindibles sobre «el paper de la llengua russa a l'escola com a poderós mitjà de comunicació entre les nacionalitats, que reforça l'amistat dels pobles de l'URSS i els apropa a les riqueses de la cultura russa i mundial»¹²³ (Otačkin 1959).

5.2.3.2 La decisió del canvi de llengua en la secundària

Una referència primerenca sobre una transició cap a l'ensenyament en rus a Txuvàixia apareix en una conferència que tenia com a objectiu realçar la importància de la llengua russa en la societat i l'escola. La revista *La Llengua Russa a l'Escola Nacional* va començar a editar-se a Moscou el 1957, i el març de 1959 tingué lloc a Xupaixkar una conferència de «lectors» de la revista. Allí, el professor Sirotkin de Moscou, membre de l'Acadèmia de Ciències Pedagògiques, va advertir als presents que aviat assignatures com física i química s'impartirien en rus i que això causaria alguns problemes.¹²⁴ Tanmateix, no hi ha signes al llarg de l'any de què algú en el comitè regional del partit, el ministeri d'educació o l'IFCP treballés en aquesta direcció. Aparentment, els esforços estaven concentrats en la realització dels aspectes no lingüístics de la nova llei: introducció del vuitè any obligatori, construcció d'escoles, tallers i laboratoris i reciclatge del professorat per capacitar-lo per a l'ensenyament «politècnic», així com la construcció d'internats i d'escoles nocturnes per a treballadors (*xkoli rabótxei i sélskoi molodioji*), també contemplats per la nova llei. El discurs d'Isliukov davant 29a conferència regional del partit, el 27 de gener de 1960, per exemple, només va abordar aquestes qüestions quan es va referir a l'ensenyament.¹²⁵ Les coses, però, van canviar ben poc després.

Amb data de 6 de febrer de 1960 un informe (*spravka*) d'Otačkin enviat al secretariat del comitè regional justificava la transició a l'ensenyament en rus a les escoles txuvaixes afirmant que «un nombre significatiu de pares opina que el rus no només s'hauria d'estudiar com a assignatura independent, sinó

122 «Много еще недостатков в работе учителей русского языка в чувашских школах.»

123 «... роль русского языка в школе как могучего средства межнационального общения, укрепления дружбы народов СССР и приобщения их к богатствам русской и мировой культуры.»

124 AHRT, f. 1350, inv. 2, exp. 251, full 47.

125 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 1064, fulls 36–37.

que, ja des dels últims cursos de primària i, en qualsevol cas, a partir de cinquè, tota l'educació de les escoles txuvaixes hauria de passar al rus».¹²⁶ No sembla que l'IFCP sigui realment l'òrgan adequat per assessorar les autoritats sobre l'opinió dels pares i mares perquè no hi tenia cap contacte directe, però aquest és l'únic informe que hem trobat en què un òrgan assessor explicitava al govern la voluntat d'«un nombre significatiu de pares» sobre la llengua d'educació dels seus infants.

A continuació, en la reunió del buró del 8 de març s'acordà «estudiar la pertinència de la transició a l'ensenyament de totes les assignatures en rus des de cinquè curs».¹²⁷ A tal efecte, el dia 26 es va celebrar una reunió de directors d'escoles, presidida pel ministre d'educació, per informar-los de la transició al rus i discutir-ne els problemes.¹²⁸ Per les intervencions, podem veure que per a molts directors i directores era la primera notícia sobre el tema. Això no va impedir, però, que no sonés cap veu discordant amb les intencions de les autoritats. Si alguna n'hi va haver, potser va ser la del segon ponent, el professor Mikhaïl Sirotkin, catedràtic de literatura txuvaixa a l'Institut Pedagògic,¹²⁹ que va plantejar la necessitat d'un canvi en termes molts clars i pragmàtics. Segons explicava, en els últims anys ja s'havien augmentat les hores de rus a les escoles.¹³⁰ El resultat, afirmava, era que a les escoles txuvaixes s'estudiaven més hores de llengua i literatura russes que a les escoles russes, però no hi havia resultats evidents.¹³¹ Per a ell, la solució passava per millorar la qualitat de l'ensenyament del rus (tal com havien sostingut Reziukov i Otatxkin a *Sovétskaia Txuvàixia*).

No es conserva l'al·locució inicial del ministre Kapitónov, per la qual cosa és difícil de saber quina va ser la proposta presentada. En particular, no està clar quina era la idea per a un període de transició (potser només per al primer any) i quin era l'objectiu final que es pretenia assolir. El fet és que en la discussió es parlà tan sols dels alumnes de sisè i setè i de les assignatures de ciències (*politekhnítxeskogo tsikla*)¹³². Quant al cinquè, aparentment la proposta va ser la de fer les classes en txuvaix el primer semestre i a continuació «incloure elements d'ensenyament en rus».¹³³ El que està clar és que ja no es tractava que només «algunes escoles» passessin a fer classes en rus, tal com

126 «Значительное количество родителей придерживается такого мнения, чтобы русский язык изучался не только в качестве отдельного предмета, но уже со старших классов начальной школы и во всяком случае с V класса все обучение в чувашских школах было переведено на русский язык» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1013, full 2).

127 «Изучить целесообразность перехода к преподаванию всех предметов на русском языке с 5 класса средней школы» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1081, full 44).

128 АНРТ, f. 1350, inv. 2, exp. 271, fulls 19–54.

129 L'Institut Pedagògic Txuvaix era l'escola normal que formava mestres amb titulació universitària, sobretot professors i professores de les diferents assignatures de la secundària. El curs 1957/58, el 55 % de tot el professorat de les escoles tenia una llicenciatura o havia estudiat tres anys d'universitat (Stepanov 1959, p. 187), però només 40 mestres de primària tenien un títol universitari (Romanova 1999, p. 36).

130 El ministre Kapitónov havia afirmat davant el Soviet Suprem que les hores de llengua i literatura russes passaven de 1496 hores a l'escola de 7 anys a 2106 en la de vuit (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1013, full 30).

131 АНРТ, f. 1350, inv. 2, exp. 271, full 19. (L'afirmació, però, no és certa: a les escoles txuvaixes s'estudiava menys hores de rus que a les russes)

132 Com a tals s'entenen matemàtiques (àlgebra i geometria), física i química.

133 «Включать элементы преподавания на русском языке» (АНРТ, f. 1350, inv. 2, exp. 271, full 36).

havia dit davant el soviets suprem uns mesos abans.

En la seva cloenda, el ministre Kapitónov demanà que els directors discutissin el tema en reunions de professors i li enviessin aviat les conclusions.¹³⁴ Alhora afegia que «no hi ha[via] necessitat» (*net nadobnosti*) de comentar el tema als pares. I afegí: «Per resoldre aquesta qüestió, cal mantenir la contenció per no donar l'oportunitat als qui els agrada parlar molt de fer una muntanya d'un gra de sorra».¹³⁵

La reunió segurament va esperonar algunes escoles a començar el pas al rus. L'acta d'una inspecció a una escola del districte de Vãrmar reporta l'inici de l'ensenyament en rus de les assignatures de ciències de sisè i setè durant la segona meitat del curs 1959/60.¹³⁶ Cal dir que aquest districte va ser assenyalat com un en els quals la transició al rus va ser més general en el curs 1960/61.¹³⁷

En el fons de l'Institut de Formació Contínua a l'AHRT hi ha un projecte de decret del buró i del consell de ministres, amb data del mes d'abril, que no va arribar aprovar-se, però que ens informa de les idees que es tenien en aquell moment. El fet que es trobi entre els documents de l'Institut fa pensar que segurament en seria el responsable de la redacció, la qual cosa concorda amb la manera habitual de treballar del ministeri. El projecte és, a més, un precedent directe del text que va ser adoptat el juliol. El punt essencial era el següent:

Tenint en compte els desitjos dels pares, de la societat i dels professors, es permet que el Ministeri d'Educació de la RASS Txuvaixa comenci des de l'inici del curs 1960/61 una transició gradual al rus de l'ensenyament de les disciplines matemàtiques a les escoles txuvaixes a partir de sisè curs.¹³⁸

És a dir que, tal com s'apuntava a la reunió dels directors, el canvi de llengua es preveia en el sisè curs i es reduïa a assignatures de ciències (en aquest cas, només a àlgebra i geometria, sense incloure física i química). L'esborrany de decret també assenyalava el professorat de rus com a principal responsable dels baixos resultats i enviava tots els mestres de primària i tots els de rus de la secundària a dos anys de cursos de formació.¹³⁹

No hi ha més esborrany de decret, ni actes de reunions on se'n discuteixi la versió definitiva. Tanmateix, és d'assenyalar una reunió, el 10 de juny, en què inspectors del ministeri d'educació de la

134 No s'han trobat en els arxius els comentaris enviats des de les escoles.

135 «В решение этого вопроса нужно проявить выдержку с тем, чтобы не давать возможности любителям много разговаривать делать из мухи слона» (AHRT, f. 1350, inv. 2, exp. 271, full 48).

136 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 86.

137 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1255, full 68.

138 «Учитывая пожелания родителей, общественности и учителей, разрешить Министерству просвещения Чувашской АССР приступить с начала 1960–61 учебного года к постепенному переводу преподавания на русский язык математических дисциплин в чувашских школах с VI класса» (AHRT, f. 1350, inv. 2, exp. 271, full 8).

139 AHRT, f. 1350, inv. 2, exp. 271, fulls 4, 7–8.

RSFSR van presentar davant del ministre d'educació i de membres de l'IFCP els resultats de la seva visita a 29 escoles de la república. Feren especial atenció sobre el nivell del rus en les escoles rurals i resultats calamitosos en matemàtiques en el cinquè curs d'algunes escoles.¹⁴⁰ Davant d'això, resulta una mica sorprenent que el ministre Kapitónov, que va fer la intervenció final, no es defensés avançant que estaven previstes mesures immediates de millora de l'ensenyament del rus amb el pas de l'ensenyament secundari a aquesta llengua. No tan sols no es mencionà la qüestió en cap moment, sinó que el ministre es va limitar a dir que «no s'ha fet prou treball amb el personal docent».¹⁴¹ Entenem que, cinc setmanes abans que s'oficialitzés, encara es discutia l'abast de la mesura. És de remarcar també que el consell de ministres no tenia previst discutir sobre cap tema educatiu per a les seves reunions del segon¹⁴² i del tercer trimestre de l'any¹⁴³, la qual cosa sembla indicar que no hi havia seguretat que el decret pogués sortir abans del nou curs escolar.

El decret definitiu, amb la signatura conjunta del buró i del consell de ministres, porta data de 26 de juliol de 1960, tot i que el buró només el va aprovar en la seva reunió del 13 d'agost (dues setmanes i mitja abans de l'inici del curs).¹⁴⁴ El nus del decret es troba en el primer punt de la seva part resolutiva:

[Es proposa] al Ministeri d'Educació de la república que en el curs 1960/61 comenci la implementació gradual d'aquesta mesura [impartir les classes en rus en els darrers cursos de l'escola secundària obligatòria i superior txuvaixa] per tal d'aconseguir el pas de l'ensenyament de totes les assignatures al rus en els propers dos o tres anys, a partir del cinquè curs de l'escola secundària txuvaixa. Al mateix temps, cal estrictament tenir en compte els desitjos dels pares i els alumnes, les característiques específiques de cada escola i classe, el grau de domini del rus per part dels alumnes i les particularitats de les disciplines acadèmiques. Durant el curs 1960/61 cal transferir a l'ensenyament al rus, en primer lloc, les assignatures del cicle polítècnic (àlgebra, geometria, física, química).¹⁴⁵

És dir que en la resolució final, el pas al rus es fa des del cinquè curs i per a totes les assignatures. El canvi de llengua en les assignatures de ciències es considera com una primera etapa, que cal acomplir, en principi, en el primer any dels dos o tres en què es preveu que es trigarà a implementar la transició. Aquesta decisió concorda amb la primera idea apuntada pel buró el 8 de març, però no

140 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1150, fulls 65–69.

141 «Недостаточная работа с кадрами» (АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1150, full 76).

142 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1247, fulls 95–97.

143 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1247, fulls 134–137.

144 Постановление бюро обкома КПСС и Совета Министров Чувашской АССР 26 июля 1960 года «О переходе к обучению учащихся в V-VII классах на русском языке и мерах по улучшению изучения русского языка и литературы в чувашских школах» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1084, fulls 117–120).

145 «Предложить Министерству просвещения республики с 1960–1961 учебного года приступить к постепенному осуществлению этого мероприятия [в старших классах чувашской восьмилетней и средней школы проводить обучение на русском языке] с тем, чтобы ближайших двух-трех лет добиться перевода преподавания всех предметов на русский язык, начиная с V класса чувашской восьмилетней и средней школы. При этом необходимо строго учитывать пожелания родителей и учащихся, конкретные особенности каждой школы, класса, степень владения учениками русским языком и специфику учебной дисциплины. В 1960–61 учебном году необходимо перевести преподавание на русский язык, прежде всего, предметов политехнического цикла /алгебра, геометрия, физика, химия/» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1084, fulls 118–119).

en les que expressava el ministre d'educació ni en el primer esborrany, probablement redactat per l'IFCP, un òrgan depenent del ministeri, en què s'apuntava a l'ensenyament totalment en rus només per a les assignatures de ciències i a partir de sisè curs. La decisió sembla política, presa pel buró. Això no necessàriament implica que el ministeri estigués en contra de la mesura presa finalment, però és probable que fos més conscient de la dificultat d'assolir els objectius en un termini tan breu.

5.2.3.3 La voluntat dels pares

De fet, la voluntat dels pares i mares és una fórmula exclusivament per dotar al decret de major legitimitat. Mai no hi hagué cap acció per obtenir l'opinió dels progenitors d'una manera fiable. Tanmateix, com s'ha dit més amunt, no hi ha cap dubte del seu suport molt ampli per millorar l'aprenentatge del rus per part dels infants, com també no n'hi ha gaires de què una gran majoria saludessin el pas de l'ensenyament al rus des del cinquè curs o abans. Com s'ha vist també, el ministre Kapitónov va demanar als directors que el tema no es comentés amb pares i mares mentre es discutia en *petit comité*. Cap notícia d'aquest decret no va sortir a la premsa, una vegada adoptat. Tampoc a *Kommunizm Yalavě* ni a *Sovétskaia Txuvàixia* no va aparèixer cap menció a un canvi de la llengua vehicular de l'ensenyament quan va començar l'any escolar. El primer va parlar més atenció a l'inici del curs escolar, amb set breus en l'edició del 31 d'agost, una notícia i un article signat el dia 1 de setembre i sis breus més el dia 3 – tot sense cap referència al canvi de llengua d'instrucció.

De fet, el punt 8 i últim del decret de juliol invertia la relació entre pares i administració. Tot i que suposadament la mesura s'adoptava a causa de les «nombroses expressions de desig de pares i alumnes», s'ordenava (*obiazat*) als òrgans locals del partit i de l'administració d'«organitzar una àmplia tasca explicativa entre els treballadors de la república, sobretot entre els pares».¹⁴⁶

És molt improbable que un mínim de publicitat sobre la mesura aixequés gaires protestes – fora d'alguns intel·lectuals. La raó d'aquest secretisme sembla raure en una determinada cultura política imperant i la prevenció de parlar de temes considerats sensibles per la seva relació amb les identitats nacionals.

Quant al fet que la decisió venia des dels òrgans del partit, i no pas d'una voluntat de pares, mares i alumnes expressada per a cada classe de cada escola de cada població de Txuvàixia, diferents documents oficials ho deixen clar, tot i que en la gran majoria d'ells l'expressió de «tenint en compte els desitjos dels pares i els alumnes» hi va ser regularment utilitzada. Per exemple, tan aviat com el 15

146 «Обязать райкомы и горкомы КПСС, исполкомы районных и городских Советов депутатов трудящихся организовать широкую разъяснительную работу среди трудящихся республики, особенно среди родителей» (АНСРТ, f. P-1, inv. 26, exp. 1084, full 120).

d'agost de 1960, en una carta del viceministre d'educació txuvaix Nikolàiev, en resposta a una consulta del director d'una escola txuvaixa de la regió de Saràtov, l'informava que «per decisió dels òrgans directius de la República, l'ensenyament de les disciplines de matemàtiques i física passa a fer-se en rus a partir del cinquè curs a moltes escoles txuvaixes en el curs 1960/61».¹⁴⁷ Igualment, per exemple, en un informe enviat al buró sobre la transició al rus en una escola rural del districte de Şămărăşă, datada de febrer de 1961, es parla del «compliment de la decisió sobre el pas de l'ensenyament de cinquè a setè curs al rus»,¹⁴⁸ sense la més mínima referència als pares o mares.

Resulten molt interessants les actes de les «conferències d'agost» (*avgustovskie sovesxània*) d'aquell estiu. Es tractava de reunions de tots els mestres d'un districte, que cada any se celebraven durant dos o tres dies, just abans de l'inici del curs escolar. L'agost de 1960, per indicació del ministeri d'educació, en totes les sessions plenàries els mestres van escoltar un parlament, normalment fet pel cap de la inspecció escolar del districte, sobre «les mesures de millorar l'ensenyament del rus en les escoles».¹⁴⁹ D'aquesta manera es van convertir en una forma en què el ministeri d'educació, més o menys directament, comunicava a professors i professores les ordres que tot just havien aparegut i que havien d'afectar directament les classes que havien de començar immediatament després. Al seu torn, aquestes conferències esdevenien reinterpretacions del decret a més petita escala. Així, per exemple, en les resolucions de la conferència del districte de Kanaş es diu directament que, a partir de cinquè curs, «en el curs 1960/61 és necessari passar l'ensenyament al rus, sobretot les assignatures de ciències».¹⁵⁰ No es fa cap referència ni a «els desitjos dels pares i els alumnes», ni a «les característiques específiques de cada escola i classe», ni a «el grau de domini del rus per part dels alumnes». De manera semblant, a Vărnar, una secretària del comitè del PCUS del districte va anunciar: «A partir del nou curs acadèmic, l'ensenyament de les matemàtiques, la física i la química passa a fer-se en rus».¹⁵¹ En canvi, a Şěrpü, el representant del ministeri va encarregar a les escoles que planifiquessin la millor manera de fer la transició de totes assignatures a partir de cinquè curs, tot i que també obviava qualsevol qüestió sobre la voluntat dels progenitors.¹⁵² Igualment, la resolució de Şămărăşă afirma que és «necessari» (*neobkhodimo*) passar a fer l'ensenyament en rus des de cinquè, indicant només que cal fer-ho

147 «Решением директивных органов Республики преподавание физико-математических дисциплин в чувашских школах в 1960–61 учебном году во многих школах переводится на русский язык начиная с 5 класса» (АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1255, full 38). 1255

148 «Выполнение принятого решения о переходе обучения учащихся 5–7 классов на русском языке» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 168, full 164).

149 «На пленарных заседаниях августовских районных совещаний учителей был обсужден вопрос о состоянии и мерах улучшения изучения русского языка в школах» (АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1255, full 67).

150 «В 1960–61 учебном году необходимо перевести преподавание на русский язык, прежде всего, предметов политехнического цикла» (АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 104).

151 «С нового учебного года преподавание математики, физики, химии переводятся на преподавание на русском языке» (АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1261, full 55).

152 АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 144.

«gradualment» (*postepenno*) i sense fer cap referència als pares i mares.¹⁵³

5.2.3.4 El nivell de rus dels mestres

Els alumnes no eren els únics amb un baix nivell de coneixement del rus en les escoles txuvaixes. Gran part dels mestres de primària i una part dels de secundàries també tenien mancances. De tant en tant, el ministeri d'educació o l'IFCP feien dictats de rus als mestres. El 1948 en va fer un a la totalitat dels 5282 ensenyants de les escoles de Txuvàixia, incloses les urbanes. Els resultats van ser un 16 % d'excel·lents i notables, un 34 % d'aprovat, un 22 % d'insuficients i un 28 % de molt insuficients (Pavlov 1969, p. 147). Tanmateix, els problemes no raïen només en l'ortografia, sinó en la poca fluïdesa de molts a l'hora de parlar en rus i en el fort accent que tenien, com reporten nombroses actes d'inspeccions a escoles i fins i tot de reunions de professors. Com deia la resolució de la conferència d'agost de 1960 del districte de Tāvay: «Els mestres de primària, amb rares excepcions, tenen pocs coneixements de rus, el seu nivell d'ortografia és baix i la gran majoria no parlen rus correctament».¹⁵⁴

El problema era clar i el representant del ministeri l'explicitava en la conferència d'agost de 1960 del districte de Sēntěrvāri: «Per a això [passar a fer les classes en rus], cal que també els mateixos professors estudiïn el rus, i, allà on en el curs passat ja l'estudiaven, continuar».¹⁵⁵

De tota manera, el decret de juliol se centrava en els mestres que ensenyaven llengua russa, seguint amb la idea dels articles apareguts a *Sovétskaia Txuvàixia*, segons els quals, en gran part, el problema del coneixement escàs de rus per parts dels infants txuvaixos era la «metodologia» d'ensenyament. El decret enviava a tots els mestres de primària i tots els professors de rus a cursos de reciclatge durant aquell mateix estiu i durant els següents dos anys. No feia referència als mestres de qualsevol altra assignatura de secundària, que ara haurien de passar a fer les classes en rus. Lògicament, algunes resolucions d'algunes conferències d'agost de 1960, com la del districte de Šēn Tukay/Oktyabrski,¹⁵⁶ demanaven que tots els mestres de secundària anessin a classes de rus, però van ser una minoria.

5.2.3.5 La implementació del canvi

Tenint en compte que la decisió del canvi de llengua va ser adoptada només unes setmanes abans de

153 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 72.

154 «Учителя начальных классов, за редким исключением, слабо знают русский язык, их грамотность низка, правильной русской речью они в подавляющем большинстве не владеют» (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 186). Veure també l'acta de la conferència d'agost de 1960 del districte de Šēn Tukay/Oktyabrski (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 132).

155 «Необходимо для этого и самим учителям изучать русский язык, а там, где в прошлом учебном году начато изучение, продолжать» (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 121).

156 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 132.

l'inici del curs escolar, sembla que per a qualsevol observador extern l'objectiu de passar les assignatures de ciències a partir de sisè aquell mateix any resultava inassolible en la majoria de les escoles. Primerament, si la majoria dels alumnes txuvaixos de poble s'estavellaven davant les classes en rus del vuitè curs, encara més ho farien a sisè. En segon lloc, molts professors no parlaven fluidament el rus. I finalment, els col·legis no tenien llibres de text en rus. Ni havien tingut temps de demanar-los, ni era senzill de fer venir immediatament de Moscou llibres per als prop de 30.000 alumnes de sisè i setè de les escoles txuvaixes.¹⁵⁷ A més a més, la transició lingüística es feia al mateix temps que s'estava introduint tota la resta de la reforma educativa, amb els múltiples maldecaps que comportava. El representant del ministeri d'educació en la conferència d'agost de 1960 del districte de Sëntërvärrri va ser molt clar quant a les prioritats per al canvi de llengua: «la qüestió més important és la de l'ensenyament obligatori de vuit anys».¹⁵⁸ I igualment, el representant del ministeri a la conferència d'agost de Šërpü va presentar el canvi com a «tercera tasca important».¹⁵⁹

Els cursos per a professors de primària van ser la primera acció que es va realitzar. Segons els reports, més de 3000 professors, prop del 80 %, van assistir, l'estiu de 1960 i al llarg d'un mes, a un curs de reciclatge de 200 hores, la meitat de les quals eren de llengua russa.¹⁶⁰ Aquests cursos, amb el mateix abast de professors i continguts semblants, es van repetir durant deu dies a les vacances de cap d'any de 1961 i un mes durant l'estiu següent.¹⁶¹ Lògicament, es tractava de capacitar els mestres de primària perquè els alumnes arribessin a la secundària amb un nivell significativament més alt de rus que amb el que arribaven abans. En canvi, per als professors i professores de secundària s'organitzaren seminaris i «tallers» (*krujki*), tot i que el fet que s'assenyali que van funcionar «especialment bé» (*osobenno horoixó*) en tres districtes fa pensar en un grau d'assistència i zel considerablement inferior.¹⁶² Això sorprèn quan el ministre d'educació Dmitri Iegórov (que havia reemplaçat Kapitónov)¹⁶³ reconeixia l'octubre de 1962 que «l'inconvenient principal és que molts professors de primària i de cinquè, sisè i setè curs no saben prou rus».¹⁶⁴ El 1966 encara es

157 La xifra d'alumnes extreta de: AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1973, full 3.

158 «Самым главным вопросом является вопрос о восьмилетнем всеобуче» (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 121).

159 «Третьей важной задачей является переход на изучение всех предметов с 5 класса на русском языке» (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 144).

160 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1255, full 66 (informe de l'IFCP de la primavera o estiu de 1961); AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 2 (informe del ministre d'educació d'octubre de 1962).

161 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, fulls 1–2.

162 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 2.

163 Kapitónov va dimitir arran de l'incendi de l'escola de Hurakassi, el 5 de novembre de 1961, en què moriren 106 alumnes i 4 mestres.

164 «Основным недостатком является то, что многие учителя начальных и V-VII классов сами недостаточно владеют русским языком» (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 4). Altres informes, com un del cap de la inspecció del districte de Yelçëk de novembre de 1962 informen també que «un greu inconvenient en la transició a l'ensenyament de les assignatures en rus és que una part important dels professors no parla bé el rus» («серьезным недостатком в

reportava que «alguns professors (sobretot de primària) no dominen el rus»¹⁶⁵ i que 29 d'ells del districte de Kuslavkka havien estat enviats a cursos semipresencials de dos anys (Aleksandrov 1966). El desembre d'aquell any, després d'anys de cursos de reciclatge, el mateix buró reconeixia que «alguns mestres, sobretot de primària, dominen malament el rus».¹⁶⁶

Per altra banda, per al curs 1960/61 es canvià el programa d'ensenyament del rus per a les escoles txuvaixes. Es deixà de posar l'accent sobre els aspectes de la teoria gramatical per posar-lo sobre la millora l'expressió oral i escrita.¹⁶⁷ Els informes de les inspeccions a les escoles donen fe d'aquest canvi d'actitud, per exemple en un de desembre de 1960 a l'internat de Yetërne es diu: «Els professors de llengua russa no presten prou atenció al desenvolupament de la pràctica oral i de l'ortografia dels alumnes».¹⁶⁸ Es reclamava que els professors de rus es coordinessin amb els d'altres assignatures per introduir almenys part del vocabulari necessari.¹⁶⁹ L'aproximació, però, que se seguia estava fortament centrada en el lèxic.¹⁷⁰ Anys després, esdevingut catedràtic d'universitat, un antic professor de rus i director d'una escola rural del districte de Xupaixkar en els anys seixanta escrivia:

Com era d'esperar, el rus va resultar ser un escull per a molts alumnes. Els llibres de text de matemàtiques i física, biologia i química, història i geografia de llavors, creats per a les escoles russes i escrits pensant en elles, contenien tantes paraules, termes i frases difícils per als nostres alumnes que no eren capaços de dominar-los i, per això, fins i tot van perdre les ganes d'estudiar. (...)

La qüestió es va agreujar encara més pel fet que els mateixos professors no estaven preparats per a la transició de les escoles rurals de la república a l'ensenyament en rus, cosa que és molt comprensible. A l'Institut Pedagògic no es donaven classes de metodologia de l'ensenyament d'assignatures en una llengua que no era la materna, de manera que la reforma escolar dels anys seixanta els va agafar per sorpresa.¹⁷¹ (Anisimov

переходе к преподаванию учебных дисциплин на русском языке является то, что значительная часть учителей-предметников плохо владеют русским языком») (АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 11).

165 «Некоторые преподаватели-предметники (особенно учителя начальных классов) сами плохо владеют русским языком.»

166 «Отдельные учителя, особенно начальных классов, слабо владеют русским языком» (АНСРТ, f. P-1, inv. 30, exp. 36, full 7).

167 АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1255, full 67; АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 2.

168 «Учители русского языка недостаточно обращают внимание на развитие речевой и орфографической практики учащихся» (АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1247, full 3).

169 АНРТ, f. 221, inv. 29, exp. 1373, full 25.

170 Fins i tot, en una reunió el maig de 1959, el representant del ministeri d'educació, que presidia l'acte, va minimitzar les diferències gramaticals entre txuvaix i rus per treure importància al fet que es donessin més hores al segon en detriment del primer: «La gramàtica és comuna al rus i al txuvaix. El més important és la gramàtica, les regles de sintaxi, i són les mateixes» («Грамматика общая, как для русского, так и для чувашского языка. Основное, это грамматика, правила синтаксиса, а они едины») (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 168, full 32).

171 «Как и ожидалось, русский язык для многих школьников оказался камнем преткновения. Действующее учебники по математике и физике, биологии и химии, истории и географии, созданные применительно к русским школам и написанные с учетом специфики именно таких школ, содержали столько трудных для наших учащихся слов, терминов, оборотов, что они не в состоянии были осилить их и потому даже теряли вкус к учебе. (...)

Дело усугублялось, собственно, и тем обстоятельством, что сами учителя-предметники не готовы были к переводу сельских школ республики на русский язык обучения, что вполне объяснимо. В стенах педагогического института фактически не велось занятий по методике преподавания учебных дисциплин на

2013, p. 20)

Però no només s'intentà millorar l'ensenyament del rus, sinó que encara se n'augmentaren les hores. Segons el pla d'estudis de 1951, en el conjunt dels anys d'ensenyament obligatori, les classes de llengua i literatura txuvaixes sumaven el 22 % del programa contra el 27 % per a la llengua i literatura russes.¹⁷² En el pla d'estudis de 1961, les proporcions respectives eren de 17 i 26 %, ¹⁷³ mentre que dos anys més tard van passar a ser del 16 i 28 %.¹⁷⁴ Amb l'aparició d'un pla d'estudis per a escoles txuvaixes amb ensenyament en rus des de primer (vegeu l'apartat següent), no només canviava la llengua d'ensenyament, sinó que les proporcions passaven a ser del 9 i el 31 %.¹⁷⁵

Els llibres de text mostren la improvisació que va afectar la transició al rus. Segons un informe del primer trimestre de 1961, s'havia aturat l'edició de llibres de matemàtiques i física per a cinquè, sisè i setè, tot i que «s'ha[via] fet un treball considerable» per a quatre llibres que quedaren sense publicar.¹⁷⁶ Tot i això, el 1961 encara es van editar sis llibres en txuvaix per a aquestes assignatures (Barsukov i Laričev 1961; Nikitin 1961; Nikitin i Maslova 1961; Peryškin et al. 1961; Ponomarev i Syrnev 1961; Ševčenko 1961). Per a la resta d'assignatures, encara s'editaren en txuvaix dinou llibres de text més en els anys 1961, 1962 i 1963: vuit de geografia (Blonskaâ i Rauš 1961; Sčastnev i Terehov 1961; 1962; 1963; Stroev 1961; Zaslavskij i Gerasimova 1961; 1962; 1963), set d'història (Korovkin 1961; 1962; 1963; Kosminskij 1961; 1962; Nečkina i Fadeev 1961; Agibalova i Donskoj 1963) i quatre de ciències naturals (Vsesvâtskij 1961; 1962; 1963; Šalaev i Rykov 1962). No es tractava de simples reimpressions. Per exemple, tots els llibres editats a partir de 1962 utilitzen l'ortografia reformada de 1961. Dues edicions de 1963 (Korovkin 1963; Vsesvâtskij 1963) tenen canvis considerables respecte a l'edició de l'any anterior, mentre que les altres dues (Sčastnev i Terehov 1963; Zaslavskij i Gerasimova 1963) també en tenen, però en una quantitat menor. Les edicions tenen també un tiratge cada any inferior: per exemple, el llibre de botànica de Vsesviatski es publicà en 20.000 exemplars el 1961, en 6.000 el 1962 i 2.000 el 1963. Tot plegat mostra no només manca de previsió en el canvi de llengua d'instrucció, sinó també un esforç econòmic i de mitjans¹⁷⁷ per produir llibres de text de qualitat en txuvaix fins a l'últim moment. En canvi, però, la manca de llibres de text en rus es va allargar com a mínim tres anys. Alhora, algunes escoles alertaven de la necessitat d'aprovisionar les biblioteques dels centres amb llibres en rus. El buró reconeixia aquestes

иноязычной основе, так что школьная реформа шестидесятых годов застала их врасплох.»

172 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 669a, full 42.

173 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 114.

174 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 84.

175 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 85.

176 «Проведена значительная работа» (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 168, full 130).

177 També de paper, que mancava: el director de l'editorial del govern txuvaix informava el ministre d'educació, en el primer trimestre de 1961, que no els havien arribat 29 tones de paper el trimestre anterior i que encara els faltaven de rebre 44 en el present (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 168, full 131).

mancances en el seu de decret de juliol de 1963.¹⁷⁸

Val a dir que l'edició de llibre de text de matemàtiques i física el 1961, no va resultar del tot inútil, vist el nombre d'escoles que no van fer immediatament el canvi de llengua. El pas al rus durant el curs 1960/61 va ser molt desigual segons els districtes, segons un informe de l'IFCP sense data, però presumiblement escrit al final de curs. S'hi afirma que en diversos districtes (com Vărnar, Vărnar i Patăryel) una majoria d'escoles han fet la transició al rus, però normalment no s'hi especifiquen ni els cursos, ni les assignatures. En canvi, als districtes de Tăvay i Hěrlě Çutay no es va fer enlloc cap transició al rus i a Malti Tărak/Krasnoarmeyski pràcticament tampoc.¹⁷⁹ Un informe de Kuslavkka afirma que «ni una escola» del districte no va emprendre cap canvi a l'inici del curs.¹⁸⁰ Quant a Malti Tărak, l'informe de l'IFCP concorda amb el presentat pel cap de la inspecció del districte¹⁸¹, però no és el cas del report enviat pel seu homòleg del districte de Patăryel. En aquest no es dona cap xifra concreta d'alumnes, grups o escoles, tanmateix, després d'afirmar que el decret de juliol de 1960 «ha estat rebut amb una gran aprovació en el districte»,¹⁸² s'afegeix que:

Tant els professors com els pares han arribat a la mateixa conclusió: aquesta transició s'ha de fer amb valentia. Però per a una transició completa es necessiten dues condicions bàsiques: en primer lloc, tots els alumnes han de tenir tots els llibres de text en rus i, en segon lloc, els mateixos professors han de dominar el rus a la perfecció.¹⁸³

Aquestes condicions fan pensar que pràcticament no es van fer classes en rus, tot i que s'expressava ostensiblement i convenientment el desig de complir el decret. Segons l'informe de l'IFCP, però, molts alumnes del districte de Patăryel van tenir classes de fins i tot nou assignatures de cinquè, sisè i setè curs, incloent-hi aritmètica, àlgebra, geometria, física, química i biologia, amb el fet encara més sorprenent que els grups de cinquè curs van suposadament ser els més nombrosos a fer les classes en rus,¹⁸⁴ malgrat les recomanacions del decret quant a assignatures i cursos per iniciar la transició, i les evidents dificultats de fer el pas al rus ja en el cinquè, sense cap preparació. Aquest cas il·lustra com convé mantenir-se alerta davant de les quantificacions oficials sobre l'execució del decret.

Un informe del ministre Iegórov d'octubre de 1962, afirma que, en el curs 1961/62, 360 de les 434

178 AHCRТ, f. P-1, inv. 28, exp. 450, full 34.

179 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1255, fulls 68–70.

180 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 264a, p. 45.

181 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1373, full 6.

182 «Встречено в районе с большим одобрением».

183 «Как учителя, так и родители пришли к одному выводу: следует смело осуществить этот переход. Но к полному переходу нужны два основных условия: во-первых, все учащиеся должны иметь все учебники на русском языке, во-вторых, учителя сам должны в совершенности владеть русским языком» (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1373, full 24).

184 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1255, full 68.

escoles txuvaixes, amb un total de 28.000 alumnes de 5è, 6è i 7è, van fer les classes de matemàtiques, física i química en rus; mentre que en el curs següent més de 38.000 alumnes de 410 escoles van fer les classes de totes les assignatures en rus.¹⁸⁵ Les xifres d'escoles són probablement de màxims, perquè no en totes les escoles tots els grups van fer el pas. Quant a les xifres d'alumnes afectats, representarien prop del 60 % en el curs 1961/62 i del 75 % el 1962/63,¹⁸⁶ l'any en què, segons el decret de juliol de 1960, s'hauria d'haver acabat la substitució de la llengua d'ensenyament. Aquestes xifres posen molt en dubte unes altres del mateix ministeri d'abril de 1961, segons les quals ja en el curs 1960/61 uns 25.000 alumnes de les escoles txuvaixes ja estarien fent les classes en rus (un 40 % dels de 5è, un 60 % dels de 6è i un 70 % dels de 7è d'aquests centres).¹⁸⁷

Les escoles que no feien el pas al rus eren reportades per la inspecció, com cinc que es llisten en el districte de Šěrpü, el gener de 1963,¹⁸⁸ o alguns professors d'una escola del districte de Šěmërle, inclòs un de matemàtiques, l'abril del mateix any.¹⁸⁹ Aquests assenyalaments indicaven aquests fets com a anomalies, sense cap referència a la voluntat dels pares i mares concernits o a raons pedagògiques específiques, d'acord amb el decret de 1960. Les altes instàncies, però, semblaven tenir pressa per enllestir: un esborrany de document del consell de ministres de març de 1963 contenia la declaració que «totes les escoles han canviat al rus com a llengua d'ensenyança des del 5è curs».¹⁹⁰ Segons un estudi acadèmic de l'època, però, el procés no es va completar fins al curs 1964/65 (Egorov 1967, p. 103), dos anys més tard que la data més tardana prevista inicialment. Tanmateix, el buró afirmava, el desembre de 1966, que «encara no està resolta del tot la tasca de la transició de les escoles txuvaixes al rus a partir del cinquè curs».¹⁹¹

Aquest retard, òbviament, no va agradar a les autoritats. El 16 de juliol de 1963, en acabar el termini de tres anys fixat pel decret de 1960, el buró va promulgar un nou decret per donar una nova empenta al pas al rus.¹⁹² S'hi declarava:

185 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 3. Les dades són molt semblants a les donades a Lastočkin (2016, p. 147), en canvi no concorden amb les de V. Iegórov, que dona 380 escoles en el curs 1962/63 (Egorov 1967, p. 103).

186 El decret de juliol de 1963 del buró assegura que un 85 % dels alumnes de 5è, 6è i 7è de les escoles txuvaixes van tenir el rus com a llengua d'instrucció (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 450, full 34), cosa que no correspon amb els 38.000 alumnes dona el ministre en el seu informe. Els percentatges que donem són estimacions nostres sobre la base dels alumnes que estudiaven a les escoles txuvaixes en el curs 1958/59. En aquell curs, 51.000 nens i nenes feien 1r, 2n i 3r (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1973, full 3), per la qual cosa, és de suposar que quatre anys després un nombre semblant cursarien 5è, 6è i 7è.

187 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 265, fulls 72, 74.

188 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 241.

189 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 189. La referència al professor de matemàtiques està subratllada en vermell en el document.

190 «Все школы с 5 класса перешли к обучению на русском языке» (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 210).

191 «Еще полностью не решена задача перехода чувашских школ на русский язык обучения с 5 класса» (AHCRT, f. P-1, inv. 30, exp. 36, full 7).

192 «О ходе выполнения постановление бюро обкома КПСС и Совета Министров Чувашской АССР 26 июля 1960 года "О переходе к обучению учащихся в V-VII классах на русском языке и мерах по улучшению изучения русского языка и литературы в чувашских школах"» (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 450, fulls 33–37).

El Ministeri d'Educació de la República (el camarada D. Iegórov) i les autoritats educatives públiques no han entès prou bé que la transició a l'ensenyament en rus a les escoles txuvaixes és un dels problemes més importants de l'educació pública a la república i és de gran importància econòmica i política.¹⁹³

La suposada voluntat dels pares i mares no era mencionada enlloc en el decret. El canvi de llengua d'ensenyament es feia per raons econòmiques i polítiques i, a més, tenia una altíssima prioritats – prioritats que aparentment no tenia la «politecnització», que també patia greus problemes d'implementació, però no va merèixer cap decret anàleg. L'objectiu es fixava ara en «assolir la fluïdesa en rus dels alumnes fins al punt que esdevingui la seva segona llengua materna»¹⁹⁴ (entre els decrets de 1960 i 1963 havia entrat en el vocabulari polític l'expressió «segona llengua materna»). Molts anys després, l'exministre Iegórov, que aquest decret interpel·lava, escrivia:

Alguns dirigents de la república van intentar que la transició a l'ensenyament de totes les assignatures en rus s'acabés com més aviat millor. No es va tenir en compte cap de les propostes del ministeri d'educació de la República ni dels professors al respecte.¹⁹⁵ (Egorov 1998, p. 56)

Per altra banda, malgrat que els alumnes tenien una comprensió limitada del que se'ls explicava a les classes i dels llibres de text, quan els van tenir en rus, regularment la propaganda oficial afirmava que «aquesta transició té un efecte positiu en la qualitat de l'ensenyament dels fonaments de la ciència»¹⁹⁶ (Egorov 1967, p. 104). L'exministre Iegórov va negar aquestes afirmacions, anys després:

Si, fins a cert punt, la transició a l'ensenyament en rus va contribuir en certa manera a augmentar el rendiment acadèmic dels alumnes en l'assignatura de rus, no va ajudar de cap manera a millorar el seu domini dels fonaments de les ciències, ni va tenir un efecte positiu en el nivell de coneixements, aptituds i actituds dels escolars en totes les altres assignatures.¹⁹⁷ (Egorov 1998, p. 55–56)

Les dades del ministeri d'educació sobre aprovats mostren un increment del nombre d'aprovats (*uspevaemost*),¹⁹⁸ cosa que corroboren les inspeccions a diferents escoles i informes dels directors,

193 «Министерство просвещения республики /т. Егоров Д.Е./ и органы народного образования не осознали до конца, что переход к обучению на русском языке в чувашских школах является одной из важнейших проблем народного образования в республике и имеет огромное народно-хозяйственное и политическое значение» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 28, exp. 450, full 35).

194 «Добиться свободного владения учащимся русским языком в такой степени, чтобы он стал их вторым родным языком» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 28, exp. 450, full 35).

195 «Некоторые руководители республики своим вмешательством пытались обеспечить завершение перехода к преподаванию на русском языке всех предметов в кратчайшие сроки. Никакие предложения Министерства просвещения республики и учительства на этот счет в расчет не принимались.»

196 «Этот переход положительно влияет на качество преподавания основ наук.»

197 «Если в какой-то степени переход к обучению на русском языке несколько способствовал повышению успеваемости учащихся по русскому языку, но никак не помог улучшению качества овладения учащимися основами наук, не повлиял положительно на уровень знаний, умений и навыков школьников по всем другим предметам.»

198 АНРТ, ф. 221, inv. 31, exp. 348, full 3.

amb excepcions en alguns districtes en el primer curs del canvi de llengua.¹⁹⁹ Tanmateix, és lícit preguntar-se fins a quin punt els mestres (i també els inspectors) van aplicar els mateixos criteris a l'hora de posar les notes als alumnes quan feien les classes en rus que quan les impartien en txuvaix, particularment quan el 1965 s'assolí un percentatge d'aprovat del 99,9 % per a les escoles urbanes i del 99,7 % per a les rurals (Egorov 1967, p. 108).

Cal també assenyalar una sèrie de canvis empresos en diferents escoles i districtes per assegurar un domini millor de la llengua per part de mestres i alumnes. Per exemple, en la resolució de la conferència d'agost de 1960 del districte de Şămărăşă es deia: «Les reunions de claustre i les de programació, així com altres activitats entre professors, s'han de realitzar en rus per tal de millorar-ne la capacitat d'expressió oral».²⁰⁰ Les regles, però, no se circumscrivien als mestres. El subdirector d'una escola local, en un article en el periòdic del districte de Kuslavkka, recomanava a altres centres fer el que havien fet en el seu: en primer lloc, prohibir als alumnes de parlar en txuvaix als professors o al personal de l'escola (Sulejmanov 1966). L'exministre Iegórov, molts anys després, denunciava:

Es prohibia que els nens llegissin en txuvaix i en alguns llocs que el parlessin. A les escoles van desaparèixer els periòdics murals i els racons dels Pioners en txuvaix. A les escoles de les ciutats, els instituts de formació professional i les universitats no es podia escoltar la parla viva dels alumnes en txuvaix.²⁰¹ (Egorov 1998, p. 56)

És difícil de dir fins a quin punt aquestes pràctiques van ser esteses i quan van durar. El fet és que la nostra observació, entre els anys 2012 i 2016, d'una cinquantena d'escoles rurals txuvaixes, en tots els districtes, va mostrar un ús escrit nul del txuvaix en una majoria d'escoles i reduïdíssim a la resta. Alhora, entrevistes fetes l'any 2014 mostraven que, a inicis dels anys vuitanta, mestres i logopedes d'escoles urbanes aconsellaven als pares de parlar als fills en rus, així com, a finals del anys noranta, estudiants d'universitat arribats del poble tenien por de parlar en txuvaix en l'espai públic urbà (Alòs i Font 2015a). Per tant, les afirmacions de Iegórov tenen certes concordances amb fets observats o relatats dècades després, però cal investigar més per veure si les situacions descrites per l'exministre van esdevenir més generals a l'època de Bréjnev.

199 Per exemple, el districte de Värmar presenta una baixa en el percentatge d'aprovat en el curs 1960/61 en relació a l'anterior, però una represa l'any següent que supera les dades del 1959/60 (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 151). Per a una escola amb pitjors resultats en els cursos 1961/62 i 1962/63 en comparació a 1960/61, vg. AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 92.

200 «Педсоветы, производственные совещания и другие мероприятия среди учителей проводить на русском языке, с тем, чтобы совершенствовать навыки учителей в устной речи» (AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1260, full 72).

201 «Запрещалось детям читать по-чувашки, а кое-где и говорить. В школах исчезли стенные газеты и пионерские уголки на чувашском языке. В городских школах, техникумах и вузах не было слышно живой чувашской речи учащихся.»

5.2.3.6 El canvi de llengua en la primària

El decret de 1960 fixava l'ús del rus com a llengua d'ensenyament a partir del cinquè curs, tanmateix calia «preparar» els alumnes durant la primària perquè el salt no fos abrupte. Així, segons un informe, en una escola primària txuvaixa del districte de Kuslavkka, l'abril de 1963, el rus s'introduïa a les classes d'aritmètica de primer i les taules de multiplicar s'aprenien en aquesta llengua, cosa que la inspecció considerava una bona pràctica.²⁰²

Això no semblava suficient a tothom. El director de l'escola de Tërlemes (poble d'uns 1000 habitants prop d'una petita estació ferroviària), en una carta de febrer de 1962, explicava que «d'any en any, els pares desitgen enviar els seus fills als grups de rus des de primer (a l'escola, paral·lelament als grups en txuvaix, hi ha grups de primer a setè en rus)».²⁰³ Com s'ha dit més amunt, en circumstàncies en què l'ascensió social es podia fer només amb el rus i en què se'l victorejava sistemàticament, l'aparició de la possibilitat de fer classes en aquesta llengua només podia incrementar àmpliament la demanda preexistent.

En aquest context, el ministeri d'ensenyament va enviar a les escoles a principis de 1962 una proposta de programa d'«escola txuvaixa» amb ensenyament en rus des del primer curs. No sabem d'on sortí la iniciativa, ni els seus objectius, tret d'un lacònic «per continuar millorant els coneixements i habilitats dels joves alumnes en la llengua russa»²⁰⁴ Per una banda, la iniciativa es podria considerar com un pas més cap a la completa russificació de l'ensenyament a Txuvàixia. Per altra, com un intent d'oferir l'opció d'estudiar txuvaix, si més no com a assignatura, en un moment en què molts caps de districte i també algunes altres poblacions rurals, com Tërlemes, estaven passant-se al programa d'estudis «rus», sense ni una sola hora de txuvaix. El projecte inicial mateix no es coneix, però per les respostes de les escoles, enviades els mesos de febrer de març, es pot veure que contenia també classes de txuvaix com a assignatura, excepte en el primer curs.

A totes les escoles de què es conserva correspondència al respecte la iniciativa els va semblar bona, com no es podia esperar altrament. Algunes, però, proposaven d'anar més enllà. El director de l'escola de Nārvaş Şāhalēnçi, en el districte de Patāryel, va demanar: «a setè i vuitè, s'hauria d'incrementar el nombre d'hores dedicades al rus reduint les hores en la llengua materna».²⁰⁵ El cap d'estudis de l'escola del cap de districte de Malti Tārak/Krasnoarmeyski va proposar dues hores per

202 АНРТ, ф. 221, inv. 31, exp. 348, full 62.

203 «Из года в год наблюдается стремление родителей посылать своих детей в русский класс с 1-го же класса /в школе параллельно с чувашским классам имеются с 1 по 7 классы русским языком обучения/» (АНРТ, ф. 221, inv. 31, exp. 428, full 124).

204 «В целях дальнейшего улучшения знаний и навыков учащихся молодежи по русскому языку» (АНРТ, ф. 221, inv. 31, exp. 420, full 35).

205 «В VII и VIII классах следует увеличить количество часов, отведенных на изучение русского языка за счёт уменьшения часов по родному языку» (АНРТ, ф. 221, inv. 31, exp. 428, full 123).

setmana de txuvaix («no més!» – «*ne bolxe!*» – , afegia entre parèntesis i amb un símbol d'admiració) de primer a quart curs «perquè els nens aprenguin a llegir i escriure en txuvaix» i després, no fer més classes de txuvaix «per evitar una sobrecàrrega».²⁰⁶ També les escoles de Värman Šėkter, en el districte de Xupaixkar, i de Patrekkel, en el de Yelçėk, demanaven l'ensenyament del txuvaix en el primer curs.²⁰⁷ L'escola d'Enėşpuş, en el districte de Värmar, va enviar una acta de la reunió amb opinions diverses de mestres. Si alguns recomanaven un augment de les hores de rus a la secundària, tres demanaven l'increment de les hores de txuvaix a la primària, sobretot en el primer curs, i fins i tot un, no ensenyar rus durant la primera meitat del primer curs.²⁰⁸ Especialment interessant resulta la resposta del director de l'escola núm. 6 de Xupaixkar, que, aparentment, entenent que la proposta era una invitació a començar les classes en rus des de primer, gairebé es disculpà per no poder fer-ho:

Hem arribat a la conclusió que a l'escola no és possible de passar l'ensenyament al rus des del primer curs (...).

Cada any, entre 25 i 30 nens no parlen rus (els qui el parlen estudien a les classes russes).²⁰⁹

Alhora demanava que en el primer curs es fessin tres hores de txuvaix («a costa d'una hora de “treball” [nova assignatura de la reforma], educació física i rus»).

Com es pot veure, les opinions estaven dividides sobre la quantitat d'hores de txuvaix durant la primària, amb nombroses opinions a favor d'estudiar-lo a primer curs, però la idea general era que se'n podien fer molt poques hores o cap a la secundària. En el programa final, que s'endegà l'1 de setembre de 1962, es mantingué no estudiar txuvaix a primer i donar 12 hores a la setmana al rus en aquest curs (d'un total de 24).

No sembla haver-hi cap seguiment específic sobre el nombre d'escoles que adoptaren aquest pla d'estudis. El decret de juliol de 1963 no s'hi refereix, com tampoc no ho fa la literatura secundària. Aparentment, no s'insistí perquè les escoles rurals l'adoptessin. De tota manera, havent-se posat el coneixement del rus com a prioritat educativa, està clar que nombroses escoles el van seguir, com també mostren diferents reports. Per exemple, en el districte de Šėrpü com a mínim tres escoles rurals ensenyaven en rus des de primer el gener de 1963²¹² i en el districte de Šėmėrle, vuit escoles

206 «Чтобы дети научились читать и писать на чувашском языке»; «во избежание перегрузки» (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 120).

207 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, fulls 122, 129.

208 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 121.

209 «Мы пришли к выводу, что в школе нет возможности перевода с первого же класса на русский язык обучения (...).

Ежегодно 25–30 человек не владеют русским языком /владеющие русским языком обучаются в русских классах/» (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 125).

210 «За счет труда, физкультуры и русского языка по часу» (AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 125).

211 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 85.

212 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 241.

van començar a ensenyar en rus des del primer curs durant aquell any escolar 1962/63 (sense que s'especifiqui si ho feien segons el programa «rus» o «txuvaix en rus»²¹³). El cas de l'escola del poble de Hutar (d'uns 900 habitants), en aquest districte, mostra bé l'ambient del moment. Les classes van començar el 15 d'agost de 1962, quinze dies abans que de costum, per preparar els nens i nenes amb el rus. La professora va demanar ajuda als pares i mares perquè a casa els alumnes aprenguessin les paraules noves. Va escriure les paraules, les va repartir i llegir en una reunió de pares i mares, on aquests van fer pràctiques de llegir-les. Els infants no en tenien ni idea de rus, i aparentment els progenitors tampoc no gaire. Tot això ho explicava una inspectora en un informe sobre el districte, en el qual, unes pàgines més enllà, conclouia en majúscules: «CAL ATREVIR-SE A COMENÇAR A ENSENYAR EN RUS DES DE PRIMER». I, com a *post scriptum*, afegia: «Els professors i els pares han demanat que, com a experiment, es permeti a l'escola de Hutar de no ensenyar el txuvaix [com a assignatura] fins al cinquè curs»²¹⁴. Aquest col·legi, per cert, va ser citat com exemplar per la seva transició al rus (Egorov 1967, p. 104).

A banda de l'ambient de fixació pel rus que denota el cas, també mostra que, per alguna raó, aquesta escola triava, en principi, el nou programa «txuvaix en rus», en comptes del «rus», que no contenia classes de txuvaix, tot i que no el volien estudiar. Això fa pensar que la tria d'un o altre programa no es deixava realment a les escoles, sinó que era fixat pels òrgans del ministeri d'educació, contravenint, per tant, la Tesi 19. Les escoles urbanes havien de justificar no «escollir» el programa «rus» (com denota el cas de l'escola núm. 6). Les dels caps de districte i d'algunes poblacions rurals més grans (com a Patäryel i Tërlemes) també podien adoptar-lo, però no hem trobat signes de pressió des del ministeri per fer-ho. En canvi, a Hutar per alguna raó no es feia aquesta tria, malgrat que no sembla que cap raó emocional es impel·lís a escollir un programa etiquetat com «txuvaix».

També és interessant de notar que «molts delegats» d'un important seminari de mestres, fet el maig de 1963, sobre el pas a l'ensenyament en rus, «van expressar que el quart curs ha de ser de transició per al pas de l'ensenyament de totes les assignatures en rus a partir de cinquè»²¹⁵. Això sembla indicar una pauta, o com a mínim la intenció, de convertir parcialment el rus en llengua d'instrucció a quart. Algunes escoles anaven més enllà. Per exemple, en el districte de Šërpü, una escola (una filial de l'escola de Tarak, una població d'uns 600 habitants – per tant, la filial era una escola primària ben petita) feia les classes en rus des de segon en el curs escolar 1962/63 i una altra

213 АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 348, full 176.

214 «СМЕЛЕЕ ПРИСТУПИТЬ К ОБУЧЕНИЮ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ С 1 КЛАССА»; «Учителя и родители как эксперимент просили разрешить Ходарской СШ до 5 класса не преподавать чувашский язык» (АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 348, fulls 179, 191–192).

215 «Многие делегаты конференции указывали, что IV класс должен быть переходным для перевода преподавания всех предметов на русском языке с V класса» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 505, full 167).

demanava de poder ensenyar en rus a partir de tercer.²¹⁶ Tot plegat sembla indicar l'existència de models híbrids, en què el rus no es començava a utilitzar com a llengua d'instrucció general en el primer o el cinquè curs. Alhora, també suggereix la necessitat de les escoles d'obtenir una autorització per part de la inspecció o el ministeri per canviar de llengua d'instrucció.

L'octubre de 1966 aparegué a *Sovétskaia Txuvàixia* un article de la professora de rus de l'Institut Pedagògic Tatiana Khmara-Borsxévskaja, filòloga originària de fora de Txuvàixia, graduada a Moscou, conferenciant habitual, redactora d'alguns informes per al ministeri d'educació i autora de diferents llibres de text de rus per a les escoles txuvaixes (Miheeva 2011). La pedagoga advertia que calia anar molt amb compte si es passava a ensenyar en rus a les escoles rurals des de primer. Estimava que fins llavors s'havien fet alguns experiments, però encara eren inconclusius. Considerava que era una pràctica molt problemàtica perquè els infants no sabien gens de rus. Per una banda, el problema era que calia canviar l'ensenyament de totes les assignatures perquè l'accent es posava en el rus, no pas en els continguts, que no podien assimilar al mateix nivell que parlants nadius. Per altre costat, assenyalava:

L'estudi del rus no és una fi en si mateixa, sinó que ha de ser un mitjà de familiaritzar-se amb la cultura russa i mundial per enriquir la llengua i la cultura maternes. Alhora, és indiscutible que l'ensenyament en rus des del primer curs tindrà inevitablement un impacte negatiu en el domini de la llengua materna. (Hmara-Borševskaâ, 1966)²¹⁷

L'article va ser discutit pel buró el 6 de desembre. Es va considerar que «l'autora assenyalava correctament la inadmissibilitat de transferir els alumnes de primària a l'ensenyament en rus sense la preparació necessària, tanmateix l'organització d'un debat a la premsa sobre la transició al rus en els cursos inferiors de les escoles txuvaixes és errònia».²¹⁸ El fons de l'article, però, no es discutia. En la part resolutiva del punt de l'ordre del dia, el buró, en primer lloc, ordenava a tots els mitjans d'informació de la república «no permetre atzagaiades en la cobertura de les qüestions de l'ensenyament en rus a les escoles txuvaixes, tenint en compte que aquest procés no es pot forçar artificialment».²¹⁹ Era fàcil d'entendre que la qüestió de la llengua d'ensenyament estava vedada (cosa que ja resultava clara, atesa la manca de notícies i articles al respecte). En segon lloc, el buró encomanava genèricament al ministeri d'educació que evités la «precipitació» (*toroplívost*) d'algunes escoles i mestres.

216 АНРТ, ф. 221, inv. 31, exp. 348, full 239.

217 «Изучение русского языка — не самоцель; оно должно быть средством приобщения к русской и мировой культуре ради всемерного обогащения родного языка и родной культуры. Между тем бесспорно, что обучение на русском языке с 1-го класса неизбежно отрицательно скажется на овладением родным языком.»

218 «Автор правильно указывает на недопустимость перевода учащихся младших классов на русский язык обучения без необходимой подготовки, однако организация дискуссии в печати о переходе на русский язык обучения в младших классах чувашских школ является ошибочной» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 30, exp. 36, full 7).

219 «Не допускать извращения в освещении вопросов обучения на русском языке в чувашских школах, памятуя, что нельзя искусственно форсировать этот процесс» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 30, exp. 36, full 8).

5.2.3.7 Les reaccions

La de Khmara-Borsxévskaja és una de les poques crítiques que han transcendit en un procés de què no se'n podia parlar en els mitjans de comunicació, i fins i tot tampoc se'n feia cap referència en algun treball acadèmic de l'època sobre l'ensenyament a Txuvàixia (Pavlov 1969). Val a dir que també hi ha molt pocs casos en què es mencionin problemes en l'ensenyament de les assignatures polítècniques i del treball en fàbriques i kolkhozos – qüestions que finalment van portar a donar per acabat el gruix de l'experiment de la reforma de 1958 el 1964, abans i tot de la caiguda de Khrusxov.²²⁰

Tanmateix, també es feien crítiques públicament o per escrit, tot i que gairebé sempre estaven circumscrites a casos particulars i evitant tota generalització que pogués indicar que s'anava en contra de polítiques governamentals. Així, en un document en què es recullen «comentaris crítics, propostes i peticions formulades en les conferències regionals del partit al nivell de ciutat i districte l'any 1961» no en falten en relació a l'ensenyament (falta d'escoles i professorat, salaris baixos, poca atenció del ministeri, falta d'autobusos, etc.), però no n'hi ha cap que faci referència a les qüestions de llengua.²²¹

Cal també tenir en compte que el professorat dels col·legis era un dels col·lectius més ideològicament enquadrats, amb una tercera part dels mestres que eren membres del PCUS i la meitat de les escoles secundàries amb una cèl·lula organitzada del partit (Egorov 1967, p. 105).

Tenim, fins ara, massa pocs elements per poder avaluar les raons per les quals el pas al rus es va allargar tant, en comparació a les previsions. Hi ha poc dubte que les causes principals van ser les ja explicades de la dificultat de la tasca, la falta de preparació dels mestres (tant en coneixements de rus com també de pedagogia en una llengua mal coneguda pels alumnes) i la manca de materials (llibres de text i de lectura), però no es pot descartar la desídia, la sobrecàrrega de feina, l'afartament per canvis constants i, potser, casos de protesta passiva contra la mesura. Diferents informes reporten sobre escoles i, sobretot, professors, que no es passaven al rus o ho feien només en part, mantenint el txuvaix com a llengua de comunicació dins i fora l'aula. Els inspectors i inspectores, en general, van considerar aquestes pràctiques bilingües com a normals en els seus informes durant els cursos 1960/61 i 1961/62, però l'acta de la reunió del buró del 6 de desembre de

220 «Alguns èxits assolits per les escoles no podien eclipsar el nivell generalment baix de formació professional dels alumnes. Per poder començar a treballar després de deixar l'escola calien esforços addicionals. Els estudis realitzats en diverses regions del país han demostrat que no més del 5 o 7 % dels graduats treballaven en l'especialitat que havien cursat a l'escola. La majoria dels graduats havia de reciclar-se en la professió pertinent» («Определенные успехи, достигнутые школами, не могли заслонить в целом низкого уровня профессиональной подготовки учащихся. При поступлении на производство после окончания школы требовались дополнительные усилия. Исследования, проведенные в ряде регионов страны, показали, что на работу по полученной в школе специальности поступали не более 5 — 7 % выпускников. Основная масса выпускников должна была заново обучаться соответствующей профессии») (Efimov 2004, p. 334).

221 «Свод критических замечаний, предложений и просьб, высказанных на городских и районных партийных конференциях в 1961 году» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 366, fulls 229–232).

1966 mostra una persistència d'aquests usos lingüístics en un nombre indeterminat d'escoles, alhora que una actitud ben diferent envers ells en aquell moment per part de la direcció regional del partit.²²²

Hi ha, de fet, pocs documents en què es recullin queixes frontals contra la pèrdua gradual d'hores per al txuvaix en els plans d'estudis i contra el decret de 1960, en particular.²²³ Un dels pocs és el d'una reunió, el maig de 1959, sobre els llibres de text en txuvaix, en què el poeta Nikifor Vasianka demanava més hores per al txuvaix, tot i que reconeixia que hi havia pares i mares txuvaixos que no volien que la fillada estudiés en la seva llengua.²²⁴ La resposta que va rebre del representant del ministeri era que donar més hores al txuvaix només es podia fer en detriment del rus, cosa que el ministeri no estava disposat a fer ni tenia sentit (*netselesoobrazno*).²²⁵

Una altra ocasió, va ser el de la professora Sirótkina, de l'Institut Pedagògic. En una reunió, l'estiu de 1961, guardant-se molt de posar en dubte el decret de juliol de 1960, es va queixar que «hi ha casos» en què el pas al rus no era voluntari i que es feia a cuitacorrents, sense llibres en rus ni una preparació adequada dels mestres.²²⁶ El ministeri va enviar a l'IFCP un requeriment d'informació al respecte.²²⁷

La queixa més directa va ser de l'escriptor Semyon Elker (1894–1966). Elker va ingressar al partit el 1925. No fou reprimit durant el Gran Terror. Al contrari, el 1940 va rebre el títol de «poeta nacional de Txuvàixia» i al llarg de la seva vida rebé nombroses altres distincions oficials (Kirillova i Rodionov 2011). El gener de 1958, va ser escollit membre del comitè regional del partit en el XXVII congrés regional,²²⁸ però no va tornar a ser candidat en el congrés extraordinari següent, celebrat el desembre (en certa manera, va ser substituït per un altre «poeta nacional» txuvaix, Petăr Husankay, al qual ja ens havíem referit abans).²²⁹

El juny de 1960, Elker (1994, p. 412–422) va enviar una carta a Isliukov (en rus, tot i que Isliukov sabia perfectament txuvaix i, fins i tot, havia estudiat per mestre d'escola). Es tracta d'una llarga llista de casos que mostren la pèrdua d'estatus del txuvaix. Segons Elker, el txuvaix «gairebé ha estat exclòs» (*potxí vitesnén*) de les institucions i organismes de la república. Donava l'exemple d'escoles secundàries en què només se'l trobava a l'entrada de l'edifici, així com de la seva total o

222 AHCRT, f. P-1, inv. 30, exp. 36, full 7.

223 En la literatura acadèmica, sembla que només Boiko, en un article sobre la qüestió de la identitat nacional en l'actualitat, hagi tractat una mica l'oposició a l'increment del pes del rus en l'ensenyament a Txuvàixia en aquest període resumint breument les iniciatives de Fedótov (el 1956), Elker (el 1961), i Khmara-Borsxévskaja (el 1966) (Bojko 2011).

224 AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 168, full 28.

225 AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 168, full 32.

226 «Есть случаи когда этот перевод пытаются осуществлять в приказном порядке, при отсутствии учебников и учебных пособий на русском языке, при неподготовленности учителей-предметиков вести на русском языке учебные дисциплины политехнического цикла.»

227 AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 366, full 219.

228 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 519, fulls 214–217.

229 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 1064, fulls 202–205.

gairebé total absència en actes públics, com la celebració del 43è i el 44è de la Revolució d'Octubre, l'1 de maig, els 40 anys de l'autonomia de Txuvaixia, i en els rètols amb els noms dels carrers. Denunciava també una reducció del tiratge dels llibres en txuvaix. Era també molt crític amb el fet, segons deia, que el txuvaix hagués deixat de ser un requisit per començar els estudis de magisteri a l'escola normal de Kanaş i l'escola d'«organització cultural» (*kultprosvet-xkola*)²³⁰ de Şerpü. Es queixava, lògicament, també del seu bandejament com a llengua d'instrucció a partir de cinquè curs i pel fet que, segons ell, se li atorgava només una hora a la setmana a setè i vuitè curs,²³¹ així com per la consideració que rebia per part d'«alguns directors» com a assignatura de segon ordre i que «alguns pedagogs entusiastes» (*retívie*) demanessin retallar encara més les hores de txuvaix. S'escandalitzava especialment pel fet que en els nous interns «als nens txuvaixos que no parlen en absolut rus, se'ls ensenya només en rus des del primer curs»²³², la qual cosa li recordava les escoles que hi havia «a la primera meitat del segle XIX i abans, en el XVIII»²³³ (Elker 1994, p. 414). Igualment s'indignava pel fet que a l'única escola secundària txuvaixa de la capital, li haguessin retirat el nom de «txuvaixa». «La capital de la RASS Txuvaixa sense cap escola txuvaixa»²³⁴ – s'exclamava. Això el portava novament a referir-se al tsarisme: «inevitablement, em recorda l'estat de les pobres escoles txuvaixes d'abans de la revolució»²³⁵ (Elker 1994, p. 414). En la cloenda de la carta, feia una interpel·lació directa a Isliukov:

Camarada Isliukov, sovint ens adverteix que no ens infectem amb l'esperit del nacionalisme. Això és bo, cal alertar la gent. De la mateixa manera, cal advertir-la contra la possibilitat que s'estengui el xovinisme russificador...²³⁶ (Elker 1994, p. 421)

I acabava amb les següents paraules:

A la seva RASS Txuvaixa, la LLENGUA TXUVAIXA HA DE TENIR UN LLOC D'HONOR ADEQUAT. Així ho requereix un dels principis fonamentals de la política leninista de les nacionalitats.²³⁷ (Elker 1994, p. 421–422)

En una còpia de la carta, conservada a l'arxiu de Petăr Husankay,²³⁸ hi ha també un *post scriptum*:

230 En aquesta escola es formaven, bàsicament, els treballadors de les cases de cultura, particularment les rurals.

231 Sembla lleugerament inexacte: segons el pla docent de les escoles txuvaixes per al curs 1960/61, en el setè curs tenien dues hores llengua i literatura txuvaixa i a vuitè, una. En comparació, a sisè en tenien cinc i a cinquè, set (АНРТ, f. 221, inv. 31, exp. 428, full 114).

232 «Чувашские дети, совершенно не владеющие русским языком, начиная прямо с первого класса обучаются только на русском языке.»

233 «В первой половине XIX века и раньше, в XVIII веке.»

234 «Столица Чувашской АССР без чувашской школе...»

235 «Поневоле вспоминается мне дореволюционное положение бедных чувашских школ.»

236 «Тов. Ислюков, Вы часто предостерегаете нас о том, чтобы мы не заразились духом национализма. Это хорошо, предостеречь надо. Таким же образом нужно предостеречь людей и от возможности поползновения великодержавного шовинизма...»

237 «В своей Чувашской АССР ЧУВАШСКИЙ ЯЗЫК ДОЛЖЕН ЗАНИМАТЬ ПОДОБАЮЩЕЕ ЕМУ ПОЧЕТНОЕ МЕСТО. Этого требует соблюдение одного из главных принципов ленинской национальной политики.»

238 Petăr Husankay (1907–1970) va ser arrestat el gener 1938, però va ser alliberat l'agost de l'any següent (Koşkin

Els pensaments expressats en aquesta carta no són només l'opinió d'un cert Elker. Aquestes qüestions han estat de forma reiterada tema de converses candents a les reunions de l'organització de base del partit de la Unió d'Escriptors de Txuvàixia.²³⁹ (Elker 1988, p. 7; 1994, p. 444)

Segons les informacions del buró al respecte, Elker va ser cridat a tenir una conversa i se li van donar els aclariments considerats necessaris. Se li retragué especialment que mostrés la seva carta a diferents persones «per crear un determinat estat d'opinió».²⁴⁰ Tanmateix, Elker persistí amb les seves opinions en converses amb altres intel·lectuals, així com en intervencions en la conferència regional del partit i la de l'organització del partit de la ciutat de Xupaixkar d'aquell any.²⁴¹

El novembre, Elker va tornar a escriure una segona carta a Isliukov.²⁴² L'escriptor es queixava que dos articles li havien estat rebutjats i sentia que se li estava fent el buit per la seva presa de posició. Considerava que aquests mètodes de «correcció» (*ispravlénia* – les cometes són seves) dels possibles errors eren propis dels anys 1937 i 1938. Es reafirmava en el fet que hi havia greus mancances en el sistema educatiu que causaven que joves de llengua txuvaixa acabaven els estudis secundaris en diferents caps de districte sense saber res de la seva literatura i cultura nacional. Finalment, declarava que no era cap nacionalista: «si jo hagués estat un nacionalista, m'hagueren detingut el 1937 o el 1938»²⁴³ (Elker 1994, p. 424).

Això va ser un gra massa per a Isliukov i l'abril de 1962 el buró tractà el tema.²⁴⁴ Es va negar que se li fes el buit i s'acceptaren algunes de les seves crítiques sobre «mancances» (*nedostatki*) en l'ensenyament del txuvaix i durant els actes públics. En canvi, s'afirmava que de cap manera el pas al rus havia estat una decisió del buró i del consell de ministres de Txuvàixia, sinó que es basava «en els desitjos dels pares i [es feia] en la mesura que l'entorn estava preparat a les escoles».²⁴⁵ I s'afegia:

El camarada Elker redueix la qüestió nacional només a la llengua. Al mateix temps, no s'adona del procés històric i inevitable de major consolidació i acostament de les nacions en tots els àmbits de la vida i dels enormes èxits assolits gràcies a una implementació correcta de la política leninista de les nacionalitats en el desenvolupament econòmic i cultural de les repúbliques nacionals.²⁴⁶

2013, p. 261–273). El 1950 rebé el títol de «poeta nacional de Txuvàixia» (Tenger 2011).

239 «Мысли, высказанные в данном письме, не являются мнением только одного Эльгера. Эти вопросы не раз служили предметом жгучих разговоров на собраниях первичной парторганизации Союза писателей Чувашии.»

240 «Для создания определенного общественного мнения.»

241 АНCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 253, full 104. Aquestes intervencions, però, no s'han pogut consultar perquè els expedients corresponents no estan a la disposició dels investigadors (vegeu l'Apèndix 1).

242 АСИРТН, f. V, u. emm. 199, fulls 18–22. La versió publicada a Elker (1994, p. 422–424) conté talls importants, cosa que no succeeix amb la primera carta.

243 «Был бы я националистом, меня бы изъяли еще в 1937–1938 годах.»

244 АНCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 253, full 103–106.

245 «С учетом пожеланий родителей учащихся, и по мере подготовленности условий для этого в школах» (АНCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 253, full 104).

246 «Тов. Элгер национальный вопрос сводит только к языку. При этом он не замечает исторический неизбежного

Per altra banda, el buró mostrava com els tiratges dels llibres i les revistes en txuvaix havien augmentat en comparació amb l'any 1940.

Finalment, el buró resolía acceptar el reconeixement dels errors comesos a les seves cartes – reconeixement que, deia, havia fet Elker. Alhora ordenava a l'organització del partit de la Unió dels Escriptors «mantenir una lluita inflexible contra l'estretor de mires nacional i les declaracions inexactes sobre qüestions de política nacional»,²⁴⁷ amb el reforç de l'organització de l'organització del partit a la ciutat de Xupaixkar. Finalment, com de costum en aquests casos, s'ordenava al ministeri d'educació de «prendre mesures per millorar l'ensenyament de la llengua i literatura txuvaixa a les escoles txuvaixes».²⁴⁸ De fet, segons un informe de la Unió d'Escriptors de Txuvàixia, el maig de 1962, Isliukov, amb la presència del cap del partit a Xupaixkar i altres capitosts, va pronunciar una «llarga conferència» (*bolxoi doklad*) «sobre les decisions del buró del comitè regional txuvaix del PCUS sobre les cartes de l'escriptor i comunista S. Elker sobre la realització de la política leninista de les nacionalitats a Txuvàixia».²⁴⁹ Aparentment, l'incident es va donar per tancat. El 1964 s'acabaren de publicar les seves obres completes en cinc toms i «el seu nom va ser inscrit en el Llibre d'Honor de la Glòria del Treball i l'Heroisme de la RASS Txuvaixa»²⁵⁰ (Kirillova i Rodionov 2011).

La queixa d'Elker i el seu tractament guarda força semblances amb la carta que va enviar al buró l'escriptor Albert Kanaş el març de 1963. En reacció a una reorganització dels diaris *Kommunizm Yalavě* i *Sovétskaia Txuvàixia*, es queixava de la possibilitat que el primer es convertís purament i simplement en la traducció al txuvaix del segon. A continuació, esmentava algunes revistes que havien desaparegut en txuvaix o s'havien convertit en una traducció pàl·lida de l'original rus. La carta (en rus, com la d'Elker) anava pujant de to fins que al final es preguntava: «O bé realment hem abandonat per sempre més la política de les nacionalitats de Lenin en favor de la de Luxemburg i Stalin?»²⁵¹ (Klement'ev 2019, p. 204). Notem, altra vegada, la referència a Lenin per arrogar-se l'ortodòxia (obsessió del partit, com s'ha dit), igual que havien fet tant Elker com el buró.

La resposta del buró, clarament, va seguir el model de la donada a Elker: «El vostre principal error és

процесса дальнейшего сплочения и сближения наций о всех областях жизни, огромных успехов, достигнутых благодаря правильному осуществлению ленинской национальной политики в хозяйственном и культурном строительстве национальных республик» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 253, full 104).

247 «Вести непримиримую борьбу против тенденций национальной ограниченности и неправильных высказываний по вопросам национальной политики» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 253, full 106).

248 «Принять меры по улучшению преподавания чувашского языка и литературы в чувашских школах» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 253, full 106).

249 «О письмах коммуниста-писателя Эльгер С.В. по вопросам проведения ленинской национальной политики в Чувашии» (АНСРТ, f. P-1, inv. 28, exp. 355, fulls 42–43).

250 «Его имя занесено в Почётную Книгу Трудовой Славы и Героизма Чуваш. АССР.»

251 «Или мы действительно навсегда отбросили ленинскую национальную политику в угоду люксембургско-сталинской национальной политике?»

reduir la qüestió nacional a la llengua, mentre que la solució correcta de la qüestió nacional està indissolublement lligada a problemes socioeconòmics i polítics»²⁵² (Klement'ev 2019, p. 205). I a continuació s'afegia que el tiratge de diaris s'havia multiplicat en els últims vint anys, que tot just s'havia construït un teatre nacional txuvaix, que els escriptors txuvaixos participaven al congrés d'escriptors soviètics, etc. Un informe (*spravka*) del responsable d'educació, ciència i cultura del buró, el mes de juny, relata una conversa de quatre hores amb Kanaş. L'escriptor hi va criticar el pas al rus a les escoles, qüestió de què no parlava a la carta. També es va queixar del tancament d'una revista txuvaixa a la RASS Tàtara, demanant que les autoritats txuvaixes protestessin davant les tàtares. Segons el càrrec del partit, Kanaş no es va desdir de res. El funcionari enumerava els escriptors amb qui Kanaş mantenia un contacte més estret – entre ells, Husankay – i, finalment, proposava que la Unió d'Escriptors s'encarregués del tema (Klement'ev 2019, p. 206–207).

De fet, l'empitjorament de la situació dels centres d'ensenyament i periòdics txuvaixos fora de la república va ser font d'altres queixes i conflictes (recordem que la meitat dels txuvaixos vivia fora dels límits de la RASS Txuvaixa i personalitats com Isliukov o Husankay provenien de la «diàspora» txuvaixa). El tancament de diverses institucions txuvaixes a Baixkíria va portar a una proposta de fundar a Xupaixkar un centre cultural dirigit a tots els txuvaixos de l'URSS. Tanmateix, a la conferència de desembre de 1958 de l'organització del partit a Xupaixkar, Isliukov la va criticar asprament com a contrària a l'amistat entre els pobles i a la política de nacionalitats del partit («Čeboksary: istoričeskij očerk» 2014, p. 345; Klement'ev 2019, p. 197–202). Uns anys més tard, el 1964, el ministre Iegórov va trametre una petició de diferents personalitats de la cultura i l'ensenyament a Txuvàixia al ministre d'educació superior de l'URSS i a alts càrrecs de la RASS Baixkíria demanant l'obertura d'un departament universitari a la Universitat Baixkir per formar mestres per a les escoles txuvaixes de la república, on vivien més de 100.000 txuvaixos. La conseqüència va ser la destitució de Iegórov (Egorov 1998, p. 57).

6 Conclusions

Aquest estudi ha investigat el procés del canvi de la llengua d'instrucció a l'inici dels anys seixanta a les escoles de Txuvàixia, una de les repúbliques autònomes de la RSFS Russa. D'aquesta manera, presenta una perspectiva diferent a la del treball de Jeremy Smith (2017) sobre la reforma a les repúbliques de la Unió. Alhora, s'ha intentat aprofundir el coneixement que es té de les interrelacions entre, d'una banda, les autoritats centrals i regionals i, d'altra banda, les autoritats i els ciutadans, i en

252 «Основная ваша ошибка состоит в том, что вы сводите национальный вопрос к языку, тогда как правильное решение национального вопроса находится в неразрывной связи с социально-экономическими и политическими проблемами.»

particular entre aquestes i els intel·lectuals. El treball, per al cas concret estudiat, corrobora l’afirmació de Smith (2019), segons la qual les autoritats centrals donaven bàsicament indicacions generals i les de les repúbliques tenien un marge de maniobra més o menys ampli per realitzar-les. Alhora, però, també mostra límits clars a aquest marge, tant pel control directe de l’administració central sobre la perifèrica, com pel domini que tenia la primera sobre l’agenda i el vocabulari polític.

Com s’ha vist, existien inspeccions periòdiques del ministeri d’educació de la RSFSR a Txuvàixia. Per exemple, una de les estudiades, de juny de 1960, assenyalava resultats insatisfactoris dels alumnes en diferents assignatures, entre les quals el rus, i també deficiències en el coneixement de la llengua de Puixkin per part del personal docent. Es recomanava que els mestres amb un nivell insuficient de rus anessin a cursos de formació. No es proposava el pas de Txuvàixia a un ensenyament en rus²⁵³ – cosa que tampoc feien ni la llei de la Unió de desembre de 1958, ni la d’abril de 1959 de la RSFSR –, ni tenia gaire sentit fer-ho de forma immediata si hi havia un problema, unànimement reconegut, de manca de competències lingüístiques en el professorat. Tampoc s’ha trobat cap informe del ministeri d’educació txuvaix adreçat al del RSFSR, ni peticions de la RSFSR a la RASS Txuvaixa, en els anys següents, sobre el progrés de la transició del txuvaix al rus com a llengua d’instrucció. Tots els informes al respecte són interns, entre òrgans de la república autònoma.

Tampoc, però, es pot afirmar que el buró txuvaix del PCUS prengué per iniciativa enterament pròpia la decisió que la llengua d’educació a totes les assignatures de l’ensenyament secundari passés a ser el rus. Sens dubte, va pesar l’exemple d’altres repúbliques, com la veïna Mordòvia, que va iniciar la mateixa mesura a l’inici del curs 1959/60, o, encara una mica abans, Carèlia. No menys devien incidir els esdeveniments, promoguts per Moscou, a la veïna RASS Tàtara – amb estrets vincles històrics, culturals i econòmics amb Txuvàixia –: la reversió, a l’inici de l’any 1960, de les polítiques en favor del tàtar, que va preludiar la depuració de la cúpula de PCUS regional aquell mateix any (Gallânova 2013a, p. 417) – purga que ja s’havia vist a Letònia i Azerbaidjan l’any anterior, en gran part per l’oposició dels dirigents de les repúbliques respectives a les provisions lingüístiques de la reforma educativa de 1958 (Smith 2017).

En la decisió del buró txuvaix hi tingué molt a veure la crisi que patia l’ensenyament del rus a moltes de les repúbliques de la RSFSR assenyalada per Le Torrivellec (2010): es percebia la necessitat d’augmentar molt considerablement el coneixement de la llengua russa per part de la població – particularment, la rural –, però l’increment d’hores per a l’assignatura de rus era per si sol molt lluny d’aportar els fruits desitjats. Aquesta necessitat era, en gran part, el resultat d’una

253 AHRT, f. 221, inv. 29, exp. 1150, fulls 63–64, 67–69.

política lingüística endegada per les autoritats centrals a la segona meitat dels anys trenta, que consistia a promoure el monolingüisme de la població de nacionalitat russa, majoritària a les ciutats, i a fer del rus la llengua única dels òrgans superiors de l'administració (també de les RASS), de l'ensenyament universitari i professional, i de la indústria. A això es va sumar una intensificació, amb Khrusxov, del discurs sobre la importància del rus com a «mitjà de comunicació entre les nacionalitats», reforç de «l'amistat entre els pobles de l'URSS» i del seu «apropament», eina per acostar els pobles no-russos de la Unió a «la riquesa de la cultura russa i mundial» o a «la ciència i la cultura avançades», «segona llengua materna per als pobles de l'URSS», etc. – expressions sempre emanades de les autoritats centrals i repetides a l'infinit per cada esglauó del partit i l'administració, cada mitjà de comunicació, cada professor universitari, etc.

Amb aquest estat de les coses, i sense els mitjans audiovisuals que després s'estengueren, només canvis profunds en el sistema d'ensenyament podien resoldre la qüestió del percebut insuficient coneixement del rus.

En un període convuls de canvis constants, el model era prendre decisions trencadores i, a més, intentar forçar la seva realització en terminis extremadament curts. La qüestió dels terminis i de l'abast del pas al rus (totes les assignatures o només les de ciències) sembla haver estat motiu de fricció entre el buró regional del partit i el ministeri d'educació el 1960 i, novament pels terminis, el 1963. La reforma a Txuvàixia mostra la predominança del partit per damunt del poder executiu perquè el primer va ser qui va imposar les seves resolucions sobre el ministeri.

La decisió política, però, també confluïa amb una pressió «des de baix», de pares i mares, que estaven confrontats a la situació sociolingüística imperant. L'increment de les possibilitats de la població rural d'anar a viure a les ciutats, fruit de les reformes postestalinianes, no feia més que augmentar la voluntat dels progenitors que els seus fills i filles dominessin el rus. Per tant, no hi ha dubte que el canvi de llengua d'ensenyament fou molt ben rebut per la majoria de la població rural. Pretendre, però, com fa Alpàtov (2000, p. 107), que «incontestablement» (*bezuslovno*) la voluntat dels pares va ser la principal raó de la reforma és una tergiversació grollera dels fets. També ho és la unanimitat de la població pretesa per les autoritats, que mai no van voler saber les opinions de les persones en cap centre docent en particular, ni van tolerar que cap escola o classe no seguís el canvi de llengua prescrit, per molt que retòricament s'acostumés a invocar la lliure decisió de les famílies (sobretot a l'inici del procés). Es tractava de mantenir la ficció que els obrers i els pagesos unànimement i entusiàstica donaven suport a totes i cadascuna de les decisions que el partit prenia en nom d'ells. Està clar que no era així quan no es permetia tractar el tema a la premsa. Alguna cosa no encaixa en aquest discurs de les autoritats si no van fer públic el decret de pas al rus quan es va aprovar

l'estiu de 1960, ni se'n va parlar als mitjans a l'inici del curs escolar 1960/61 ni tampoc dels següents.

Aparentment, de qui menys es refiaven les autoritats era d'alguns intel·lectuals, particularment dels escriptors. És de remarcar el poc nombre de reaccions contràries per part dels filòlegs. La més destacable va ser la de Khmara-Borsxévskaja – russa i, per tant, menys susceptible de ser acusada de «nacionalisme». Això apunta a un feixuc llegat del terror estalinista en l'àmbit acadèmic. Entre els escriptors, la reacció més significada va ser la d'Elker, un veterà comunista i escriptor molt premiat, al qual se li va mostrar que podia quedar-se sense publicar res més. Va deixar de persistir i aviat se li tornà a atorgar una nova distinció. Però la seva reacció va mantenir-se en el si del partit comunista i d'alguns cercles intel·lectuals, sense que transcendís a la premsa. L'estudi mostra el control que es feia dels mitjans de comunicació: primer, amb una llista d'articles supervisada pel buró; després, amb el control dels redactors dels mateixos mitjans; a continuació, amb la censura prèvia a la publicació per part del departament d'ideologia del partit; i, finalment, amb la publicació, si s'esqueia, d'articles de signe contrari als comptadíssims que s'havien escapat de la tranyina. A això s'hi sumava el control del KGB de converses privades (vg. el cas de Fedótov), la denúncia de cenacles sospitosos (vg. el cas de Kanaş), les reunions de grups del partit per prevenir o aturar la dissidència (vg. el cas d'Elker) o les «converses» intimidatòries que es mantenien amb persones amb declaracions o actituds «inadequades» (Bojko i Haritonova 2009, p. 121). A principis dels anys seixanta, la repressió seguia existint, però tenia unes formes molt diferents de les de tan sols deu anys abans. Tanmateix, aconseguia plenament els seus objectius a Txuvàixia.

Així, doncs, la transició de l'ensenyament al rus a partir de la secundària és, en bona part, una decisió presa per les autoritats txuvaixes. No necessàriament haurien d'haver triat el cinquè curs com a frontera entre l'ensenyament en la llengua materna i en rus, de la mateixa manera que haguessin pogut limitar el pas al rus a les assignatures de ciències. Justament, la qüestió que no tanca aquesta investigació és per què no tot l'ensenyament va passar a fer-se en rus, des del primer curs, si, des de 1962, el ministeri obria la porta de bat a bat a aquesta possibilitat quan la va oficialitzar. Els documents mostren que hi havia nombroses escoles com a mínim temptades a fer el pas (tot i que no totes, fins i tot a les ciutats). A Udmúrtia, com s'ha vist, una decisió calcada i simultània va portar a la plena russificació de l'educació.

El fet és que en aquest treball ens hem concentrat en el pas del txuvaix al rus en l'ensenyament secundari. Tenint en compte que, bàsicament, l'escola primària en txuvaix (o en tàtar) i la secundària en rus era la situació observada a principi dels anys deu del s. XXI, la investigació s'ha centrat molt en la presa de decisió i els tres primers anys de la transició, previstos pel decret de juliol de 1960. No esperàvem trobar-nos un inici de transició cap a una primària en rus en les

escoles rurals, tret dels caps de districte – fet al qual la literatura secundària no li dedica atenció. Les raons de per què es va aturar una transició generalitzada de la primària al rus romanen poc clares i necessiten un treball específic, consultant més materials d'arxiu a partir de 1964. Per altra banda, l'estudi de la documentació d'algunes escoles que s'ha conservat en arxius de districte, així com de la premsa d'aquests districtes, podrien aportar més dades d'interès. També convindria investigar amb més detall els intel·lectuals del moment, començant per Petăr Husankay i altres citats com a pròxims a Elker o Kanaş. En paral·lel, caldria aprofundir en l'inexplorat procés de la reforma ortogràfica del txuvaix de 1961, ja que resulta en molts aspectes contradictori amb la transició al rus com a llengua d'instrucció. Si aquesta es va fer en un ambient de glorificació del rus i en què la posició del txuvaix minvava considerablement en una de les poques institucions que en facilitaven la seva reproducció intergeneracional, la reforma ortogràfica buscava una certa emancipació del txuvaix de la cotilla ortogràfica i fonètica del rus que permanentment marca la seva posició subordinada (Alòs i Font 2015c). Resulta sorprenent com totes dues reformes es van produir simultàniament, la qual cosa mostra, com altres accions vistes en aquest treball, que seria molt simplista considerar que les autoritats txuvaixes es van embarcar el 1960 en un programa d'assimilació lingüística de la població. Queden, per tant, qüestions obertes que esperem que arribin a ser estudiades en el futur.

Llista de sigles i abreviacions

ACIPTH: Arxiu Científic de l'Institut Públic Txuvaix d'Humanitats

AHC, AHCRT: Arxiu de la Història Contemporània de la República Txuvaixa

AH, AHRT: Arxiu Històric de la República Txuvaixa

exp.: expedient (*delo*)

f.: fons (*fond*)

IFCP: Institut Txuvaix de Formació Contínua del Professorat

inv.: inventari (*opis*)

PC: Partit comunista

PCUS: Partit Comunista de la Unió Soviètica

RASS: República Autònoma Socialista Soviètica

RSFSR: República Soviètica Federal Socialista Russa

u. emm.: unitat d'emmagatzematge (*iedinitsa khranénia*)

Transcripcions del rus i del txuvaix

En el text els noms propis i mots russos es transcriuen segons les recomanacions de l'Institut d'Estudis Catalans («Proposta...» 2017). En canvi, per a les referències bibliogràfiques hem preferit emprar la norma ISO 9:1995, que permet automàticament retrobar l'ortografia original i, per tant, assegura el retrobament de les fonts. Per al txuvaix, la transcripció utilitzada es basa en l'ortografia turca i, amb algunes variants, és bastant habitual entre els estudiosos de la llengua de fora de Rússia. La toponímia de Txuvàixia es dona en la forma txuvaixa, excepte per als districtes d'Alàtir/Ràtor i Porétskoie/Porétskoi, en què utilitzem la forma doble en rus i erzya (la llengua finoúgrica de la població mordoviana autòctona). Per la seva importància i freqüència, el nom de la capital de Txuvàixia s'ha catalanitzat, de manera que en el text s'escriu 'Xupaixkar' en comptes de 'Şupaşkar'.

Referències

- AGIBALOVA, E.V. i DONSKOJ, G.M., 1963. *Vătam ěměrsen istoriyě: 6-měš klas valli* [Història de l'Edat Mitjana: 6è curs]. Xupaixkar: Čávaš ASSR kěneke izdatelstvi.
- AĪGUI, G.N. i ROBEL, L., 1996. *L'œil des champs: anthologie de la poésie tchouvache*. París: Circé. Collection UNESCO d'œuvres représentatives.
- ALEKSANDROV, T., 1966. Detâm – russkij âzyk [Rus per als infants]. *Znamâ*. 15 de desembre, p. 3.
- ALEKSANDROV, G.A., 2002. *Čuvašskie intelligenty: biografii i sud'by* [Intel·lectuals txuvaixos: biografies i destins]. Xupaixkar: s.n.
- ALÒS I FONT, H., 2015a. Âzyki obšeniâ v sem'âh molodyh čuvašej (po rezul'tatam interv'û s molodymi roditelâmi). En: N.G. IL'INA (red.), *Čávaš halâh istorijěpe kul'turin šivěč ıytăvěsem = Aktual'nye voprosy istorii i kul'tury čuvaškogo naroda. Vyp. 3* [Qüestions actuals d'història i cultura del poble txuvaix. Vol. 3]. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk, p. 202-232.
- ALÒS I FONT, H., 2015b. *Issledovanie âzykovoj situacii v Čuvašskoj Respublike* [Investigació sobre la situació lingüística a Txuvàixia] [en línia]. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://elbib.nbchr.ru/lib_files/0/kchy_0_0000040.pdf.
- ALÒS I FONT, H., 2015c. Orfografiâ russkih zaimstvovaniy kak kodifikaciâ podčiněnnogo statusa čuvaškogo âzyka i problema normy proiznošeniâ [Ortografia dels manlleus russos com a codificació de l'estatus subordinat del txuvaix i el problema de les normes de pronunciació]. *Čuvaškaâ orfografiâ včera, segodnâ, zavtra: materialy Mežregional'noj naučno-praktičeskoj konferencii, g. Čeboksary, 12 marta 2015 g.* [Ortografia txuvaixa ahir, avui i demà]. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk, p. 113–128.
- ALÒS I FONT, H., 2015d. *Prepodavanie čuvaškogo jazyka i problema jazykovogo povedenija roditelej* [L'ensenyament del txuvaix i el problema del comportament lingüístic dels pares]. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk.
- ALÒS I FONT, H., 2016a. L'ortografia txuvaixa en els anys vint i trenta: un exemple dels canvis en la política lingüística soviètica i les seves conseqüències [en línia]. *Kataluna Esperantisto*, núm. 366, p. 24–46. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/KatalunaEsperantisto/article/view/318779>.
- ALÒS I FONT, H., 2016b. Ustnoe vladenie âzykom svoej nacional'nosti čuvašami i tatarami Komsomol'skogo i Batyrevskogo rajonov Čuvašskoj Respubliki [Domini oral de la llengua de

- la seva nacionalitat per part dels txuvaixos i tàtars dels districtes de Kaśal i Patăryel de Txuvàixia]. En: O.G. VLADIMIROVA i A.M. IVANOVA (reds.), *Aśmarinskie čteniâ: sb. trudov X Meždunar. nauč.-prakt. konf* [Lectures Aixmarin: actes de la X Conferència Internacional Aixmarin]. Xupaixkar: Čuvaśskij universitet, p. 89–99.
- ALPATOV, V.M., 2000. *150 jazykov i politika 1917–2000: sociolingvističeskie problemy SSSR i postsovetskogo prostranstva* [150 llengües i política 1917–2000: problemes sociolingüístics de l'URSS i l'espai postsoviètic]. Moscou: Kraft, Institut vostokovedeniya RAN.
- ANDREEV, I.A., 1966. Orfografiâ i âzyk (K spornym voprosam čuvaśskoj orfografii) [Ortografia i llengua (Sobre algunes qüestions controvertides de l'ortografia txuvaixa)]. *Učēnye zapiski ČNII. Vyp. 32* [Notes científiques de l'Institut Txuvaix de Recerca sobre Llengua, Literatura i Història. Vol. 32]. Xupaixkar: Čuvaśknigoizdat, p. 163–169.
- ANDREEV, I.A., 1973. Orfografiâ čuvaśskogo âzyka [Ortografia del txuvaix]. En: K.M. MUSAEV (red.), *Orfografii tūrkskih literaturnyh âzykov SSSR* [Ortografia de la llengües turqueses de l'URSS]. Moscou: Nauka, p. 270–284.
- ANDREEVA, I.B. i TIHONOV, P.T., 2012. *Šakulovskaâ osnovnaâ obśeobrazovatel'naâ škola Kanaśskogo rajona Čuvaśskoj Respubliki* [L'escola primària de Şakkâl]. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- ANISIMOV, G.A., 2013. Pravil'naâ i horośaâ russkaâ reč' kak orudie poznaniâ osnov nauk: iz opyta učitelej Iśakskoj srednej školy [Una dicció russa correcta i bona com a eina per aprendre els fonaments de la ciència: de l'experiència dels professors de l'escola secundària d'Işek]. En: N.V. KOL'COVA, *Put' dlinoû v 175 let: istoriâ stanovleniâ i razvitiâ Iśakskoj srednej obśeobrazovatel'noj školy Čeboksarskogo rajona Čuvaśskoj Respubliki* [Un camí de 175 anys: la història de la fundació i el desenvolupament de l'escola secundària d'Işek]. Xupaixkar: Novoe Vremâ, p. 20–25.
- BARSUKOV, A.N. i LARIČEV, P.A., 1961. *Algebra: 7-měş klasra věrenmelli učebnikpa zadačnik* [Àlgebra: llibre de text i d'exercicis per al 7è curs]. Xupaixkar: Čăvaş ASSR kēneke izdatelstvi.
- BASKAKOV, N.A., 1952. Razvitie âzykov i pis'mennosti narodov SSSR (na materiale tūrkskih âzykov) [El desenvolupament de les llengües i l'escriptura dels pobles de l'URSS (sobre materials de les llengües turqueses)]. *Voprosy âzykoznaniiâ*, núm. 3, p. 19–44.
- BASMANCEV, D.V., BOJKO, I.I., GUSAROV, Ū.V., EGOROV, D.B., IVANOV, V.P., KLEMENT'EV, V.N., MIHAJLOVA, E.V., MÂSNIKOV, N.S., NIKOLAEV, G.A., SARAEV, A.S. i HARITONOVA, V.G., 2019. *Kratkaâ istoriâ Čuvaśii i čuvaśskogo naroda* [Breu

- història de Txuvàixia i del poble txuvaix]. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk.
- BAKER, C., 2011. *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 5a ed. Bristol: Multilingual Matters. Bilingual education & bilingualism, 79.
- BARANOVA, V., 2013. La Kalmoukie à l'école (fin 1950–2000). *Cahiers de l'ILSL*, núm. 35, p. 75–99.
- BILINSKY, Y., 1962. The Soviet education laws of 1958–9 and Soviet nationality policy. *Soviet Studies*, vol. 14, núm. 2, p. 138–157. DOI 10.1080/09668136208410313.
- BLONSKAÂ, N.I. i RAUŠ, V.A., 1961. *Geografi šinčen vulamalli këneke: 7-mëš klasra vërenmelli učebnikpa zadačnik* [Llibre de lectura de geografia: llibre de text i d'exercicis per al 7è curs]. Xupaixkar: Čävaš ASSR këneke izdatelstvi.
- BOIX I FUSTER, E. i VILA I MORENO, F.X., 1998. *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel, Ariel lingüística.
- BOJKO, I.I., 2011. Čuvašskij âzyk i ètničeskaâ identičnost' – problemy ètnokul'turnogo i političeskogo vybora [La llengua txuvaixa i la identitat ètnica: problemes de tria etnocultural i política]. En: È.V. GUČINOVA i V. KOMAROVA (reds.), *Antropologiâ social'nyh peremen* [Antropologia dels canvis socials]. Moscou: ROSSPÈN, p. 497–512.
- BOJKO, I.I. i HARITONOVA, V.G., 2009. V period «ottepeli» (1953–1964 gg.) [El període del «desglaç» (1953–1964)]. *Istoriâ Čuvašii novejšego vremeni. Kniga II. 1945–2005* [Història contemporània de Txuvàixia. Llibre II. 1945–2005]. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk, p. 72–160.
- CABAL GUARRO, M., 2013. El Rus com a lingua franca als estats postsoviètics. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 23, p. 343–373. DOI 10.2436/20.2504.01.63.
- CABAL GUARRO, M., 2016. *Actituds, transmissió i usos lingüístics dels tàtars de Crimea* [en línia]. Tesi de doctorat. [Barcelona]: Universitat de Barcelona. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <http://www.tdx.cat/handle/10803/400947>.
- CABAL GUARRO, M., 2019. La planificació i la política lingüístiques a l'URSS: la categoria de nacionalitat. *Anuari de Filologia. Llengües i Literatures Modernes*, núm. 9, p. 93–112.
- CADIOT, J., 2010. À grands pas vers le russe: l'égalité des langues dans les années 1920–1930. En: J. CADIOT, D. AREL i L. ZAKHAROVA (reds.), *Cacophonies d'empire: le gouvernement des langues dans l'Empire russe et l'Union soviétique*. París: CNRS, Histoire, p. 111–133.
- Čeboksary: istoričeskij očerk [Xupaixkar: una ressenya històrica], 2014. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.

- COUMEL, L., 2006. L'appareil du parti et la réforme scolaire de 1958. Un cas d'opposition à Hruščev. *Cahiers du monde russe. Russie – Empire russe – Union soviétique et États indépendants*, vol. 47, núm. 1–2, p. 173–194. DOI 10.4000/monderusse.9597.
- COUMEL, L., 2014. « *Rapprocher l'école et la vie ?* »: *une histoire des réformes de l'enseignement en Russie soviétique (1918–1964)* [en línia]. Tolosa de Llenguadoc: Presses universitaires du Mirail. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01260247>.
- CRISP, S., 1989. Soviet Language planning 1917–53. En: M. KIRKWOOD (red.), *Language planning in the Soviet Union*. Londres: Macmillan, p. 23–45.
- ČUPRININ, S.I., 2003. *Russkaâ literatura segodnâ. Putevoditel'* [La literatura russa avui. Guia]. Moscou: Olma-Press.
- ČURAKOV, D.O., VDOVIN, A.I. i BARSENKOV (red.), 2015. *Istoriâ Rossii XX – načala XXI veka. T. 2: 1941–2015* [Història de Rússia del s. XX i inici del XXI. Tom 2: 1941–2015]. Moscou: Ūrajt.
- Čuvaškaâ ènciklopediâ [Enciclopèdia txuvaixa] [en línia], 2006–2011. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <http://enc.cap.ru/>.
- CYPANOV, E., 2015. Rol' trëh konferencij vtoroj poloviny XX veka v razvitii komi literaturnogo âzyka [El paper de tres conferències de la segona meitat del segle XX en el desenvolupament del komi estàndard]. *Linguistica Uralica*, vol. 51, p. 141–149.
- Deklaraciâ prav narodov Rossii [Declaració dels drets dels pobles de Rússia]. *Dekrety Sovetskoj vlasti. T. I* [Decrets del poder soviètic] [en línia], 1957. Moscou: Gosudarstvennoe izdatel'stvo političeskoj literatury, p. 39–41. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/DEKRET/peoples.htm>.
- DOLGOVA, A.P., 2020. Čuvaškaâ avtnomiâ i razvitie literaturnogo čuvaškogo âzyka i âzykoznanii v 1920–1930-e gody [L'autonomia txuvaix i el desenvolupament de la llengua estàndard i la lingüística txuvaixes en els anys 1920 i 1930]. *Istoričeskij opyt naciastroitelstva i razitiâ nacional'noj gosudarstvennosti čuvaškogo naroda* [Experiència històrica de construcció nacional i desenvolupament de l'autogovern del poble txuvaix]. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk, p. 390–401.
- EFIMOV, L.A., 2004. *Škol'noe obrazovanie v Čuvašii v 1920–2000 gg.* [L'ensenyament escolar a Txuvàixia, 1920–2000]. Tesi d'habilitació.
- EFIMOV, L.A., 2009. Političeskie repressii v Čuvašii: osnovnye ètapy i masštaby [Repressions polítiques a Txuvàixia: principals etapes i escala]. *Kniga pamâti žertv političeskikh repressij*

- (*Čuvaškaâ Respublika*). T. 1 [Llibre de la memòria de les víctimes de la repressió política (República Txuvaixa). T. 1.]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo, p. 6–44.
- EGOROV, D.E., 1998. *Istoriâ čuvašskoj školy i pedagogiki v sobytiâh i licah* [Història de l'escola i la pedagogia txuvaix en esdeveniments i persones] [en línia]. Xupaixkar: Nacional'naâ akademiâ nauk i iskusstv Čuvašskoj Respubliki, Čuvašskij gosudarstvennyj pedagogičeskij institut. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://elbib.nbchr.ru/lib_files/0/koch_0_0000059.pdf.
- EGOROV, N.I., 2011. Fedotov Mihail Romanovič. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- EGOROV, V.E., 1967. *Razvitie narodnogo obrazovaniâ* [El desenvolupament de l'educació pública]. *Čuvašiâ v gody semiletki (1959— 1965 gg.)* [Txuvàxia durant el pla de set anys (1959–1965)]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo, p. 87–114.
- ELKER, Çemen, 1988. [Sense títol]. *Molodoi Kommunist* [òrgan del Komsomol a Txuvàixia], 11 d'agost, p. 6–7.
- ELKER, Çemen, 1994. *Hurapa şurâ. Těrlě vâhâtra śirnisem* [Negre i blanc. Escrits de diferents temps]. Xupaixkar: Çavaş këneke izdatel'stvi.
- ELLMAN, M., 2002. Soviet repression statistics: some comments. *Europe-Asia Studies*, vol. 54, núm. 7, p. 1151–1172.
- FEDOTOV, M., 1956. Tăvan çelhene vërentessi śinçen [Sobre l'aprenentatge de la llengua materna]. *Kommunizm Yalavě*. 4 d'abril, p. 2.
- FILTZER, D., 2002. *Soviet workers and de-Stalinization: the consolidation of the modern system of Soviet production relations, 1953–1964*. Cambridge: Cambridge University Press, Soviet and East European studies, núm. 87.
- FITZPATRICK, S., 2000. *Everyday Stalinism. Ordinary life in extraordinary times: Soviet Russia in the 1930s*. Nova York: Oxford University Press.
- FLORES, N. i BAETENS BEARDSMORE, H., 2015. Programs and Structures in Bilingual and Multilingual Education. En: W.E. WRIGHT, S. BOUN i O. GARCÍA (reds.), *The Handbook of bilingual and multilingual education*. Malden, MA: Wiley-Blackwell, Blackwell handbooks in linguistics, p. 205–222.
- FOMIN, È.V., 2013. *Čuvaškaâ kniga XVIII – načala XX vv. = XVIII – XX ěmër puślamăşęnci çavaş këneki* [El llibre txuvaix (s. XVIII – inici s. XX)]. Xupaixkar: Pegas.
- GALLÂMOVA, A., 2013a. Nacional'nyj vopros i politiçeskaâ situaciâ v Tatarskoj ASSR v seredine 1940-h – pervoj polovine 1980-h gg. [La qüestió nacional i la situació política a la RASS

- Tàtara entre mitjan anys quaranta i la primera meitat dels vuitanta del s. XX] *Istoriâ tatar s drevnejših vremen v semi tomah* [Història dels tàtars des de l'Antiguitat en set volums]. Tom VII. Kazan: Akademiâ nauk RT, Institut istorii im. Š. Mardžani, p. 407–424.
- GALLÂMOVA, A., 2013b. «Počemu že boât'sâ svoego rodnogo âzyka?» (Iz stenogrammy zasedaniâ bûro Tatarskogo obkoma KPSS 28 aprilâ 1958 g.) [«Per què tenir por de la seva llengua materna?» (De les transcripcions de la reunió del buró del comitè regional tàtar del PCUS del 28 d'abril de 1958)]. *Gasyrlar avazy / Èho vekov*, núm. 1/2, p. 68–83.
- GORENBURG, D., 2006. Soviet nationalities policy and assimilation. En: D. AREL i B.A. RUBLE (reds.), *Rebounding Identities: The Politics of Identity in Russia and Ukraine* [en línia]. Cambridge: Cambridge University Press, p. 273–303. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <http://www.people.fas.harvard.edu/~gorenbur/gorenburg%20assimilation.pdf>.
- GORŠKOV, A.E., 1963. *Rol' russkogo âzyka v razvitii i obogašenii čuvašskoj leksiki* [El paper del rus en el desenvolupament i enriquiment del lèxic txuvaix]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.
- HMARA-BORŠEVSKAÂ, T., 1966. Tol'ko na osnove glubokogo izučeniâ [Només a partir d'un estudi profund]. *Sovetskaâ Čuvašiâ*. 1 d'octubre, p. 3.
- HOSKING, G., 2001. *Russia and the Russians: a history from Rus to the Russian Federation*. Londres: Allen Lane.
- HRUŠËV, S.N., 2017a. *Reformator: na zakate vlasti* [El reformador: en el crepuscle del poder]. Moscou: Veče.
- HRUŠËV, S.N., 2017b. *Tvorec ottepli* [El creador del desglaç]. Moscou: Veče.
- IVANOV, I., 1958. Škola i kolhoz [Escola i kolkhoz]. *Sovetskaâ Čuvašiâ*. 5 d'abril, p. 2.
- IVANOV, V.P., 2005. *Ètničeskaâ geografiâ čuvašskogo naroda: istoričeskaâ dinamika čislennosti i regional'nye osobennosti rasseleniâ* [Geografia ètnica del poble txuvaix: dinàmica històrica de la població i característiques regionals de l'assentament]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.
- IVANOV, V.P. i KLEMENT'EV, V.N., 2010. *Obrazovanie čuvašskoj avtonomii: predposylki, proekty, ètapy* [La formació de l'autonomia txuvaixa: antecedents, projectes, etapes]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.
- IZORKIN, A.V., 2011. Èl'men' Daniil Semënovič. *Čuvašskaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.
- KAJMARAZOV, G.Š., 2017. Novacii v sisteme obšego obrazovaniâ Severnogo Kavkaza v konce 50-h – 60-e gg. XX v. (po materialam avtonomnyh respublik regiona) [Innovacions en el

sistema educatiu escolar i preescolar del Caucas Nord a finals dels anys cinquanta i anys seixanta del s. XX. (sobre materials de les repúbliques autònomes de la regió)]. *Istoriâ, arheologiâ i ètnografiâ Kavkaza* [en línia], núm. 4 (52). [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://cyberleninka.ru/article/n/novatsii-v-sisteme-obschego-obrazovaniya-severnogo-kavkaza-v-kontse-50-h-60-e-gg-xx-v-po-materialam-avtonomnyh-respublik-regiona>.

KAPPELER, A., 2001. *The Russian empire: a multiethnic history*. Harlow: Longman.

KAPPELER, A., 2019. *Čuvaši. Narod v teni istorii* [Els txuvaixos: un poble a l'ombra de la història]. Xupaixkar: ČKI RUK.

KIRILLOVA, I.Û. i RODIONOV, V.G., 2011. Èl'ger Semën Vasil'evič. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.

KLEMENT'EV, V.N., 2001a. Period novoj èkonomičeskoj politiki [El període de la nova política econòmica]. *Istoriâ Čuvašii novejšego vremeni. Kniga 1. 1917–1945* [Història contemporània de Txuvaixia. Llibre I. 1917–1945]. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk, p. 82–142.

KLEMENT'EV, V.N., 2001b. V 30-e gody [Els anys trenta]. *Istoriâ Čuvašii novejšego vremeni. Kniga 1. 1917–1945* [Història contemporània de Txuvaixia. Llibre I. 1917–1945]. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk, p. 143–213.

KLEMENT'EV, V.N., 2009. Rajon administrativno-territorial'nyj [Districte administratiu]. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.

KLEMENT'EV, V.N. (red.), 2019. *Nacional'no-gosudarstvennoe stroitel'stvo čuvaškogo naroda* [Construcció de l'estat nacional del poble txuvaix]. Vol 3. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk; Gosudarstvennyj istoričeskij arhiv Čuvašskoj Respubliki; Gosudarstvennyj arhiv sovremennoj istorii Čuvašskoj Respubliki.

KOROVKIN, F.P., 1961. *Avalhi tēnče istoriyē: 5-6-měš klassençe valli vërenmelli učebnik* [Història del món antic: llibre de text per al 5è i 6è curs]. 4a ed. Xupaixkar: Čävaş ASSR këneke izdatel'stvi.

KOROVKIN, F.P., 1962. *Avalhi tēnče istoriyē: 5-6-měš klasençe valli vërenmelli učebnik* [Història del món antic: llibre de text per al 5è i 6è curs]. 5a ed. Xupaixkar: Čävaş ASSR këneke izdatel'stvi.

KOROVKIN, F.P., 1963. *Avalhi tēnče istoriyē: 5-6-měš klasençe valli vërenmelli učebnik* [Història del món antic: llibre de text per al 5è i 6è curs]. 6a ed. Xupaixkar: Čävaş ASSR këneke

izdatel'stvi.

- KOŠKIN, V.P., 2013. V tragičeskie gody: repressirovannye čuvašskie pisateli, žurnalisty i učenyje [En anys tràgics: escriptors, periodistes i científics txuvaixos reprimits]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- KOSMINSKIJ, E.A., 1961. *Vătam ěměrsen istoriyě: 6-7-měš klassem valli* [Història de l'Edat Mitjana. 6è i 7è curs]. 5a ed. Xupaixkar: Čăvaş ASSR këneke izdatel'stvi.
- KOSMINSKIJ, E.A., 1962. *Vătam ěměrsen istoriyě: 6-7-měš klassem valli* [Història de l'Edat Mitjana. 6è i 7è curs]. 6a ed. Xupaixkar: Čăvaş ASSR këneke izdatel'stvi.
- KOTKIN, S., 1997. *Magnetic mountain: Stalinism as a civilization*. Berkeley: University of California Press.
- KOŽEMÂKINA, V.A., KOLESNIK, N.G., KRÛČKOVA, T.B., PARFENOVA, O.S. i TRUŠKOVA, Ū.V., 2006. *Slovar' sociolingvističeskih terminov* [Diccionari de termes sociolingüístics]. Moscou: IÂ RAN.
- KREINDLER, I., 1977. A Neglected Source of Lenin's Nationality Policy. *Slavic Review*, vol. 36, núm. 1, p. 86–100. DOI 10.2307/2494673.
- KREINDLER, I., 1979. Nikolai Il'minskii and Language Planning in Nineteenth-Century Russia. *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 22, p. 5–26. DOI 10.1515/ijsl.1979.22.5.
- KREINDLER, I., 1982. The changing status of Russian in the Soviet Union. *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 33, p. 7–39.
- KREINDLER, I., 1985. The Non-Russian Languages and the Challenge of Russian: The Eastern versus the Western Tradition. En: I. KREINDLER (red.), *Sociolinguistic perspectives on Soviet national languages: their past, present and future*. Berlín: Mouton de Gruyter, Contributions to the sociology of language, núm. 40, p. 345–367.
- KREINDLER, I., 1989. Soviet Language planning since 1953. En: M. KIRKWOOD (red.), *Language Planning in the Soviet Union*. Londres: Macmillan, p. 46–63.
- LASTOČKIN, V.B., 2016. *Istoričeskij opyt reformirovaniâ sovetskoj obšeobrazovatel'noj školy v 1958–1964 gg. (na materialah Čuvašskoj ASSR)* [L'experiència històrica de la reforma de l'escola soviètica, 1958–1964 (sobre materials de la RASS Txuvaixa)]. Tesi doctoral.
- LE TORRIVELLE, X., 2010. La langue des enfants soviétiques: Langues, éducation et société en Volga-Oural (de 1938 aux années 1960). En: J. CADIOT, D. AREL i L. ZAKHAROVA (reds.), *Cacophonies d'empire: le gouvernement des langues dans l'Empire russe et l'Union soviétique*. París: CNRS, Histoire, p. 229–254.

- MARTIN, T., 2001. *The affirmative action empire: nations and nationalism in the Soviet Union, 1923–1939*. Ithaca ; Londres: Cornell University Press. The Wilder House series in politics, history, and culture.
- MASTÛGINA, T.M., PEREPELKIN, L.S. i STEL'MAH, V.G., 2013. *Nacional'naâ politika v Rossii: XVI-načalo XXI veka* [Política de les nacionalitats a Rússia (s. XVI – inici del s. XXI)]. Moscou: Forum.
- MATVEEV, G.B., 2017. Tradicionnye verovaniâ i mifologičeskie predstavleniâ [Creences i mitologies tradicionals]. En: V.P. IVANOV, A.D. KOROSTELEV i E.A. ÂGAFOVA (reds.), *Čuvaši* [Els txuvaixos]. Moscou: Nauka, Narody i kul'tury, p. 388–412.
- MCCAULEY, M., 1976. *Khrushchev and the Development of Soviet Agriculture*. Londres: Palgrave Macmillan.
- MCCAULEY, M., 2008. *The rise and fall of the Soviet Union*. Harlow ; Nova York: Longman.
- MIHAJLOV, M.M., 1969. *Dvuâzyčie (principy i problemy)* [Bilingüisme (principis i problemes)]. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj universitet.
- MIHAJLOV, M.M., 1989. *Dvuâzyčie: problemy, poiski...* [Bilingüisme: problemes, cerques...]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- MIHAJLOV, V.T., 2020. *Marijskaâ nacional'naâ učebnaâ kniga* [El llibre de text nacional mari]. Ioixkar-Olà: Marijskij gosudarstvennyj universitet.
- MIHEEVA, S.L., 2011. Hmara-Borševskaâ Tat'âna Èmmanuilovna. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- MORDINOV, A.E., 1950. O razvitii âzykov socialističeskikh nacij v SSSR [Sobre el desenvolupament de les llengües de les nacions socialistes a l'URSS]. *Voprosy filosofii*, vol. 11, núm. 3, p. 75–95.
- MŽAVANADZE, V., 1958. Programma velikih preobrazovanij [Un programa per a grans canvis]. *Pravda*. 2 de desembre, p. 2–3.
- NARÂDKINA, L.A., 2006. *Škol'noe obrazovanie v Mordovii v 1941–1991 gg.* [L'ensenyament escolar a Mordòvia entre 1941 i 1991]. Saransk. Tesi doctoral.
- NEČKINA, M.V. i FADEEV, A.V., 1961. *SSSR istoriyë: 1-mëš payë: 7-mëš klass valli* [Història de l'URSS: 1a part: 7è curs]. 3a ed. Xupaixkar: Čävaš ASSR këneke izdatelstvi.
- NIKITIN, N.N., 1961. *Geometri: 6-7 klassem valli* [Geometria: 6è i 7è curs]. 3a ed. Xupaixkar: Čävaš ASSR këneke izdatelstvi.
- NIKITIN, N.N. i MASLOVA, G.G., 1961. *Geometri zadačisen sbornikë: 1-mëš payë: Planimetri: 7-mëš klassem valli* [Exercicis de geometria: 1a part: Planimetria: 7è curs]. 2a ed. Xupaixkar:

Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.

- OGRYZKO, V., 2014a. Budet dobivat'sâ pravdy: Vasilij Grossman [Es buscarà la veritat: Vassili Grossman]. *Literurnaâ Gazeta* [en línia], núm. 35–36. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://reading-hall.ru/publication.php?id=11225>.
- OGRYZKO, V., 2014b. Budet dobivat'sâ pravdy: Vasilij Grossman [Es buscarà la veritat: Vassili Grossman]. *Literurnaâ Gazeta* [en línia], núm. 37. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://litrossia.ru/item/7213-oldarchive/>.
- OTAČKIN, A., 1958. Ulučit' prepodavanie russkogo âzyka v školah [Millorar l'ensenyament del rus a les escoles]. *Sovetskaâ Čuvašiâ*. 24 d'agost, p. 3.
- OTAČKIN, A., 1959. Russkij âzyk v čuvašskoj škole [El rus a l'escola txuvaixa]. *Sovetskaâ Čuvašiâ*. 4 de setembre, p. 3.
- PAVLOV, P.P., 1969. Razvitie narodnogo obrazovaniâ v Čuvašii v poslevoennye gody [Desenvolupament de l'educació pública a Txuvaixia en els anys de la postguerra]. *Učenyje zapiski ČNII. Vyp. 47* [Notes científiques de l'Institut Txuvaix de Recerca sobre Llengua, Literatura i Història. Vol. 47]. Xupaixkar: ČNII, p. 138–148.
- PERYŠKIN, A.V., MINČENKOV, E.Â., KRAUKLIS, V.V. i KARPINSKIJ, G.K., 1961. *Fizika: 6-měj klasra věrenmelli këneke*. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.
- PONOMAREV, S.A. i SYRNEV, N.I., 1961. *Arifmetika zadačisempe uprajneniyěsen sbornikě: 5-6-měj klassem valli* [Problemes i exercicis de aritmètica: 5è i 6è curs]. 5a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.
- PETROV, N.P., 1980. *Čuvašskij âzyk v sovetskuû èpohu: razvitie social'nyh funkcij i literaturnyh norm* [La llengua txuvaixa en el període soviètic: desenvolupament de les funcions socials i de les normes literàries]. Xupaixkar: Čuvašskoe knižnoe izdatel'stvo.
- PIMENOV, V.V. (red.), 1988. *Čuvaši: sovremennye ètnokul'turnye processy* [Els txuvaixos: processos etnoculturals contemporanis]. Moscou: Nauka.
- Proposta sobre el sistema de transcripció i transliteració dels noms russos al català* [en línia], 2017. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: https://www.iec.cat/llengua/documents/proposta_rus_actualitzat_26_05_17.pdf.
- Rezolúcii XII s'ezda Rossijskoj kommunističeskoj partii (bol'shevikov)* [Resolucions del XII Congrés del Partit Comunista Rus (bolxevic)] [en línia], 1923. Tûmen': Tûmenskij Gubkom RKP(b). [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://www.prlib.ru/item/441949>.
- REZŪKOV, N., 1958. Nekotorye voprosy metodiki obučeniâ russkomu âzyku v čuvašskoj škole [Algunes qüestions sobre el mètode d'ensenyament del rus a les escoles txuvaixes]. *Sovetskaâ*

Čuvašiâ. 8 de setembre, p. 3.

- ROMANOVA, T.V., 1999. *Razvitie sistemy obšego obrazovaniâ Čuvašii meždú dvumâ ee reformami, 1959–1984 gg.* [El desenvolupament del sistema escolar de Txuvàixia entre dues de les seves reformes, 1959–1984]. Tesi doctoral.
- RYLSKIJ, M. i BAŽAN, M., 1958. Vo imâ čeloveka [En nom de l'home]. *Pravda*. 22 de desembre, p. 3.
- RÓNA-TAS, A., 2006. The reconstruction of proto-turkic and the genetic question. En: L. JOHANSON i É.Á. CSATÓ (reds.), *The Turkic Languages*. Londres; Nova York: Routledge, p. 67–80.
- ŠALAEV, V.F. i RYKOV, N.A., 1962. *Zoologi: 6-měš klas valli* [Zoologia: 6è curs]. 4a ed. Xupaixkar: Čávaš ASSR kěneke izdatelstvi.
- SAVELYEV, A., 2020. Chuvash and the Bulgharic languages. En: M. ROBBEETS i A. SAVELYEV (reds.), *The Oxford Guide to the Transeurasian Languages*. Oxford: Oxford University Press, p. 446–464.
- SČASTNEV, P.N. i TEREHOV, P.G., 1961. *Těnce payěsen geografijě: 6-měš klass valli* [Geografia física dels continents: 6è curs]. 5a ed. Xupaixkar: Čávaš ASSR kěneke izdatelstvi.
- SČASTNEV, P.N. i TEREHOV, P.G., 1962. *Těnce payěsen tata pallārah gosudarstvāsen geografijě: VI-VII klassem valli* [Geografia física dels continents i principals estats: 6è i 7è curs]. Xupaixkar: Čávaš ASSR kěneke izdatelstvi.
- SČASTNEV, P.N. i TEREHOV, P.G., 1963. *Těnce payěsen tata pallārah gosudarstvāsen geografijě: VI-VII klassem valli* [Geografia física dels continents i principals estats: 6è i 7è curs]. 2a ed. Xupaixkar: Čávaš ASSR kěneke izdatelstvi.
- SERVICE, R., 2009. *A history of modern Russia: from tsarism to the twenty-first century*. 3a ed. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- ŠEVČENKO, I.N., 1961. *Arifmetika: 5-6 klassem valli* [Aritmètica: 5è i 6è curs]. 5a ed. Xupaixkar: Čávaš ASSR kěneke izdatelstvi.
- SIEGELBAUM, L.H. i MOCH, L.P., 2014. *Broad is my native land: repertoires and regimes of migration in Russia's twentieth century*. Ithaca ; Londres: Cornell University Press.
- SLEZKINE, Y., 1994. The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. *Slavic Review*, vol. 53, núm. 2, p. 414–452. DOI 10.2307/2501300.
- SMITH, J., 2013. *Red nations: the nationalities experience in and after the USSR*. Cambridge ; Nova York: Cambridge University Press.
- SMITH, J., 2017. The Battle for Language: Opposition to Khrushchev's Education Reform in the

- Soviet Republics, 1958–59. *Slavic Review*, vol. 76, núm. 4, p. 983–1002. DOI 10.1017/slr.2017.273.
- SMITH, J., 2019. Was There a Soviet Nationality Policy? *Europe-Asia Studies*, vol. 71, núm. 6, p. 972–993. DOI 10.1080/09668136.2019.1635570.
- SOVETA DELEGITO, 1984. Sukcesoj de la leninisma nacia politiko de Soveta Unio [Èxits de la política de les nacionalitats leninista a la Unió Soviètica]. En: R. CORSETTI (red.), *Diskriminacio* [Discriminació]. Rotterdam: UEA, p. 56–59.
- STALIN, I.V., 1921. Doklad ob očerednyh zadačah partii v nacional'nom voprose [Informe sobre les tasques immediates del partit en la qüestió nacional]. *X s'ezd RKP(b). Stenografičeskij otčet* [X Congrés del PCR(b). Transcripció]. [en línia]. Moscou: s.n., [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <http://www.hrono.ru/libris/stalin/5-1.html>.
- STALIN, I.V., 1950. Marksizm i voprosy âzykoznanîâ [Marxisme i qüestions de lingüística]. Moscou: Gospolitizdat.
- STEPANOV, N.S., 1959. *Očerk istorii čuvašskoj sovetskoj školy* [Ressenya històrica de l'escola soviètica a Txuvàixia]. Xupaixkar: Čuvašgosizdat.
- STROEV, K.F., 1961. *SSR Soyuzën fizikàlla geografîyë: 7-mëš klass valli* [Geografia física de l'URSS: 7è curs]. 4a ed. Xupaixkar: Çávaš ASSR këneke izdatelstvi.
- ŠUBIN, A.V., 2014a. «*Ottepel'*» [«El desglaç»] [en línia]. *Istoriâ.rf.* [Consulta: 20 d'agost de 2021]. *Istoriâ Rossii XX veka* [Història de Rússia al s. XX]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=irZExBmLkB0>.
- ŠUBIN, A.V., 2014b. «*Pervaâ pâtiletkâ*» [«El primer pla quinquennal»] [en línia]. *Istoriâ.rf.* [Consulta: 20 d'agost de 2021]. *Istoriâ Rossii XX veka* [Història de Rússia al s. XX]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=JfuE01ecvmg>.
- SULEJMANOV, I., 1966. Naši poiski [Les nostres recerques]. *Znamâ.* 15 de desembre, p. 2.
- SULEJMANOVA, L.Š. i HAFIZOV, H.R., 2018. *Process perehoda nacional'nyh škol na russkij âzyk obučenîâ v BASSR v 1972–1973 učebnom godu (po materialam partijnogo arhiva baškirskogo obkoma KPSS)* [El procés de transició de les escoles nacionals a la llengua russa d'ensenyament a la RASS Baixkir en el curs escolar 1972–1973 (basat en els materials de l'arxiu del partit del Comitè Regional Baixkir del PCUS)]. *Vestnik Akademii nauk Respubliki Baškortostan*, vol. 28, núm. 3, p. 23–30. DOI 10.24411/1728-5283-2018-10204.
- TAIBO, C., 2019. *Historia de la Unión Soviética, 1917–1991: de la revolución bolchevique a Gorbachov*. Madrid: Alianza Editorial.
- TAUBMAN, W., 2005. *Khrushchev: The Man and His Era*. Londres: Free Press.

- TENGER, È.P., 2011. Huzangaj Pëtr Petrovič. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- THE COLD WAR, 2021a. *Gulag Uprisings - Norilsk, Vorkuta, Kengir Rebellions in the USSR* [en línia]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=2j1Vkt0zCH4>.
- THE COLD WAR, 2021b. *Novocherkassk Massacre 1962 – Soviet Army vs People* [en línia]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=b06Gfm2QVxY>.
- THE COLD WAR, 2021c. *Soviet Passport System: New Serfdom or Reform?* [en línia]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://youtu.be/Dgr9F3Wfsbo?t=136>.
- TIMUKOV, A.N. i MITTA, I.V., 2009. Mitta Pëtr Egorovič. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- TOULOUZE, E., 2016. A long great ethnic terror in the Volga region: a war before the War. En: A. KOTLJARCHUK i O. SUNDSTROM (reds.), *Minorities in the Stalin Terror* [en línia]. Umea: Umeå University, Northern Studies Monographs, [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://hal-inalco.archives-ouvertes.fr/hal-01276170/document>.
- ÛMART, G.F., 2009. Mitta Vasilij Egorovič. *Čuvaškaâ ènciklopediâ* [Enciclopèdia Txuvaixa]. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- VASIL'EVA, O.I. i VORONCOV, V.S., 2013. Nacional'naâ škola v Udmurtii: istoriâ i sovremennost' [L'escola nacional a Udmúrtia: història i actualitat]. *Ežegodnik finno-ugorskih issledovanij*, núm. 2, p. 70–85.
- VDOVIN, A.I., 2020. SSSR. *Istoriâ velikoj deržavy, 1922–1991* [L'URSS. Història d'una gran potència, 1922–1991]. Moscou: Prospekt.
- Vneočerednoj XXI s'ezd Kommunističeskoj partii Sovetskogo Soûza 27 ânvarâ-5 fevralâ 1959 goda. Stenografičeskij otčet [XXI Congrès extraordinari del PCUS. 27.01–05.02.1959. Transcripció]. T. I [en línia], 1959. Moscou: Gosudarstvennoe izdatel'stvo političeskoj literatury. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://istmat.info/files/uploads/52191/21_sezd_chast_1_1959.pdf.
- VOLKOV, V.M., 2005. *Istoriâ Šibylginskoj srednej školy* [Història de l'escola secundària d'Entrialy]. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- «Vsesoûznaâ perepis' naseleniâ 1959 g. Čislennost' gorodskogo naseleniâ RSFSR, ee territorial'nyh edinic, gorodskih poselenij i gorodskih rajonov po polu» [Cens de població de la Unió de 1959. Població urbana de la RSFSR, les seves unitats territorials, assentaments urbans i

- districtes urbans per sexe.]. *Demoskop Weekly* [en línia], [sense data]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus59_reg2.php.
- «Vsesoûznaâ perepis' naseleniâ 1959 g. Čislennost' naličnogo naseleniâ gorodov i drugih poselenij, rajonov, rajonnyh centrov i krupnyh sel'skih naselennyh mest na 15 ânvarâ 1959 goda po respublikam, kraâm i oblastâm RSFSR» [Cens de població de la Unió de 1959. Població real de ciutats i altres poblacions, districtes, caps de districte i grans poblacions rurals el 15 de gener de 1959 a les repúbliques, territoris i regions de la RSFSR.]. *Demoskop Weekly* [en línia], [sense data]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus59_reg1.php.
- «Vsesoûznaâ perepis' naseleniâ 1959 g. Čislennost' sel'skogo naseleniâ RSFSR – žitelej sel'skih naselennyh punktov – rajonnyh centrov po polu» [Cens de població de la Unió de 1959. Població rural de la RSFSR – residents a poblacions rurals – caps de districte per sexe.]. *Demoskop Weekly* [en línia], [sense data]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus59_reg3.php.
- «Vsesoûznaâ perepis' naseleniâ 1959 goda. Nacional'nyj sostav naseleniâ po regionam Rossii» [Cens de població de la Unió de 1959. Distribució de la població per nacionalitats i regions de Rússia]. *Demoskop Weekly* [en línia], [sense data]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://www.demoscope.ru/weekly/ssp/rus_nac_59.php.
- VSESVÂTSKIJ, B.V., 1961. *Botanika: V-VI klassem valli* [Botànica: 5è i 6è curs]. 4a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.
- VSESVÂTSKIJ, B.V., 1962. *Botanikâ: V-VI klassem valli* [Botànica: 5è i 6è curs]. 5a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.
- VSESVÂTSKIJ, B.V., 1963. *Botanikâ: V-VI klassem valli* [Botànica: 5è i 6è curs]. 6a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.
- WERTH, N., 2019. *Le cimetière de l'espérance: essais sur l'histoire de l'Union soviétique, 1914–1991* [en línia]. París: Perrin. [Consulta: 20.08.2021]. Disponible a: http://banq.pretnumerique.ca/accueil/isbn/978_20.08.2021_2262079796.
- XXII s"ezd Kommunističeskoj partii Sovetskogo Soûza 17–31 oktâbrâ 1961 goda. Stenografičeskij otčet [XXII Congrès del PCUS. 17–31.10.1961. Transcripció]. T. I [en línia], 1962. Moscou: Gosudarstvennoe izdatel'stvo političeskoj literatury. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: http://istmat.info/files/uploads/52747/22_sezd_chast_1_1962.pdf.
- XXII s"ezd Kommunističeskoj partii Sovetskogo Soûza 17–31 oktâbrâ 1961 goda. Stenografičeskij otčet [XXII Congrès del PCUS. 17–31.10.1961. Transcripció]. T. III [en línia], 1962. Moscou:

Gosudarstvennoe izdatel'stvo političeskoj literatury. [Consulta: 20 d'agost de 2021].

Disponible a: http://istmat.info/files/uploads/52747/22_sezd_chast_3_1962_g.pdf.

ZAKHAROVA, L., 2010. À la recherche des cadres nationaux: La langue d'instruction en Carélie en tant qu'instrument de discrimination positive. En: J. CADIOT, D. AREL i L. ZAKHAROVA (reds.), *Cacophonies d'empire: le gouvernement des langues dans l'Empire russe et l'Union soviétique*. París: CNRS, Histoire, p. 205–227.

ZASLAVSKIJ, I.I. i GERASIMOVA, T.P., 1961. *Fizikälla geografi: Puślamăș kurs. 5 klass valli* [Geografia física: curs inicial. 5è curs]. 6a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.

ZASLAVSKIJ, I.I. i GERASIMOVA, T.P., 1962. *Fizikälla geografi: Puślamăș kurs. 5 klas valli* [Geografia física: curs inicial. 5è curs]. 7a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.

ZASLAVSKIJ, I.I. i GERASIMOVA, T.P., 1963. *Fizikälla geografi: Puślamăș kurs. 5 klas valli* [Geografia física: curs inicial. 5è curs]. 8a ed. Xupaixkar: Çävaş ASSR këneke izdatelstvi.

Apèndix 1: Funcionament de l'Arxiu d'Història Contemporània i l'Arxiu Històric i problemes d'accés als documents

L'Arxiu d'Història Contemporània de la República de Txuvàixia (AHC) i l'Arxiu Històric de la República de Txuvàixia (AH) són els dos principals arxius de Txuvàixia. Tots dos depenen del ministeri de cultura de la república, comparteixen web²⁵⁴ i, teòricament, les normes bàsiques de funcionament. El primer conté, fonamentalment, l'arxiu dels diferents òrgans del Partit Comunista a Txuvàixia i organitzacions satèl·lit, com el Komsomol, mentre que el segon conté un espectre més ampli de documents, tant públics com privats, així com abraça un espai de temps d'alguns segles.

Tanmateix, en els fets, el funcionament dels dos arxius és molt diferent. L'accés als fons de l'AHC resulta difícil, encara que també hem patit problemes amb l'AH. Com a complement de la investigació, en forma d'apèndix, considerem d'interès per a un públic no rus relatar algunes vicissituds del treball en aquests arxius que s'ha perllongat des de mitjan març fins a mitjan juliol 2021.

Molts documents de l'AHC del període estudiat romanen fora de l'abast dels investigadors de forma total o parcial. Per exemple, es pot accedir a la majoria de les actes de les reunions del buró del comitè regional del PCUS, però continuen classificades un nombre considerable, en què, en principi, es discuteixen mesures disciplinàries sobre membres del partit. Entre les reunions «regulars», tampoc sempre tota la informació està disponible. Per exemple, en l'acta de la reunió del 13 d'agost de 1960 el punt 5 de l'ordre del dia, dedicat a la preparació de les escoles del districte d'Elëk per al nou curs, no està disponible perquè en la mateixa pàgina comença el punt 6, que està classificat, que porta per títol «Sobre manifestacions polítiques poc saludables entre estudiants de l'Institut Pedagògic Txuvaix».²⁵⁵ Hi ha un problema semblant en el punt 3 de l'ordre del dia de la reunió del 7 d'agost de 1956 «Sobre les raons del baix rendiment acadèmic en el cinquè i vuitè curs, i mesures per millorar la tasca docent i educativa de les escoles»,²⁵⁶ en què no són accessibles el primer i l'últim full.

Per a cada reunió del buró hi ha un expedient amb documents addicionals sobre què es discutia. Els expedients d'aquest tipus de dues reunions en què es discutia sobre els nous plans d'estudis no estan

254 Arhivny Čuvašskoj Respubliki [Arxius de la República de Txuvàixia]. [En línia], [sense data]. [Consulta: 20 d'agost de 2021]. Disponible a: <https://giachr.kaisa.ru/>.

255 «О нездоровых политических проявлениях среди студентов Чувашского педагогического института им. И. Я. Яковлева» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 26, exp. 1084, fulls 104–109). Agraïm a Ivan Boiko els aclariments sobre aquests fets i altres consultes fetes al llarg d'aquesta investigació.

256 «О причинах низкой успеваемости в V, VIII классах и мерах по улучшению учебно-воспитательной работы в школах» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 26, exp. 27, fulls 14–18).

desclassificats (12 de maig²⁵⁷ i 11 d'agost de 1959²⁵⁸). Tampoc no està desclassificada l'acta del plènum del Comitè Regional de juny de 1959,²⁵⁹ ni ho estan les de les Conferències Regionals del PCUS de 1956,²⁶⁰ 1961²⁶¹ i 1963,²⁶² en canvi sí que es poden consultar gairebé íntegrament les de gener 1958, desembre 1958 i gener 1960. Curiosament, si les actes de la conferència regional de desembre 1958 estan disponibles, les de la conferència del partit el mateix mes per a l'organització del partit a la ciutat de Xupaixkar²⁶³ han estat reclassificades com a secretes després d'un enduriment de les condicions d'accés durant els anys deu del s. XXI (se'n troben comentaris en la literatura secundària, vg. «Čeboksary: istoričeskij očerk» (2014, p. 345)).

Quant als expedients del departament d'educació, no es poden consultar els informes de l'any 1956,²⁶⁴ ni les informacions dels districtes sobre el curs de la reforma durant el curs 1958/59,²⁶⁵ però sí que, en canvi, són accessibles en la seva major part expedients semblants per a 1959²⁶⁶ i 1962.²⁶⁷ La correspondència adreçada a diferents càrrecs del partit sembla estar enterament classificada, almenys aquest és el cas de cinc expedients demanats.²⁶⁸

Moltes de les decisions quant a l'accessibilitat dels documents semblen arbitràries. El cas més flagrant són les conferències del partit, algunes de les quals estan classificades i altres no. No sembla tenir gens de sentit que estiguin classificades en la seva integritat les actes de reunions amb la presència d'uns 500 delegats cadascuna i en què, evidentment, es van tractar molt poques qüestions personals, susceptibles de ser emparades per la llei.

Per contra, a l'AH hem rebut amb celeritat tots els documents que hem demanat. Clarament, no han estat revisats individualment després que els haguéssim demanat, mentre que a l'AHC la responsable de la sala de lectura ha repassat pàgina a pàgina, a vegades davant nostre, cadascun dels més 10.000 fulls que hi hem estudiat. A l'AH cap document conté pàgines individuals o grups de pàgines segrestades i s'hi troben algunes desqualificacions greus, fins i tot acusacions de conductes

257 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 829.

258 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 842.

259 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 794.

260 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 14.

261 AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 21.

262 AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 429.

263 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 642.

264 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 213.

265 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 1012.

266 AHCRT, f. P-1, inv. 26, exp. 1013.

267 AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 366.

268 Ivanov Nikanor Ivànovitx, viceministre d'educació de Txuvàixia (1938–1959), AHCRT, f. P-1, inv. 27, exp. 1960; Aniànov Andrei Iegórovitx, secretari del comitè del districte de Yetèrne del PCUS (1944–1960), AHCRT, f. P-1, inv. 27, exp. 2331; Zvonílov Ivan Vassílevitx (1951–1960), secretari del buró del PCUS a l'Institut Pedagògic, AHCRT, f. P-1, inv. 27, exp. 2430; Kapitónov Gueràssim Kapitónovitx, secretari de comitè del districte de Šéřpü del PCUS (1952–1960), AHCRT, f. P-1, inv. 27, exp. 2423; Petrov Ivan Ivànovitx, primer secretari de comitè del districte de Šéřpü del PCUS (1960), AHCRT, f. P-1, inv. 27, exp. 2523.

punibles penalment contra alguns professors i directors, amb noms i cognoms (qüestions que són irrelevantes per a la nostra investigació).

Un altre fet sorprenent és la diferència de temps per aconseguir l'accés als dos arxius, tot i que, en principi, les instàncies pertinents són les mateixes: el ministeri de cultura de Txuvàixia i la policia. Mentre que vam poder accedir a l'Arxiu d'Història Contemporània una setmana després de demanar-ho, a l'Arxiu Històric només ho vam aconseguir al cap de dos mesos i diverses telefonades. Això ha restringit força el temps que hem pogut emprar per consultar els documents del Sòviet Suprem, el consell de ministres, el ministeri d'educació i l'Institut de Formació Contínua del Professorat.

En altres aspectes, en canvi, els dos arxius funcionen igual. Per exemple, en tots dos es pot utilitzar un ordinador portàtil només prèvia petició per escrit i es prohibeix endollar-lo al corrent. Fer fotografies o fotocòpies de documents només es pot prèvia petició per escrit (amb criteris força restrictius de permís en el cas, almenys, de l'AHC) i, en cas de ser autoritzats, es requereix seguir un tediós procediment de pagament.

Tot plegat ha provocat que no hàgim pogut accedir a tots els documents que haguéssim desitjat. Hagués estat interessant poder accedir a expedients classificats de l'AHC i haver pogut treballar més de sis setmanes a l'AH, que té un ric fons d'expedients. L'AH té també restriccions quant al nombre de visites possibles d'un mateix usuari a la setmana a causa, en part, per la pandèmia (l'AHC pràcticament no en té perquè hi ha gairebé sempre molt poques persones a la sala de lectura).

Finalment, quant a les llengües dels documents, és d'assenyalar que la immensa majoria són en rus i que l'ús del txuvaix hi és excepcional. En algunes reunions hi ha una intervenció en txuvaix, cosa que mostra que és una pràctica en alguns casos tolerada, però el contingut d'aquestes intervencions no apareix en les actes, ni tan sols en forma de resum. En les actes apareix només que hi ha una intervenció en txuvaix.²⁶⁹ Els plans d'estudis de les assignatures de llengua i literatura txuvaixes són en txuvaix, però, per exemple, l'acta d'una reunió per aprovar-les, el gener de 1963, està redactada en rus, donant a entendre que la reunió de diferents càtedres de txuvaix amb funcionaris del ministeri d'educació es va fer en rus.²⁷⁰ Igualment, les cartes d'Elker a Isliukov estudiades en aquest treball són escrites en rus, malgrat que se'n conserva almenys una altra en txuvaix sense relació

269 La reunió amb el nombre més gran d'intervencions en txuvaix que ens hem trobat és la del 2 de maig de 1959 sobre els llibres de text i programes d'estudis per a les escoles txuvaixes, amb quatre intervencions en txuvaix resumides amb «parla en txuvaix» («говорит на чувашском языке») (AHCRT, f. P-1, inv. 28, exp. 168, fulls 19, 26, 27). En aquesta reunió hi havia força traductors i escriptors, col·lectius que, pel que s'ha vist en l'estudi, tendien a tenir persones més militants en qüestions lingüístiques.

270 AHRT, f. 221, inv. 31, exp. 428, fulls 58–67.

amb el tema.²⁷¹ Tot això denota no només que el txuvaix ja era en els anys cinquanta i seixanta una llengua perifèrica de l'administració, sinó també mostra una marcada diglòssia.

En resum, els dos més grans arxius històrics de Txuvàixia disposen d'un volum documental considerable. Malauradament, l'accés als documents depèn sensiblement de l'arbitri dels funcionaris: uns perquè censuren gran nombre de documents, els altres perquè deneguen l'accés sense explicació durant dos mesos. Tots dos arxius, a més, podrien sense gaire esforç facilitar el treball dels investigadors a les sales de lectura.

271 ACIPTH, f. V, u. emm. 199, full 27.

Apèndix 2: Històries d'escoles rurals de Txuvàixia i biografies de mestres consultades

- ANAN'EV, A.A., 2013. *100 let Votlanskoj osnovnoj obšeobrazovatel'noj škole Alikovskogo rajona Čuvašii*. Xupaixkar: s.n.
- ANDREEVA, I.B. i TIHONOV, P.T., 2012. *Šakukovskaâ osnovnaâ obšeobrazovatel'naâ škola Kanašskogo rajona Čuvašskoj Respubliki*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- ANISIMOV, G.A., 2013. *Pravil'naâ i horošaa russkaâ reč' kak orudie poznaniâ osnov nauk: iz opyta učitelej Išakovskoj srednej školy*. En: N.V. KOL'COVA, *Put' dlinoû v 175 let: istoriâ stanovleniâ i razvitiâ Ivaksoj srednej obšeobrazovatel'noj školy Čeboksarskogo rajona Čuvašskoj Respubliki*. Xupaixkar: Novoe Vremâ, p. 20–25.
- BORISOVA, T.I., 2016. *Asãmran kaymast' Supar školë. Šërpü*: s.n.
- DANILOV, V.G., 2007. *Škola v derevne bol'se, čem škola*. Kuslavkka: s.n.
- EFIMOV, L.A., 2004. *Alikovskaâ srednââ škola im. I.Â. Âkovleva (1854–2004)*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- EFIMOV, L.A., 2017. *Škol'nye gody čudesnye... (K 125-letniû otkrytiâ Tiušskoj školy)*. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj pedagogičeskij universitet.
- EFIMOV, L.A. i EFIMOV, E.L., 2011. *Stanovlenie i razvitie Čuvašsko-Sorminskoj školy Alikovskogo rajona Čuvašskoj Respubliki (1861–2011 gg.)*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- EFIMOVA, M.V., 2012. *Škola – centr prosvešeniâ*. Xupaixkar: INN pedagogiki i psihologii.
- Ermoškijnskoj srednej škole 150 let*, 2012. Xupaixkar: s.n.
- FROLOV, S.G. i MOZÂKOVA, A.G., 2019. *Stranicy istorii Egorkinskoj školy*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- GOLOŠEV, V.P., 2018. *125 let Koški-Kulikeevskoj škole*. Xupaixkar: s.n.
- GRIGOR'EV, F.Â., 2013. *Stranicy istorii MBOU «Staročelny-Sûrbeevskaâ srednââ škola» Komsomol'skogo rajona Čuvašskoj Respubliki*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- Hapäs školë = Abyzovskaâ škola*, 2011. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- HURAS'KIN, M.A., 2006. *Atnarskaâ srednââ škola Krasnočetajnskogo rajona. 1896–2006*. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj pedagogičeskij universitet.
- IL'INA, T.V., 2016. *Zdravstvuj, Škola, my tvoi učeniki! Iz istorii Karabaj-Šemuršinskoj srednej obšeobrazovatel'noj školy. 1861–2016 gody*. Xupaixkar: IPK Čuvašiâ.
- KABAKOV, G.G., 2009. *Vrata ko vsem putâm zemnym. Očerki istorii Tegeševskoj školy*. Xupaixkar: L.A. Naumova.

- KADIKIN, N.A., 2010. *Naša škola. Očerki po istorii Turmyšskoj školy (1879–1999 gg.)*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- KIRILLOV, A.N., SEMENOV, A.S. i IVANOVA, È.I., 2002. *Municipal'noe obrazovatel'noe učreždenie «Ântikovskaâ srednââ obšeobrazovatel'naâ škola» 140 let. 1862–2002*. Tāvay: s.n.
- KOL'COV, A.M., 2017. *Naša škol'naâ sem'â. Stanicy istorii Oktâbr'skoj srednej školy Mariinsko-Posadskogo rajona Čuvašii*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- KOL'COVA, N.V., 2013. *Put' dlinoû v 175 let: istoriâ stanovleniâ i razvitiâ Ivakskoj srednej obšeobrazovatel'noj školy Čeboksarskogo rajona Čuvašskoj Respubliki*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- KONSTANTINOV, V.Z., 1992. *Pëlü šälkušë*. S.l.: Yal purnâšë.
- KONSTANTINOV, V.Z. i VASIL'EV, A.I., 2008. *Avallâhra – äs tata vâj (Män Ŗetmë školë 175 šulta)*. Xupaixkar: Šënë vâhât.
- LARŠINKOV, G.N., 1997. *Yalti škol – pëlü šälkušë (Vasanti vâtam škol 100 šulta)*. Šâmâršâ: s.n.
- MAKAROV, V.F., 2013. *O školy gramoty do peredovoj srednej školy (Kratkaâ istoriâ Aleškin-Saplykskoj srednej obšeobrazovatel'noj školy)*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- MART'ÂNOVA, R.V., 2012. *Odin koren' – sto poroslej*. Xupaixkar: s.n.
- MARTYNOV, V.V., 2017. *Nesušie svet i znanie*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- MATVEEV, G.G., 2018. *Istoriâ Ornarskoj školy*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- MIHAJLOVA, M.S. i MIHAJLOVA, T.V., 2013. *Vspomnim prošloe staratel'no*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- MUSSA, A., 2010. *Asrah evë, vërentekenëm!* Xupaixkar: Šënë vâhât.
- NAUMOV, N.E., 2004. *Malen'koe okno v bol'šoj mir znaniy*. Xupaixkar: Čuvaškij gosudarstvennyj pedagogičeskij universitet.
- Novošimkusskaâ srednââ obšeobrazovatel'naâ škola Âl'čikskogo rajona Čuvašskoj Respubliki, [sense data]*. S.l.: s.n.
- OTRYVANOV, S.G., 2007. *Kalininskaâ srednââ obšeobrazovatel'naâ škola. 1845–2007*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- PETROV, V.V., 1996. *125 šul Yenëš Nârvaš školë (1871–1996)*. Tāvay yalë: s.n.
- PLASKIN, A.G. i MUBINOVA, A.Z., 2006. *Starotojsinskoj škole – 100 let*. Xupaixkar: Čuvaškoe knižnoe izdatel'stvo.
- PLOTNIKOV, V.M., 2018. *Ântikovskoj škole – 130 let*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- POLOZIN, N.I., 2014. *Bol'šeatmenskaâ srednââ obšeobrazovatel'naâ škola. K 100-letiû so dnâ osnovaniâ*. Xupaixkar: s.n.

- PROKOP'EVA, F.I., 2008. *Civil'skaâ srednââ škola N. 1 im. M. V. Silanti'eva g. Civil'ska Čuvašskoj Respubliki: put' razvitiâ i sozidaniâ*. Šěrpü: s.n.
- ŠAČKIN, K.F., 2001. *Çirküllě imenkassi školě. 1841–2001*. Xupaixkar: Čävaš këneke izdatel'stvi.
- SALMIN, A.K., SALMIN, A.N. i KARGIN, F.D., 1999. *Staroahperdinskoj škole 100 let*. Xupaixkar: s.n.
- SERGEEV, T.S., 2000. *Gorizonty sel'skoj školy (K 130-letiû Hodarskoj školy imeni I.N. Ul'ânova)*. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj institut gumanitarnyh nauk.
- SERGEEV, T.S., 2006. *Škola poiskov i innovacii*. Xupaixkar: Čuvašskij gosudarstvennyj pedagogičeskij universitet.
- Škola v sredce moem. K 125-letiû Kšaušskoj školy*, 2015. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- SOLOV'EVA, A.G., 2012. *Doroga dlinoû 150 let*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- SOLOV'EVA, G.S., 2003. *Škola moej žizni. K 160-letiû Išakskoj školy*. Xupaixkar: NANI ČR.
- Spasivo, učitel'*, 2014. Xupaixkar: s.n.
- Tăvan şkultan – inşe şula (Laş Tayapa vătam şkulě 160 şul tultarnă may)*, 2000. Xupaixkar: s.n.
- Turhan şkulě*, 2017. Xupaixkar: Şěně vâhăt.
- URAHOVA, V.A., 2010. *Moâ škola. Iz istorii Šemuršinskoj srednej školy*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- VASIL'EVA, S.V., 2002. *Istoriâ školy*. S.l.: s.n.
- VOLKOV, V.M., 2005. *Istoriâ Šibylginskoj srednej školy*. Xupaixkar: Novoe Vremâ.
- Yuratnă şkulăm – Măn Yavăş şkulě yalanah asra*, 2013. Xupaixkar: Şěně vâhăt.

Apèndix 3: Textos legals

Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional al país. Tesis del Comitè Central de PCUS i del Consell de Ministres de l'URSS (12 de novembre de 1958)²⁷²

Tesi 19:

A l'escola soviètica, l'ensenyament s'ha fet en la llengua materna. Aquest és un dels èxits importants de la política de les nacionalitats de Lenin. Al mateix temps, a les escoles de les repúbliques de la Unió i autònomes també s'estudia amb profunditat la llengua russa, que és un poderós mitjà de comunicació entre les nacionalitats, reforça l'amistat dels pobles de l'URSS i els apropa a la riquesa de la cultura russa i mundial.

No obstant això, no es pot deixar de tenir en compte el fet que els nens pateixen una gran sobrecàrrega pel que fa a l'aprenentatge d'idiomes a les escoles de la Unió i de les repúbliques autònomes. De fet, a les escoles nacionals, els nens aprenen tres llengües: la materna, el rus i una estrangera.

S'hauria de plantejar la possibilitat de donar als pares el dret d'enviar els seus fills a una escola on s'utilitzi l'idioma que ells escullin. Si un nen va a una escola on l'ensenyament es fa en la llengua d'una de les repúbliques autònomes o de la Unió, pot aprendre el rus si vol. I a l'inrevés, si un nen va a una escola russa, pot, si vol, estudiar la llengua d'una de les repúbliques autònomes o de la Unió. Lògicament, aquest pas només podrà tenir lloc si hi ha un nombre suficient de nens per formar grups en què l'ensenyament es faci en un idioma determinat.

Aquest enfocament – donar als pares el dret de decidir quina llengua estudiarà el nen obligatòriament – serà el més democràtic, ja que suprimirà qualsevol decisió administrativa en aquesta important qüestió i eliminarà la sobrecàrrega excessiva dels alumnes amb aprenentatge d'idiomes. S'ha de permetre no incloure una llengua estrangera com a assignatura obligatòria a les escoles on no hi hagi les condicions adequades.²⁷³

272 «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в стране. Тезисы ЦК КПСС и Совета Министров СССР» (*Sovétskaia Txuvàixia*, 18.11.1958, p. 1–3). Aquest text, en un inici, era una proposta, però la referència que se'n fa a la llei de la Unió del 24 de desembre, tot i que només en el preàmbul, el converteix en suposadament normatiu.

273 «В советской школы осуществлено обучение на родном языке. Это — одно из важных завоеваний ленинской национальной политики. Вместе с тем в школах союзных и автономных республик серьезно изучается и русский язык, являющиеся могучим средством межнационального общения, укрепления дружбы народов СССР и приобщения их к богатствам русской и мировой культуры.

Однако нельзя не учитывать того, что по линии изучения языков в школах союзных и автономных республик существует большая перегрузка детей. В самом деле, в национальных школах дети изучают три языка — родной, русский и один из иностранных.

Следует изучить вопрос о том, чтобы предоставить право родителям решать, в школу с каким языком обучения отдавать своих детей. Если ребенок будет учиться в школе, где преподавание ведется на языке одной из союзных или автономных республик, то он по желанию может изучать и русский язык. И, наоборот, если ребенок будет учиться в русской школе, он может по желанию изучать язык одной из союзных или автономных республик. Разумеется, на это надо идти при наличии необходимых контингентов детей для укомплектования классов с тем или иным языком обучения.

Такая постановка вопроса — предоставить родителям право решать, какой язык в обязательном порядке будет изучать ребенок, — явится наиболее демократичной, устранив какое-либо администрирование в этом

Llei de la Unió de 24 de desembre de 1958 «Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional a l'URSS»²⁷⁴

Preàmbul:

(...)

El Soviet Suprem de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques decreta:
Aprovar les tesis del Comitè Central del Partit Comunista de la Unió Soviètica i del Consell de Ministres de l'URSS «Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional al país», que van rebre un suport universal durant el debat nacional.²⁷⁵

(...)

Llei de la RSFSR de 16 d'abril de 1959 «Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional a la RSFSR»²⁷⁶

Article 15:

S'estableix que l'educació a l'escola es realitza en la llengua materna dels alumnes. Es dona als pares el dret de decidir a quina llengua d'ensenyament enviaran els fills.

A les escoles en què la instrucció s'imparteix en la llengua d'una república autònoma, una regió autònoma o un districte nacional, l'estudi de la llengua russa es realitza a petició dels alumnes, de la mateixa manera que a les escoles russes, a petició seva, els alumnes poden aprendre la llengua de la república autònoma, regió autònoma o districte nacional.²⁷⁷

важном деле и позволит ликвидировать чрезмерно перегрузку школьников изучением языков. Следует разрешить, не включать иностранный язык в число обязательных предметов в тех школах, где для этого нет соответствующих условий.»

274 Закон СССР от 24 декабря 1958 года «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР».

275 «Верховный Совет Союза Советских Социалистических Республик постановляет:
Одобрить тезисы Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза и Совета Министров СССР «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в стране», получившие всеобщую поддержку в ходе всенародного обсуждения.»

276 Закон РСФСР от 16 апреля 1959 года «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в РСФСР».

277 «Установить, что обучение в школе проводится на родном языке учащихся. Предоставить право родителям решать, в школу с каким языком обучения отдавать своих детей.

В школах, в которых обучение ведется на языке автономной республики, автономной области или национального округа, изучение русского языка проводится по желанию учащихся, так же как в русских школах учащиеся по их желанию могут изучать язык автономной республики, автономной области или национального округа.»

Decret del Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa del 19 de juny de 1959 «Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional a la RASS Txuvaixa»²⁷⁸

Article 12:

[El Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa decreta:]

D'acord amb la llei «Sobre l'enfortiment de la connexió entre l'escola i la vida i el desenvolupament del sistema educatiu nacional a l'URSS», dur a terme l'ensenyament a l'escola en la llengua materna dels alumnes, i concedir als pares el dret de decidir la llengua d'ensenyament dels fills.

El Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa atorga una gran importància a l'estudi a les escoles txuvaixes de la llengua russa, que és un poderós mitjà de comunicació entre les nacionalitats, reforça l'amistat entre els pobles de l'URSS i els apropa a la ciència i la cultura avançades, i considera que una de les tasques més importants del Ministeri d'Educació de la RASS Txuvaixa i dels seus òrgans locals és la millora constant de la qualitat de l'ensenyament del rus a les escoles txuvaixes.

Preservar la tradició establerta d'ensenyar en llengua russa en els cursos de secundària superior de les escoles txuvaixes.

Concedir al Ministeri d'Educació de la RASS Txuvaixa el dret de decidir, a petició de pares i alumnes, en cada cas individual, les qüestions del pas a una instrucció en rus en els cursos de secundària de les escoles txuvaixes.

Millorar l'ensenyament de la llengua materna en les escoles txuvaixes. L'estudi del txuvaix a les escoles amb ensenyament en rus o en una altra llengua s'ha de dur a terme a petició de pares i alumnes.

En els cursos superiors (de novè a onzè) de les escoles secundàries de la República, organitzar l'estudi d'una llengua estrangera. A les escoles secundàries bàsiques, les llengües estrangeres s'estudiaran de manera facultativa.²⁷⁹

278 Постановление Верховного совета Чувашской АССР от 19 июня 1959 года «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в Чувашской АССР». *Sovétskaia Txuvàixia*, 23.06.1959, p. 2.

279 «В соответствии с Законом «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в РСФСР» обучение в школе проводить на родном языке учащихся, родителям предоставлять право решать в школу с каким языком обучения определять своих детей.

Верховный совет Чувашской АССР придает большое значение изучению в чувашских школах русского языка, являющегося могучим средством межнационального общения, укрепления дружбы народов СССР, приобщения их к передовой науке и культуре, и считает одной из важнейших задач Министерства просвещения Чувашской АССР и его местных органов неуклонное повышение качества преподавания русского языка в чувашских школах.

Сохранить установившуюся традицию обучения в старших классах чувашских полных средних школа на русском языке.

Предоставить Министерству просвещения Чувашской АССР право решать по желанию родителей и учащихся в каждом отдельном случае вопросы перевода обучения на русский язык в старших классах чувашской восьмилетней школе.

Улучить преподавание родного языка в чувашских школах. Изучение чувашского языка в школах с русским или иным языком обучения проводить по желанию родителей и учащихся.

В старших (IX-XI) классах средних школ республики организовать изучение одного из иностранных языков. В восьмилетних школах изучение иностранных языков вести в факультативном порядке.»

Decret del buró del comitè regional de PCUS i del Consell de Ministres de la RASS Txuvaixa del 26 de juliol de 1960 «Sobre la transició a l'ensenyament dels alumnes de cinquè a setè curs en rus i mesures per millorar l'ensenyament de la llengua i literatura russes en les escoles txuvaixes»²⁸⁰

(...)

El Buró del comitè regional de PCUS i del Consell de Ministres de la RASS Txuvaixa decreten:

I. Per tal de preparar millor els alumnes per a la vida, proporcionar-los un treball útil i millorar encara més el nivell de l'educació general i politècnica, i preparar persones cultes que coneguin els fonaments de la ciència, i tenint en compte les nombroses expressions de desig de pares i alumnes, d'acord amb el decret del Soviet Suprem de la RASS Txuvaixa amb data de 19 de juny de 1959, considerar convenient d'impartir les classes en rus en els darrers cursos de l'escola secundària obligatòria i superior txuvaixa.

Proposar al Ministeri d'Educació de la república que en el curs 1960/61 comenci la implementació gradual d'aquesta mesura per tal d'aconseguir el pas de l'ensenyament de totes les assignatures al rus en els propers dos o tres anys, a partir del cinquè curs de l'escola secundària txuvaixa. Al mateix temps, cal estrictament tenir en compte els desitjos dels pares i els alumnes, les característiques específiques de cada escola i classe, el grau de domini del rus per part dels alumnes i les particularitats de les disciplines acadèmiques. Durant el curs 1960/61 cal transferir a l'ensenyament al rus, en primer lloc, les assignatures del cicle politècnic (àlgebra, geometria, física, química).

(...)

8. Impel·lir els comitès de districte i de ciutat del PCUS i els comitès executius dels soviets de districte i de ciutat dels diputats dels treballadors a organitzar una àmplia tasca explicativa entre els treballadors de la república, especialment entre els pares, que la transferència de la instrucció al rus en els cursos superiors de l'escola secundària obligatòria txuvaixa és un mitjà important per enfortir les relacions i la comunicació amb el gran poble rus i altres pobles germans de la Unió Soviètica, contribuirà al creixement econòmic i cultural del poble txuvaix, a la formació de quadres nacionals en els camps de la ciència i la tecnologia, al seu apropament als èxits de la cultura russa i mundial, al reforçament de l'amistat entre els pobles de l'URSS i a un acompliment més reeixit de les tasques de construcció del comunisme.²⁸¹

280 Постановление бюро обкома КПСС и Совета Министров Чувашской АССР 26 июля 1960 года «О переходе к обучению учащихся в V-VII классах на русском языке и мерах по улучшению изучения русского языка и литературы в чувашских школах» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 26, exp. 1084, фолы 117–120).

281 «Бюро обкома КПСС и Совет Министров Чувашской АССР постановляет:

I. В целях лучшей подготовки учащихся к жизни, обеспечение полезному труду и дальнейшего повышения уровня общего и политехнического образования, подготовки образованных людей, хорошо знающих основы наук, учитывая многочисленные пожелания родителей и учащихся, в соответствии с постановлением Верховного Совета Чувашской АССР от 19 июня 1959 г., признать целесообразным в старших классах чувашской восьмилетней и средней школы проводить обучение на русском языке.

Предложить Министерству просвещения республики с 1960–1961 учебного года приступить к постепенному осуществлению этого мероприятия с тем, чтобы ближайших двух-трех лет добиться перевода преподавания всех предметов на русский язык, начиная с V класса чувашской восьмилетней и средней школы. При этом необходимо строго учитывать пожелания родителей и учащихся, конкретные особенности каждой школы, класса, степень владения учениками русским языком и специфику учебной дисциплины. В 1960–61 учебном году необходимо перевести преподавание на русский язык, прежде всего, предметов политехнического цикла /алгебра, геометрия, физика, химия/.

(...)

Decret del buró del comitè regional de PCUS del 16 de juliol de 1963 «Sobre la marxa del compliment del decret del buró del comitè regional de PCUS i del Consell de Ministres de la RASS Txuvaixa del 26 de juliol de 1960 “Sobre la transició a l’ensenyament dels alumnes de cinquè a setè curs en rus i mesures per millorar l’ensenyament de la llengua i literatura russes en les escoles txuvaixes”»²⁸²

(...)

El Ministeri d’Educació de la República (el camarada D. Iegórov) i les autoritats educatives públiques no han entès prou bé que la transició a l’ensenyament en rus a les escoles txuvaixes és un dels problemes més importants de l’educació pública a la república i és de gran importància econòmica i política. Els comitès del partit de les administracions de producció i els comitès executius dels districtes tampoc no tenen un alt sentit de la responsabilitat per portar a terme amb èxit aquesta tasca. No estan estudiant de manera satisfactòria la transició a l’ensenyament en rus de les escoles txuvaixes.

El buró del comitè regional del PCUS decreta:

1. Impel·lir el Ministeri d’Educació de la República, els comitès de partit dels departaments de producció i els comitès de ciutat del PCUS a garantir l’aplicació ferma del decret del buró del comitè regional de PCUS i del Consell de Ministres de la RASS Txuvaixa del 26 de juliol de 1960 «Sobre la transició a l’ensenyament dels alumnes de cinquè a setè curs en rus i mesures per millorar l’ensenyament de la llengua i literatura russes en les escoles txuvaixes».

2. Impel·lir el Ministeri d’Educació de la RSSA Txuvaixa, els comitès de partit dels departaments de producció i els comitès de ciutat del PCUS a prestar una atenció diària a l’estudi de la llengua russa a les escoles txuvaixes, augmentar les exigències al personal docent perquè l’estudii i assolir la fluïdesa en rus dels alumnes fins al punt que esdevingui la seva segona llengua materna.

(...)²⁸³

8. Обязать райкомы и горкомы КПСС, исполкомы районных и городских Советов депутатов трудящихся организовать широкую разъяснительную работу среди трудящихся республики, особенно среди родителей о том, что перевод обучения на русский язык в старших классах чувашской восьмилетней школы является важным средством усиления дальнейших связей и общения с великим русским и другими братскими народами Советского Союза, будет способствовать экономическому и культурному росту чувашского народа, подготовке национальных кадров в области науки и техники, приобщению к достижениям русской и мировой культуры, укреплению дружбой народов СССР, более успешному осуществлению задач строительства коммунизма.»

282 «О ходе выполнения постановление бюро обкома КПСС и Совета Министров Чувашской АССР 26 июля 1960 года “О переходе к обучению учащихся в V-VII классах на русском языке и мерах по улучшению изучения русского языка и литературы в чувашских школах”» (АНСРТ, ф. Р-1, inv. 28, exp. 450, fulls 33–37).

283 «Министерство просвещения республики /т. Егоров Д.Е./ и органы народного образования не осознали до конца, что переход к обучению на русском языке в чувашских школах является одной из важнейших проблем народного образования в республике и имеет огромное народно-хозяйственное и политическое значение». Парткомы производственных управлений и райисполкомы также не чувствуют высокой ответственности за успешное решение этой задачи. Они неудовлетворительно занимаются изучением перехода к обучению на русском языке в чувашских школах.

Бюро обкома КПСС постановляет:

1. Обязать Министерство просвещения республики, парткомы производственных управлений и горкомы КПСС обеспечить неуклонное проведение в жизнь постановления бюро обкома КПСС и Совета Министров Чувашской АССР 26 июля 1960 года «О переходе к обучению учащихся в V-VII классах на русском языке и мерах по улучшению изучения русского языка и литературы в чувашских школах

2. Обязать Министерство просвещения Чувашской АССР, парткомы производственных управлений и горкомы

КПСС уделять повседневное внимание изучению русского языка в чувашских школах, повысить требование к педагогическим коллективам за состояние его изучения и добиться свободного владения учащимся русским языком в такой степени, чтобы он стал их вторым родным языком.»